

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Andra Kammaren. Nr 3.

Tisdagen den 25 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående försäljning till direktionen för Mariefreds sjukstuga af visst Gripsholms slott tillhörande område;

angående försäljning till Mariefreds och Kärnbo församlingar af förra Djurgårdsinspektorsbostället Vik nr 1;

angående ändrad lydelse af 1 § 3 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker;

angående anslag för bestridande af återstående kostnader för utgifvande af en handbok öfver statsverkets jämte därtill hörande fonders medelsförvaltning;

angående viss ny bestämmelse med afseende å vikt;

om ändrad lydelse af 35 § 1 mom. af förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af brännvin;

angående försäljning till staden Mariestad af ett inom staden beläget kronomagasin m. m.;

angående rätt för utländsk turist att under viss tid tullfritt disponera hit till riket medförd automobil;

angående ändrad lydelse af 14 och 29 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning af vin och öl;

med förslag till lag, innefattande ändring i gällande stadganden om nattvardsgång;

med förslag till lag, innefattande ändring i 2 kap. 3, 4 och 8 §§ kyrkolagen; och

med förslag till lag, innefattande ändring i 2 kap. 13 § kyrkolagen.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof.

Därvid anförde:

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Kungl. Maj:ts proposition bjuder denna gång på två märkliga nyheter. Den ena är inkomst- och förmögenhetsskatten, den andra, att de militära hufvudtitlarna till sin slutsumma äro mindre än föregående år.

Den förra af dessa, den nya skatten, afser uti sitt slutresultat en höjning af den direkta beskattningen på inkomst och förmögenhet med 3,000,000 kronor, och därtill kommer en omflyttning inom ramen för denna beskattning af 1,000,000 kronor ifrån de minst bärkraftiga och öfver på de mera bärkraftiga. Därtill ingår ju också som ett led i budgeten en höjning af arfsskatten. Allt det där må vara godt och väl, men då hålet, som ändå finnes, icke är fyllt, tillgripes också en höjning af konsumtionsskatterna, i det man har lagt 1,800,000 kronor på den höjda *kaffetullen*.

Det är rätt intressant att se, hur finansministern formligen vrider sig för att kunna motivera detta. Han talar om, att »kulturstaten icke kunnat undvara» dessa konsumtionsskatter, ehuru, som han måste tillägga, de »själfallet utgå efter andra grunder än skatteförmågan». Ja, kulturstaten är i det fallet helt enkelt klassstaten, som inte alls har velat begagna beskattningen så, att den skulle kunna vara den mäktiga utjämnaren af förhållandena mellan skilda inkomstgrupper och lefnadsställningar, utan som i stället ser till, att den härskande klassen lägger de med nödvändighet växande bördorna visst icke blott på egna axlar, utan företrädesvis på deras, som hafva mindre att säga till om i samhället, och äfven på de allra fattigaste.

Den här gången är det, såsom nyss nämndes, en förskjutning inom inkomstskatten af 1,000,000 kronor på de mera bärkraftiga, men detta tages då också som en välkommen anledning att säga, att när det således inte är fråga om endast ökad belastning, så blir den nya tullen egentligen endast en skatteomläggning för dessa, och de hafva således ingen anledning att klaga så mycket. När sålunda en erkänd orättvisa, en gammal, länge öfverklagad orättvisa omsider blir rättad i sammanhang med ett modernare skattesystem, då skola samtidigt de, som ändtligen få en lindring, känna sig tack samma, nöjda och belåtna öfver att de *få igen* hvad de *få lindradt* i en annan skatt och få igen det väl saltadt! Ty lindringen beräknas till 1,000,000 kronor och något öfver, medan kaffetullen beräknas till 1,800,000 kronor.

Vill man göra en riktig jämförelse beträffande skattepolitiken i dessa afseenden, bör man icke stanna blott vid detta år, utan också taga med fjolårets förhållanden. Då ser man, att — fränsedt höj-

ning af stämpelskatten — man i fjol lade 3,400,000 kronor på maltskatt, och därtill var det då en extra inkomstskatt af 2,400,000 kronor. I år står maltskatten naturligtvis kvar, fastän dess inkomst beräknats till något lägre eller 2,800,000 kronor, och så läggas till 1,800,000 kronor som kaffetull. Summan af dessa konsumtionsskatter, som omedelbart drabba de breda lagren, är 4,600,000 kronor, och mot dessa svara de 4,000,000 kronor, som kunna sägas motsvara den ökade belastningen af inkomst- och förmögenhetsskatt. Alltså kvarstår trots dessa förändringar, trots dessa moderniseringar det gamla missförhållandet alltfortfarande. De indirekta skatterna, dessa, som utgå genom tullar och skatter på brännvin, malt, socker o. s. v., representera fortfarande i vår budget bortåt 70 procent, medan man i England endast har — såsom utreddes förra året i debatten här om dessa frågor — omkring 49 procent i indirekta skatter, hvarvid jämväl är att märka, att bland dessa endast te- och sockerskatten kunna sägas vara i egentlig mening livsmedelsbeskattning. Vi känna, att hos oss däremot livsmedelsskatten är själfva hörnstenen i systemet, och att det är på den, som till största delen vår skattebyggnad således kan sägas hvila.

Den här gången kan man inte heller påstå, att det inte är de fattigaste, som drabbas af den nya konsumtionsskatt, som regeringen föreslagit. När man i fjol debatterade maltskatten, gjordes gällande af en ärad talare från bevillningsutskottets majoritet, herr Almqvist, att ölet dock icke var en sådan förbrukningsvara bland de fattigaste klasserna på landsbygden, att man kunde säga, att maltskatten i egentligaste mening var en beskattning af de minst bärkraftiga, men, tillade han, om det varit fråga om en kaffetull, ja, då hade man måst säga, att det verkligen gällt de minst bärkraftiga. Jag vet ej, om herr finansministern redan då hade klart för sig, att han ämnade gå vidare på tullbeskattningens väg åt det hållet, men i så fall bör han, när han hörde det omdömet, tänkt: »Gud bevare mig för mina vänner!»

Emellertid är det klart, att den nuvarande svenska regeringen sannerligen aldrig proklamerar som den engelska finansministern nyligen gjorde för sin del: »Vi vilja beskatta de rikas öfverflöd och skona de fattigas livsmedel!» När man tvingas att höja skatterna här på grnd af förhållandena, må man efter regeringens framställning vara belåten, om man inte enbart och uteslutande lägger *alla* bördorna på de breda lagren. Om de rika få något med af dessa skatter, må detta vara tillräcklig tillfredsställelse för det svenska folket.

Jag tviflar nu icke på, att de tekniska anordningarna med afseende å den nya skatten kunna ha sina förtjänster, men detta hindrar alltså ändock icke, att det i alla fall, om vi se på helheten, här föreligger en *konservativ finansbudget*, som alls icke sträfvat efter att flytta skattebördorna öfver på de mera bärkraftiga. Den stora nyhet, som årets proposition i detta afseende bjuder på, är således vid närmare påseende sannerligen inte så mycket att jubla

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

öfver som det helt visst kommer att framställas och har framställts från den sidan, där man finner allt hvad regeringen gör godt och väl.

Och ser man närmare på den andra nyheten, minskningen i de militära hufvudtitlarna, skall man finna, att äfven där äro åtskilliga hakar. Den går upp till, som vi känna, nära 5,000,000 kronor, men det nämnes med all tydlighet af finansministern själf på ett par ställen, att äfven för allenast ordinära behof få vi under normala förhållanden genast igen denna tillfälliga minskning. Och det är just därför, som han också förklarar, att det ej kan gå an att nöja sig med att blott anskaffa en tillfällig fyllnad i budgetens nuvarande hål, utan detta måste fyllas genom en varaktig ökning af skatterna. Också fortgår ökningen på den ordinarie staten i militärbudgeten oafbrutet. Det är icke mindre än sammanlagdt 1,300,000 kronor mera, som kommer på den ordinarie staten i år mot i fjol. Och nästa år kan man bereda sig att fira det jubileum, då de ordinarie militärutgifterna på fjärde och femte hufvudtitlarna passera märkena på 50 och 20 miljoner kronor respektive.

Jag har sett efter en smula, huru det ställt sig förut i detta afseende, och icke gått längre tillbaka än till de tider, då det nya systemet först fick fast fot i landet och tullbeskattningen började öppna sitt tillflöde för att slukas i militarismens gap. År 1890 voro vi nere på så idylliska förhållanden, att fjärde hufvudtitelns ordinarie utgifter utgjorde 20 miljoner och femte hufvudtitelns 6 miljoner kronor. År 1900 hade de stigit till respektive 27 $\frac{1}{2}$ och 7 $\frac{1}{2}$ miljoner. På det gångna årtiondet faller däremot en högst väsentlig ökning, så att vi nu kommit upp till det dubbla, nära 70 miljoner i ordinarie utgifter, medan de extra ordinarie enligt sakens natur variera, men dock öka det hela med ytterligare ett eller annat tiotal miljoner kronor. Detta är ju en stegring, som är fullkomligt ohygglig, och de sista 20 årens öfverklassregemente kan berömma sig af att i detta afseende hafva slagit rekord. Genom en utredning, som verkstälts på officiell väg, har det nyligen kommit fram, att Sverige mycket riktigt betalar öfver hälften af sina statsinkomster för militära ändamål, 51,6 procent om jag minnes rätt, medan de stater, med hvilka vi närmast kunna jämföra oss, komma långt nedanför, den närmaste med 35 och de andra med omkring 30 procent.

Nåväl, känna vi oss då *trygga* med anledning af dessa enorma bördor, som lagts på vårt svenska folk? Därpå hafva vi svaret uti den så kallade försvarskommittén, som, såsom det heter, närmast och i första rummet tillsatts för att undersöka förhållandet mellan rikets ekonomiska bärkraft och de bördor, som kunna läggas på densamma. Denna kommittés sammansättning och hela arbetssätt har emellertid blifvit sådant, att det till fullo motiverar den afvisande hållning vårt parti från början intog. Resultatet af kommitténs arbeten har hittills endast varit två aktstycken, intet rörande den ekonomiska bärkraften, men två andra rörande de allra mest vidtutseende nya militära försvarskostnader. Först och främst är det den nya stora pansarflottan, som skönjes vid horisonten, och

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

som man visserligen icke nu har kännning af uti årets budget, men hvilken det ändå finnes alla skäl att i tid signalera, icke för en eventuell fiende, som icke lärers taga synnerligt stor notis om dess existens, men för svenska folket, som alltför lätt eljest skulle kunna bli ytterligare bundet vid fullkomligt odrägliga bördor. Den nya pansarflottan har, det bör utsägas, möjligen en annan sida. Den kommer faktiskt att verka oroande på våra små och svaga grannar, dessa, med hvilka vi vilja lefva i vänskap och frid och som helt naturligt genom sitt läge och hela sin ställning hafva sina intressen så sammanknutna med våra, att deras välgång, deras själfständighet också sammanfalla med vår egen välgång och vår egen själfständighet.

Den andra posten, som kommit från försvarskommittén, rör den stora flottstationen. Den synes icke heller i budgeten, men envist gå rykten om, att denna Riksdag icke kommer att gå förbi utan att den i en eller annan form framkommer. Och bakom dess i och för sig så betydande militära kostnader visar sig ju spöket af ytterligare andra, som med nödvändighet och konsekvens följa med och som hota att skaffa oss här i landet en fråga om Stockholms befestande af samma vidtutseende och olycksdiga art, som man i Danmark haft i fråga om Köpenhamns befestande. Det är f. ö. många fler än dessa båda första smakbitar, som skymta i bakgrunden från denna försvarskommitté.

Ja, när detta är de stora planer, som militarismen hyser, vore det enfaldigt att jubla öfver den rent tillfälliga paus, som göres i dess framstormande, en sådan, som beror på rent tillfälliga finansiella omöjligheter. Herr finansministern har varit ärlig, när han sagt ifrån, att de fem miljoner kronor, som fallit bort i år, skola komma igen, och han hade godt kunnat tillagt, att de komma igen med ränta. Men det är mindre tilltalande att se, att han, när han går igenom de anledningar, som vålla, att statsbudgeten öfverallt springer i höjden, fäster sin blick blott vid de sociala förpliktelser, som nutidsstaten erkänner, och vid de näringslifvets kraf, som i allt högre grad göra sig gällande, men icke med ett ord berör, hvad som verkliga uti hela världen är den stora Achilleshälen för alla budgeter, nämligen de ständigt pågående rustningarna. Vi hafva anledning att uti herr finansministerns motivering taga fasta på de mellan raderna gifna löftena om, att tobaken skall sparas för ålderdoms- och invaliditetsförsäkringen. Men det är i alla fall ironi att höra, att statsmakterna rundt om i världen och äfven här i landet bringa budgeten i fara genom sina omsorger om de arbetande klasserna, medan man tiger med det, som *verkliga* åstadkommit de stora finansiella bördorna och svårigheterna. Ty det kan ju icke förnekas, att det är uti militarismen man har att söka anledningen till svårigheterna. Det enda land, om hvilket man med någon sanning kan säga, att där verkliga stora sociala åtgärder också bidragit till att öka de finansiella svårigheterna på ett betydande och nämnvärdt sätt, är just detta samma England, som icke beskattar sitt folks lifsmedel och som, efter hvad nu pågående val synas ut-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

visa, fortfarande synes komma att stå kvar på denna ståndpunkt trots alla anstormningar, som gjorts af en mäktig öfverklass och andra mäktiga intressen, sprit- och krögarintresset icke att för- glömma, i gemensam kampanj mot en demokratisk budget.

År 1903 yttrade sig dåvarande chefen för generalstaben till svar på en fråga från ett Andra kammarens utskott, huruvida för- svarsplanen skulle komma att ställa större kraf för framtiden på landets bärkraft, på följande sätt: »I den mån landets tillgångar och hjälpkällor ökas, måste försvarsplanen ställa allt större kraf på desamma.» Detta är högerns verkliga program i försvarsfrågan. Det innebär en utsikt till ständig ökning, till hopplös, tröstlös, allt- jämt stegrad ökning af utgifterna för försvaret. I den mån landets produktiva arbete kan ökas, skall också försvarsplanen ställa allt större kraf på detsamma! Och vi komma på detta sätt med nöd- vändighet fram till just den ståndpunkt, som jag vid ett föregående tillfälle tillåtit mig beteckna så, att vi göra vårt land till ett befäst fattighus. Det blir därför nödvändigt att kämpa mot dessa an- strängningar, som systematiskt pågå, som ligga på lur, äfven när det ser ut, som om man för tillfället afstode från sina anspråk. Allt- jämt måste kampen fortgå och ej slappas, ty de militära krafven hämta blott andan ett ögonblick, för att nya tag sedan skola tagas på alltmera afgörande sätt.

Emellertid är det med militarismen så, att den ekonomiska sidan därvid trots alla svårigheter, som den medför för folket, trots det betungande och ruinerande i densamma, kanhända ändå icke är det allra värsta. Det heter, att vi offra dessa oerhörda summor, att vi underkasta hela vår befolkning dessa bördor af personliga offer, som krävas, för att värna oss mot eventuella inkräktare uti- från. Och så få vi se vår värnpliktsarmé mobiliseras mot hvad som på högerhåll kallas »den inre fienden»! I det afseendet har år 1909 sannerligen gifvit det svenska folket en åskådningslektion, som herr civilministern kan vara öfvertygad om att det icke kommer att lyckas honom att bortförklara med några som helst deklama- tioner om »ordningens upprätthållande» såsom den enda afsikten med detta.

När den nya härordningen debatterades här i Riksdagen år 1901, så yttrade Adolf Hedin, som bekämpade hvarje rätt att använda vår värnpliktsbår i våra inre strider: »Vi hafva annat att göra än att göra uppror». Sveriges arbetarklass har under det år, som gått, visat, att den andan fortfarande råder inom densamma. Sveriges arbetare ville genom en fredlig, laglig arbetsnedläggelse värja sig mot den brutala massutkastningspolitik, som inleddes från en af de stora arbetsgifvarorganisationerna. Lefnadskostnaderna stiga allt- jämt på grund af själfva den ekonomiska politik, som statsmakterna följa, som de härskande klasserna här drifva igenom. Lefnadskost- naderna stiga, men man förstod, att det under de nedåt gående allmänna konjunkturerna var omöjligt att låta de nominella lönerna följa med uppåt. Arbetarne syntes på det hela finna sig häri och förstå, att den uppåt gående rörelsen i deras löner icke längre

*Remiss af
stateverks-
propositionen.
(Forts.)*

kunde fortsättas. Men när därtill kom lönedepressning, när under ökad dyrtid mindre löner skulle givas, så att det skulle bli äfvenså allt svårare att lefva, ja, då var det till sist omöjligt att finna sig däri. Arbetarne *måste* göra motstånd, de *måste* se till, att icke lågkonjunkturons senare skede missbrukades till att binda dem med aftal för lång tid framåt, som skulle göra, att de icke på något sätt kunde få fördel af sedan stigande konjunkturer och kommande bättre tider. De hade undvikit strid gång på gång, men till sist skulle detta icke varit möjligt utan fullkomlig själfuppgifvelse. Och då tog man striden lugnt och beslutsamt med högt uttalad föresats att föra densamma inom den strängaste laglighets ram.

Väl kan man säga, att aldrig har en så omfattande och djupgående folkrörelse haft ett så klart begränsadt mål och så fredliga afsikter. Arbetarne togo själfva initiativ till spritförbudet, en af de få åtgärder, där det verkligen visade sig, att regeringen handlade i samklang med den stora allmänna meningen inom de breda lagren i dessa frågor. Men lika fullt öfversvämmades redan från början, redan innan arbetsnedläggelsen ägt rum, landet med militär. Intet störde lugnet, intet gaf anledning att antaga, att ordningsmakten, som öfverallt var tillfälligt förstärkt, skulle vara otillräcklig för sina uppgifter — men ändå skulle militär finnas på alla möjliga håll! Det är en gammal sats, som jag visst anfört här någon gång förut — den härstammar från Gambetta — att den, som skickar militär till strejkdistrikt, tager, äfven om hans afsikt är att vara neutral, faktiskt parti *mot* arbetarne.

Till all lycka läto de svenska arbetarne icke utmana sig af militärsändningarna, men det är sannerligen icke deras heder, som sände militären, att så icke skedde. Det hade bara på något ställe behöfts ett ögonblicks förlöpfung, ett ögonblicks glömska af hvad plikten mot kamraterna kräfde, för att det på grund af högerregeringens hållning skulle inträffat, att svenskt blod flutit för svenska värnpliktiges kulor.

Jag är därmed inne på årets *stora* händelse, och jag måste dröja något vid densamma, därför att den så mycket sammanhänger med regeringens allmänna politik och, såsom jag snart skall visa, äfven med budgeten. Regeringen stannade icke vid dessa förment skyddande åtgärder, som i verkligheten förtjäna namnet provokatoriska. Inom kort tog den ett nytt steg. Den gjorde sig fullständigt solidarisk med opinionen inom vissa inflytelserika samhällsklasser, hvilka med rörande enkelhet proklamera sig ensamma vara »samhället» och uttrycka »samhällets» opinion. Arbetarne, som dock höra en smula till samhället, de också, räknades icke med vid detta slags uppdelning af hvad samhället kräfde. Denna opinion, som satte — särskildt i storstäderna — sin bekvämlighet som nummer ett, sin rätt att stå utanför, sin rätt att »vara i fred» öfver allt annat, den kräfde vissa åtgärder, och det visade sig hastigt nog, att regeringen var med den ett hjärta och en själ.

Strejken hade — såsom allbekant är — liksom en svällande flod gått öfver landet och ryckt med sig icke blott de rent industriella

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

arbetarne, utan på sina ställen äfven andra i de lokala kommunika-tionsverken anställda arbetare, till exempel här i hufvudstaden ar-betarne vid spårvägar och drosktrafik. Man tycker, att denna oer-hördt enhälliga, omfattande uppmarsch af arbetarklassen trots allt bort åstadkomma hos utanför stående en viss känsla af respekt och beundran för den klassolidaritet, som utvecklades. Men i stället hade den, efter hvad det tycktes, genom flera förhållanden skrämt och förbittrat, och man klagade högljuddt öfver de oundvikliga rubb-ningar, som den stora arbetsnedläggelsen medfört. Ja, det gick snart så långt, att man fick höra, att den omständigheten, att dessa spår-vagnar och droskor icke längre gingo fram på hufvudstadens gator, betydde, att denna stora folkrörelse »vändt sin udd mot själfva sam-hället», att man »angripit samhällets lifsfunktioner»! Med sådant besynnerligt åskådningssätt, som fullständigt delades af regeringen, var det naturligt, att äfven regeringen ingrep och dels själf genom vissa åtgärder, dels genom sina underordnade myndigheter och organ gjorde allt hvad göras kunde för att på dessa punkter drifva strejken tillbaka. Det var ett klart partitagande *mot* arbetarne på dessa punkter. Men jag skall emellertid icke längre dröja därvid, då det var af mera lokal karaktär, och andra åtgärder redan följt, som äro än mera ägnade att tilldraga sig allmän uppmärksamhet.

Ute i landet rädde på en mängd håll en nervös stämning, upp-hetsad af den högerpress, som hvarje dag rasade öfver hvad arbetarne togo sig före och som, redan långt innan storstrejken brutit ut, hetsade mot arbetarklassen, såsom om den icke hade någon som helst rätt att försvara sig, när den blifvit anfallen. Det blef följ-aktligen på grund af denna upphetsade stämning litet hvarstades en rad af åtal och inskränkningar i den medborgerliga friheten samt öfvergrepp af allehanda slag. Man såg allt tydligare och tydligare i den mån kampen fortgick, hurusom rättvisan faktiskt blef ett vapen i klasskampen. De enstaka ledande män på skilda orter, hvilka icke tappade hufvudet under den allmänna upphetsningen inom öfverklassen, de, som ville försöka att ställa sig verkligt opartiska — såsom bekant var det ett par landshöfdingar, som därvid fram-trädde på olika sätt — dessa smädades naturligtvis på det våld-sammaste i den press, som tagit till sin uppgift att här göra allt hvad göras kunde för att samla en så kompakt opinion som möjligt emot arbetarne i deras försvarskamp.

I den miljö, som så skapades, kastade snart civilministern ut ett cirkulär om skydd för de arbetsvillige, som det hette. Emedan man väntade, att den 23 augusti arbetet skulle återupptagas på grund af vissa förhållanden, som då inträdt, ansåg sig herr civil-ministern ha anledning att sända ut en sådan rundskrifvelse med ytterligare påtryckning i den riktningen: glöm icke Åkarpslagen! Skrifvelsen träffade en miljö, som stod så fjärran som möjligt från objektivitet och hvari miljödomar afkunnades exempelvis af det slag som i Örebro, där en medlem af arbetsförmedlingsbyrån, en kvinna, dömdes för brott mot Åkarpslagen till tre månaders fängelse, en dom, som sedan dess hunnit passera alla instanser upp till högsta

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

domstolen och där slutat med fullständigt frikännande. Jag nämner detta blott som *ett* exempel på hvad för slags miljö den rundskriftvelsen riktade sig till, som från herr civilministern å regeringens vägnar utskickades och hvari framhölls, att man måtte väl se till att arbetsvilliga på allt sätt skulle skyddas. Nu vill jag genast tillägga, för undvikande af missförstånd, att om en regering verkligen velat ställa sig så, som den Lindmanska regeringen en gång proklamerade, »öfver partierna», skulle den nog kunnat erinra, om den ansåg förhållandena därtill ge anledning, äfven om befintligheten af den gällande lag, som för så stora lager af vårt folk står som en skamfäck på lagstiftningen, nämligen Åkarpslagen. Men jag tror, att en opartiskt dömande regering skulle haft anledning att då *samtidigt* på grund af företeelserna rundt om i landet rikta en maning utaf samma art som den varnande konservativa stämma, som vi sedan vid detta års början fått höra från justitieombudsmannen, då han i en enquête om hvad vi ha att vänta af det nya året uttryckte den förhoppningen, att vi »alltmera skola inse nödvändigheten däraf att myndigheterna i samhället vid sitt försvar mot samhällsfientliga yttringar aldrig beträda andra vägar eller begagna andra medel än som anges af gällande lag... Klart är att, om samhället tillåter sina myndigheter att gå lagändringar i förväg, det undergräfvat icke allenast sitt anseende, utan äfven sin makt.»

Det ligger nog i dessa ord ett erkännande, som sig bör i hofsam form, af att här funnits och finnes en tendens i riktning att utsträcka den verkställande och dömande maktens befogenheter längre än hvad egentligen lagen tillåter. Kan man sedan, när dylikt måste konstateras från det hållet, undra öfver den bild, som vårt samhälle i detta afseende erbjudit under senare delen af det gångna året? Kan man undra öfver att här, efter hvad jurister, som haft med dessa ting att skaffa, sagt mig, flera Åkarpsmål kommit till stånd under denna senare del af år 1909 än förut under alla de tio åren? Det vanliga har varit, att det visst icke gått så till, att den, som skulle varit utsatt för hot eller våld, klagat på något sätt. Nej, det har kommit ut ett rykte inom några kretsar i en ort, att om den eller den något ord skulle ha fällts, och så har detta rykte kommit till arbetsgifvaren eller ingenjörerna på något bruk, och så har det gått ett meddelande från arbetschefen till vederbörande åklagare, och ofta har det varit fallet, när denne tjänstvilligt infunnit sig och styrt om ett Åkarpsmål, att han vid första rätttegångstillfället icke ens kunnat utpeka den person, som hotats. Men han har i alla fall varit viss om att, som uttrycket lyder, äga alla rätt-sinniga medborgares stöd, om han gått så strängt till väga som möjligt mot arbetarne därvidlag. Det skulle kunna anföras massor af exempel, men jag vill nöja mig med ett par stycken.

I närheten af Halmstad, vid Oskarsström, förekom det, att fyra arbetare gingo upp till en skräddare för att tala med honom om att hans minderårige son väl icke borde fortsätta det strejkbryteri-arbete, som han börjat med. Jag har förut haft den uppfattningen af saken och berättat den på offentliga möten så, att de skulle

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

hotat skräddaren med att bojkotta honom, d. v. s. icke längre låta sy sina kläder hos honom. Men efter hvad jag senare erfarit, hade icke ens något sådant behöft förekomma. Skräddaren förklarade genast, att han icke ville vara med om att tillåta en så pass fientlig handling gentemot sina kamrater och kunder, utan skulle se till att pojken icke fortsatte med arbetet. I alla fall, hvad skedde? Jo, de fyra arbetarne häktades, och en månads fängelse blef domen för hvar och en af dem för detta besök hos målsmannen för en s. k. arbetsvillig.

I ett litet tingslag nära Kalmar hade satts upp ett blockadmeddelande om att några personer arbetade som strejkbrytare. Det var samma slags blockadmeddelanden helt enkelt, som vi hade så mycket tal om, när lex Hildebrand var före, då man väl allmänt i Andra kammaren enades om, att det icke skulle vara riktigt att förbjuda arbetarne att tillkännage, att en plats är förklarad i blockad, medan man naturligtvis icke — detta förbjuder för öfrigt redan den nuvarande lagen — bör foga till denna upplysning några ärekränkande tillmälen eller hotelser. Endast det, att detta enkla blockadmeddelande om att några strejkbrytare funnos blef anslaget på ett plank eller en stolpe, har gifvit anledning till åtal enligt Åkarpslagen!

Ett annat liknande mål blef handlagdt i Filipstad. Det var en tom barack uppförd där med tanke på att den skulle komma att härbärgera några strejkbrytare. Det fanns icke några sådana där och hade visst aldrig varit några. En arbetare begaf sig emellertid dit och slog in några fönsterrutor, hvilket ju var klandervärdt. För detta blef han häktad och fick en månads fängelse för »hot mot arbetsvillig», oaktadt det icke fanns någon som helst i den tomma baracken! När den, som hade målets handläggning sig anförtrodd från försvarssidan, enskildt frågade den tjänstförrättande unge domaren, hur det kunde komma sig, att han behandlade målet enligt Åkarpslagen, hade denne rätt svårt att försvara sig, men han sade till sist: »Jo, nu ligger det Åkarpssynpunkter i luften.» — Det är nog precis det riktiga uttrycket för hur det i själfva verket står till i dessa afseenden. Det ligger Åkarpssynpunkter i luften, och det kan icke förnekas, att en af de kraftigast bidragande orsakerna till, ett af de påskjutande och förstärkande momenten till att vi kommit till en sådan parodi på rättskipning, som förelegat i de relaterade fallen, är den hållning, som regeringen i dessa afseenden har intagit, och som fick sitt typiska och pregnant uttryck i det af mig omnämnda cirkuläret från herr civilministern.

Jag behöfver icke erinra om att, när Åkarpslagen icke räckt till eller ej kunnat tillgripas ens med en sådan uttänjning af dess begrepp, som man i de omnämnda exemplen använt sig af, så har man icke haft svårt att hitta äfven andra lagar, hvilka i hög grad fått göra tjänst på ett sätt, som man aldrig kunnat ana. Det har ju varit åtal och domar för uppmaning till solidaritet, som ansetts för att vara uppmaning till att svika sin tjänsteplikt och därigenom kunnat falla in under 25 kapitlet strafflagen. Och så har man på detta sätt kunnat konstruera fram mål och åtal och domar med

ända upp till straffarbete, som sannerligen ingen drömde om på den tiden, när man här i Riksdagen diskuterade exempelvis, huruvida järnvägsmännen skulle heta tjänstemän eller icke! Och därför, när det visade sig, att den allmänna meningen stod frågande och häpen inför dessa åtal, då man först började med dem, måste det också fram särskilda utläggare och uttolkare i den välsinnade pressen för att klargöra för allmänheten, att det verkligen *kunde* gå för sig att använda Sveriges lag till sådana slags ändamål.

Men ännu ett stort och afgörande steg längre gick regeringen, och särskildt civilministern, då den ställde sig såsom den gjorde till den ur landets synpunkt viktigaste fråga, som den hade att framlägga under dessa kritiska månader, nämligen frågan om *medlingen*.

Den 2 augusti, före storstrejkens utbrott, gaf civilministern åt en af förlikningsmännen i uppdrag att noga följa stridens gång och att se till, när ett ingripande skulle kunna ske. Den 19 augusti anmälde också mycket riktigt den sålunda utsedde förlikningsmannen, att han ansåge tidpunkten nu vara inne, då en medling skulle kunna med utsikt till framgång försökas. Hela denna hans framställning stannade inom civildepartementet bland dess papper och kom icke fram förrän senare genom en tillfällighet. Civilministern fann emellertid, trots denna hans egen förtroendemens påpekande af att tidpunkten nu vore kommen, då någonting skulle kunna göras, icke lämpligt att göra någonting, fast dagarne gingo och landets förluster på hela den stora kampen blefvo allt större.

Framstående kvinnor ur olika samhällskretsar och med olika åskådningssätt — personer, af hvilka åtskilliga ingalunda kunna misstänkas hafva någon särskild sympati till öfvers för arbetareklassens sträfvanden — gingo upp till regeringen och vädjade ändå i samhällsfredens namn till denna, att den måtte ingripa. Dessa framställningar afslogos den 27 augusti utan motivering kort och snäft med de orden, att regeringen icke fann lämpligt att ingripa.

Då kom följande dag en inlaga från frisinnade landsföreningen. Där påpekades med rätta, att det ödeläggande kriget inom egna landamären borde få ett slut; åtminstone borde man se till, att de förluster, man redan lidit, icke finge öfvergå till en fullständig landsolycka. Det förefaller, att en sådan vädjan icke bort lämna en regering oberörd, för hvilken *landets* väl utan alla biafsikter om vissa klassers och vissa grupperns särskilda fördelar skulle vara det verkliga rättesnöret. Men lika fullt kom redan den 30 augusti en fullkomlig afsnäsning på den medlingen, och det hette i herr civilministerns diktamen till statsrådsprotokollet, att ett ingripande från regeringens sida skulle uttolkas af arbetarnes ledare såsom »en seger i deras kamp mot samhället» och ett uppgifvande af »samhällets makt, rätt och intressen». Dessa satser äro i själfva verket till den grad ohållbara, att man häpnar öfver att från en ansvarig ministers mun i en så ödesdiger stund hörts ett sådant uttalande. Såsom en seger i kampen mot samhället skulle det således uttolkas, ifall regeringen verkligen följde förlikningsmannens för länge sedan gjorda framställning att söka åstadkomma en medling och ett slut

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på striden! Det är då att märka, att det hela tiden från början till slut från arbetarnes ledande män på det mest energiska sätt protesterats mot att deras försvarskamp skulle vara ett angrepp och en kamp mot *samhället*. Jag erinrar mig mycket väl, huru jag t. ex. i Berlin en vecka senare på ett möte hade att utreda vår svenska stora kamps läge och dess syftemål, och huru jag där, likaväl som inom landet, på det bestämdaste framhöll, att kampen *icke* riktade sig mot samhället. »Nej, tyvärr», ropade en anarkist åt mig. Och det är alldeles sant. Från *hans* ståndpunkt var vår kamp endast strunt, den riktade sig icke mot samhället, den hade ett fackligt syftemål, att slå tillbaka lockouten och häfda arbetarnes medbestämmanderätt. Jag anför detta därför, att det lägger i så klar dager, hur fullständigt meningslöst och utan hållpunkt herr civilministerns yttrande är om hur en medling vid den tiden skulle hafva upptagits.

Nej, saken var nog den, att man icke *ville* medla. Och hvarför? Jo, därför att man inom arbetsgifvareläget, inom de grupper, som där förde det bestämmande ordet — hvilka dock ingalunda sammanfalla med hela den opinion, som kunde finnas bland Sveriges arbetsgifvare — sålunda inom de bestämmande och tongifvande arbetsgifvaregrupperna hoppades kunna *fullständigt krossa* arbetarne. Man hoppades kunna tillfoga dem ett sådant nederlag, att deras medbestämmanderätt genom sina organisationer skulle vara åtminstone för lång tid bruten.

Just för att hindra detta gjordes sedan kort därpå den partiella afveckling af striden, som är allbekant. Och det väntades ju då, på grund af de förhandlingar som då fördes, att, när de grupper kommit undan ur stridslinjen, på hvilka regeringen hakat upp sig och hvilkas utlämnande till afstraffning den satte som villkor för sitt ingripande, regeringen åtminstone *då* skulle fullfölja sitt medlingslöfte. Men däraf blef icke heller något med detsamma. Man drog ut på tiden. De återvändande skarorna möttes af sådana slags villkor och förföljelser på vissa håll, att det med nödvändighet måste framkalla nya konflikter — och därmed var förevändning gifven för att icke göra hvad som borde göras. Man drog fortfarande ut på tiden i förhoppning om att den alltjämt väntade och profeterade kraschen inom arbetarevärlden ändå måtte någon gång komma. Men den kom icke, och till sist blef det icke annan råd för regeringen än att den måste säga sitt ord: »nu må då förlikningsmännen inskrida!» Därvid är det också mycket karakteristiskt och betecknande, att hela det inskridande, som skedde i samhällsfredens intresse från den sittande högerregerings sida vid detta tillfälle, bestod — *icke* i att vidtaga den åtgärd, som förlikningsmannen föreslagit, nämligen att tillsätta en autoritativ kommission, som kunde tala med pondus mot arbetsgifvarne — utan helt enkelt i en förklaring till förlikningsmännen: »Ja, nu hindra vi er åtminstone icke längre, nu må ni kunna följa er instruktion att försöka åstadkomma medling och förlikning.»

Ja, det står således efter mitt sätt att se, och efter många hundra tusen svenskars sätt att se, fast i denna sak, att här har

regeringen *offrat* *samhällets intresse för arbetsgifvares intresse*. Om herr von Sydow — jag menar herr von Sydow i Arbetsgifvareföreningen — hade varit civilminister, så skulle han icke kunnat handla på annat sätt, än herr civilministern nu handlade. Och jag är öfvertygad, att han skulle också i vissa detaljer, som voro karakteristiska för hela kursen, kunnat handla precis på samma sätt som den nuvarande regeringen. Han skulle nog också hafva visat ut den misslagliga journalistiska representanten för en tidning i ett litet land, med hvilket man icke behöfver vara så ofantligt noga, och det skulle han helt säkert kunnat göra, oaktadt — jag nödgas erinra därom apropos denna utvisning — justitieombudsmannen, ehuru i annat sammanhang, gjort framställning om att vi här i landet måtte omsider få en utvisningslag, så att det nu rådande godtycket på detta område måtte bli vederbörligen stäckt.

Icke ens skenet af opartiskhet har regeringen, ju längre denna stora jättekamp framskred, sökt att bevara. Jag vet icke, ifall herr finansministern var närvarande vid det tillfälle, då herr civilministern gjorde sin diktamen den 30 augusti. Men om han så var och om han då lyssnade på det häftiga afvisandet af det medlingsförsök, som gjorts, ja, då borde hans tankar förts till några ord i Goethes Faust, och han bort med tanke på sin kollega herr civilministern säga: »*din* gudalighet snart skall komma *mig* att bäfva» — detta när han tänkte på, hur hans egen budget skulle komma att te sig på grund af den strid, som regeringens ledande och ansvarige män således gjort mera för att uttänja än för att förminska.

Det visar sig ju också i de siffror, som föreligga i årets statsverksproposition, att här hafva betydande minskningar skett af eljest beräkneliga inkomster. Järnvägsstyrelsen uppskattar sin förlust för augusti—september till 2,400,000 kronor i brutto. Tullen kastas tillbaka under augusti med öfver en miljon, då eljest ökning ägde rum jämfördt med föregående år, posten klagar öfver en tillbakagång på ett par hundra tusen, brännvinsinkomsterna hafva sjunkit med 2,400,000 kronor under hvad de voro år 1908. Hvad sockret beträffar, har det icke varit mig möjligt att göra någon kalkyl, därför att där förvirras alla siffror genom de 26 miljoner kilo socker, som togos ut år 1907, men voro afsedda för att konsumeras först 1908. Härom talade vi ju i fjol, huruvida det var så fullt *korrekt*, att ett sådant uttagande kunde äga rum, men naturligen var det fullt *lagligt*. Vidare gick den minskning på maltskatten, som man kan se har inträdt på grund af dessa förhållanden, till bortåt en miljon kronor, och äfven talas det om stora restantier på bevillingen. Summan af dessa poster blir öfver 7 miljoner kronor, som det i dessa afseenden rört sig om för själfva staten; och lägger man till detta kostnaderna för militärkommenderingar, så borde sannerligen en regering, som känt sig som *landets* regering och icke som *lockoutens* regering, haft skäl att ingripa, sedan striden visat i hela sin fortgång, att det var en fullständig illusion, när man från arbetsgifvares sida öppnade den under förklaring, att det skulle bli »en dyrbar, men kort strid för fredens skull».

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Men hvad regeringen i stället gjorde, och det, hvaruti den handlade raskt och energiskt, det gällde en annan punkt. Det var strax efteråt, då den ingrep, icke till biläggande af den rådande stora konflikten, utan för att upplösa *arbetsaftalskommittén*. Den ingrep därför, att den hade riktat en vädjan till denna kommitté att nolens volens hafva sitt arbete färdigt till den 1 november. Kommittén sammanträdde och förklarade, att den för sin del icke ämnade göra något hastverk, som icke kunde hålla stånd inför en närmare granskning, utan ville, att hvad den skulle komma med, skulle vara resultatet af en mogen, allsidig och verkligen ingående saklig pröfning. Därför kunde den icke förbinda sig till att stå till reds för de önskingar, som herr civilministern i dessa afseenden hyste. Svaret kom lika kraftigt som ovanligt i formen af den förklaringen: »Vi behöfva icke längre tjänsterna af en aftalskommitté, där bägge parterna äro representerade, utan kunna reda oss ändå, och vi skola, herr justitie-ministern och jag, göra upp den saken, så att det ändå blir en aftalslag, och det en, så att det sjunger efter det.»

Men det är ju å andra sidan den frågan, som återstår, huruvida det verkligen kan vara tänkbart, att en så tillkommen lagstiftning skall kunna mötas af det ömsesidiga förtroende, som är den enda grundval, hvarpå en sådan lagstiftning verkligen kan byggas, om den skall göra nytta. Vi ha nyss i vårt södra grannland, i Danmark, sett, huru man försökt att gå framåt på den naturliga och jämna utvecklingens väg i dessa afseenden, vidgande sakta och försiktigt området för dessa aftals bindande kraft och förebyggande strider, som kunna uppstå, på så sätt att man genom ömsesidiga öfverenskommelser mellan arbetarnes och arbetsgifvarnes likställda och likvärdiga organisationer tager bort anledningen till tvist. Det är den väg, som äfven vi här i landet skulle kunna gå, och ett stycke in på den vägen var man ju också kommen, i det att i aftalskommittén äfven sutto representanter för den organiserade arbetarklassen, hvilka hade tillfälle att där göra sina meningar gällande och gifva sina skäl. Nu få vi i stället till denna Riksdag ett lagförslag, som icke är byggt på aftalskommitténs arbete i annan mening, än den, att man tagit ett halffärdigt arbete, tagit icke granskade, icke definitivt redigerade utkast och lagt dem till grund för de funderingar, som man sedan från andra håll ansett sig kunna komma med på dessa viktiga områden.

Jag nämnde om statsbudgetens stora förluster genom striden. Men det är klart, att dessa dock blott utgöra en bråkdel af de förluster, som hela landets näringslif lidit, och ändå kan man säga om dessa, liksom om militarismen, att *de* äro dock säkert icke de allra värsta, de rent ekonomiska förlusterna. Kriget tog ju icke slut med den medling, som kom till stånd på sätt jag beskrifvit. Herr civilministern hade kastat fram ett tal om en förhandlingsordning, och bakom det vackra ordet »förhandlingsordning» fordrades från arbetsgifvaresidan erkännande af en rad grundsatser, som helt och hållet skulle hafva lamslagit arbetarorganisationernas själfständiga verksamhet. Det blef således icke någon uppgörelse. Den föreslagna

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

förhandlingsordningen måste förkastas som oantaglig, och kampen fortgick. Att denna kamp medfört en allt mera stegrad förbittring mellan de olika samhällsklasserna, det känna vi alla. Det är en rätt vanlig och på sätt och vis naturlig sak, när det har varit våldssamma sociala kriser i ett land, att det reaktionära ursinnet understundom tager sig uttryck, som öfverskrida alla rimliga mått, och som icke kunna på något sätt objektivt försvaras. Detta är begripligt, säger jag, när klasskampen tagit sådana former, att man gått till våld och till sådana strider, där man helt och hållet lämnat den lagliga samhällsordningens botten. Men här i Sverige ha vi ju icke haft något sådant, utan vi ha här i stället haft en arbetarklass i kamp i sådana former, att dess lugn, besinning och själfbehärskning väckt hela Europas beundran. Detta ha vi kunnat konstatera som ett vittnesbörd om hvad arbetarrörelsen faktiskt gjort för att lyfta den svenska arbetarklassen till en ståndpunkt, från hvilken den kunnat föra en strid, sådan som den nu fört. Det är då underbart, att man ändock, trots detta, skall ha haft att bevittna sådana utslag af den reaktionära förbittringen, som senare delen af det gångna året haft att uppvisa. En dryg del af ansvaret för denna sinnenas förvildning bland öfverklassen faller förvisso på en press, som uti sina arbetarfientliga organ har gjort allt möjligt för att upphetsa, och som icke skytt något som helst medel för att sätta lidelserna bland sina läsare i svallning. Jag kan ej underlåta att i det fallet erinra om en episod — fastän jag själf däri är inblandad — nämligen det betecknande faktum, att, när de bekanta attentaten genom försända postpaket inträffade här i Stockholm, två stora Stockholmstidningar på fullt allvar företogo sig att skrifva, att den som bär det moraliska ansvaret för detta är uppenbarligen herr Branting och hans uttalanden underorstrejken. Och en af dem gick så långt, att han tryckte af långa stycken af mina tal i Hornsbergs hage för att draga den konklusionen: just där och icke annorstädes ligger den anda, ur hvilken dessa illdåd måste ha framgått. Vi känna alla, att det sedan visat sig vara en högst samhällsbevarande man, som blifvit dömd af engelsk domstol att utlämnas för dessa gärningar; men så gjordes faktiskt opinion under dessa tider och göres delvis ännu. Men det är alldeles klart, att det icke blott är på högerpressen och de speciella socialistätarorganen man har att skylla i dessa afseenden, utan man har verkligen att fördela ansvaret, att äfven tänka på, att den anda från höjderna, som utöfvar ett så starkt inflytande inom vår bourgeoisie, också har sin dryga andel med i den stämning, ur hvilken hela den situation framgått, i hvilken vi befunnit oss.

Vi talade i fjol vid remissdebatten särskildt med herr justitieministern om den andan från höjderna; och hvad var ändock den förföljelse, som då ägde rum, mot den, som nu försiggår! Åkarpslagen har jag redan berört. Lagarna mot uppmaning till brott användas ju också, och man har t. o. m. dragit fram de gamla majestätsbrottsparagraferna för att låta dem komma till användning — dessa paragrafer, som enligt sakens natur med nödvändighet blifva för hvarje år, som går, mer och mer otidsenliga. Man har begagnat

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

dessas för att klämma till och det till på köpet på ett sätt, som måste framkalla reflexioner öfver ovällden på sina håll. Jag minnes mycket väl, huru det under reaktionsperioden i slutet på 1880-talet äfven förekom några domar för majestätsbrott. Då var den lägsta straffpåföljd, som kunde ådömas, 6 månaders fängelse; den högsta var densamma som nu, 4 års straffarbete. Men den tiden stannade man vid att ådöma något öfver minimum, 7, 8, 9 månaders enkelt fängelse, nu har man dragit till med 1½ års straffarbete vid underrätten för ett majestätsbrott, om hvilket den, som läser det omhandlade stycket, måste säga, att det är sällan man sett ett sådant förtrampande som i den juryns fällande dom af tryckfrihetsförordningens föreskrift, att man icke får »draga obestämda slutsatser af uttrycken». Detta är ett betecknande exempel på den anda, som nu råder.

Det finnes inom socialdemokratien en riktning, som anser, att klasskampen med nödvändighet måste alltmer skärpas, att utvecklingen af sig själf leder till detta resultat, och att de försoningstendenser, som här och där kunna framträda, måste komma att sopas bort af den allt våldsammare former antagande klasskampen. Jag kan för min del icke vara en sådan fatalist, att jag vill säga, att detta *med nödvändighet* måste komma att ske. Jag har många gånger från denna talarstol och annorstädes uttryckt min förhoppning om, att det här i Sverige under våra mindre och i vissa afseenden mindre tillspetsade förhållanden skulle kunna lyckas att föra den nödvändiga utvecklingen af arbetarklassen fram på ett sådant sätt, att den icke behöfver gå genom några synnerligen svåra slitningar utan kan få gå den lugna evolutionens väg. Men för visso är det så, att många, många, som hoppats därpå, hoppats på en sådan väg, måste efter 1909 års erfarenheter fråga sig, om det fortfarande är möjligt, att i ett land, där den kamp, som arbetarklassen förde under sin storstrejk, mötts på ett sådant sätt, som här skett af den härskande öfverklassen med regeringen i spetsen, om det är möjligt, säger jag, att utvecklingen skall komma att fortgå på en sådan lugnets väg.

»Försoning och samhällsfrid» var det, som reaktionen, när den kom till makten på allvar för något öfver tjugo år sedan, hade som sin lösen. Försoning och samhällsfrid hette det då, och vackra deviser har man aldrig saknat från högern. Det hette sedan »nationell samling» — det var särskildt modernt omkring år 1905 — och i följd fingo vi ett nytt slagord: »renässansen i religionens och frihetens tecken» — den som skulle införas af vår nu sittande regering. Det är dessa vackra syften som stått på högerns program. Tycka herrarna, att herrarna lyckats?

Jag har här skildrat och visat, hvad som efter min mening varit det bestämmande för regeringens hållning i den viktigaste fråga, som fjolåret gaf oss. Den har visat sig som en bolagsherrarnes partiregering, och den har ställt sig i spetsen för det nya industriella feodalvälde, som håller på att byggas upp i vårt land. Det är dess synd, denna regerings synd från år 1909, och för den synden skall den dömas af historien, äfven om en majoritet här i

kammaren tio gånger om skulle förklara densamma sitt djupa förtroende och sin tacksamhet för dess åtgärder under det gångna året.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren har riktat en mängd förebräelser mot regeringen för dess hållning och åtgärder under den stora arbetskonflikten i fjol. Då dessa förebräelser framför allt riktats mot det departement, som jag har äran förestå, torde det vara min plikt att på dem svara. Men jag gör det, jag bekänner det öppet, med den största motvilja. Att under så upprörda tider som dem vi genomlefde i fjol, missgrepp, förlöpnningar och öfverord skulle förekomma, fann jag för min del lätt förklarligt. Men det vore enligt min uppfattning bäst, om vi nu kunde söka glömma detta för att i stället endast i minnet kvarhålla de allvarssamma lärdomar, som dessa händelser gifvit oss litet hvar, och som vi väl behöfva för de maktpåliggande arbeten för framtiden, som förestå oss. För att vi skola kunna föra i land detta arbete, för att vi med aktgifvande på alla berättigade intressen skola kunna här i landet skapa ett sådant tillstånd, att icke det, som inträffade i fjol — eller kanske något ännu värre — ständigt skall hänga öfver oss, förlamande vårt näringslif och förbittrande medborgarandan, för att detta skall kunna ske, fordras så många skarpa meningsbrytningar och så mycket målmedvetet samarbete, att vi enligt min uppfattning sannerligen kunde använda tiden bättre än att reta upp hvarandra med att, som man säger, gräla om den snö, som föll i fjol.

Men jag lär väl vara tvungen att svara herr Branting. Om jag därvid något hårdhänt kommer att vidröra en och annan ömmande punkt, så får han skylla sig själf.

Han talade om åtskilliga saker här. Han talade om de åtgärder, som af regeringen vidtagits för att paralysera storstrejken genom att sätta trafiken i gång; han beklagade sig öfver, att en utlännning, en af hans vänner, blifvit utvisad ur riket, och det var också andra liknande synder, som jag skulle ha begått. Dessa saker vårdar jag mig icke om att nu upptaga till behandling. Är det så, att jag med afseende på dem öfverträdt lag eller icke iakttagit rikets samskyldiga nytta, så antager jag, att jag i sinom tid får höra af det, och att det då blir tillfälle för mig att förklara mig. Jag skall därför endast hålla mig till hufvudpunkterna i herr Brantings anklagelser.

Han klandrade regeringen därför, att den upplöst arbetsaftalskommittén, och han tycktes vilja låta påskina, att detta skett som ett uttryck af vrede, ett slags hämnadeakt. Intet hade väl emellertid varit meningslösare, och ingenting är i själfva verket mindre öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Det är ju själfallet, att man icke skulle vidtaga en så ovanlig åtgärd utan den största betänksamhet, och särskildt gällde detta, när det var fråga om en kommitté, som dock, då den upplöstes, hade utfört ett så verklig

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

förtjänstfullt arbete, som denna kommitté gjort. Åtgärden vidtogs först efter långa och ingående öfverläggningar och med noga aktgifvande på alla på saken inverkan omständigheter. Den företogs först sedan kommittén på förfrågan förklarar sig vara på grund af omständigheter, som äro så väl kända, att jag icke behöver redogöra för dem, urständsat att lägga sista handen vid arbetet så tidigt, att det skulle kunna vara möjligt att lägga fram förslaget för denna riksdag. Åtgärden vidtogs endast och allenast därför, att enligt regeringens uppfattning det var dess plikt att göra allt hvad på den ankom för att förslag i det ämne, som blifvit kommittén anförtrodt skulle kunna framläggas för 1910 års riksdag. Omdömet om åtgärdens behörighet torde därför helt och hållet sammanfalla med omdömet om befogenheten af denna regeringens uppfattning. Och då frågar jag: hvad skulle öfverhufvud taget hafva kunnat inträffa här i landet, som på ett mera eklatant sätt kunnat ådagalägga, att det är hög tid, att lagstiftningen äfven till detta område sträcker sin ordnande och reglerande hand? Storstrejken ådagalade ju, att på detta område rådde den otroligaste osäkerhet och ovisshet. Den ådagalade, att man knappast visste hvad kollektivaftal egentligen var och hvad det innebar; man hade icke alls klart för sig, hvilka rättigheter och skyldigheter, som tillkommo de krigförande parterna. Och kollektivaftalen, dessa urkunder på hvilka fred på arbetsmarknaden skulle fotas — huru behandlade man dem under konflikten? Som värdelösa papperslappar. Herr Branting talade nyss så vackert om, huru man borde låta samarbete mellan och öfverläggningar mellan de olika parterna så småningom arbeta fram en viss praxis och på den vägen komma till öfverenskommelser i stället för att våldsamt ingripa med lagstiftning. Men var det icke så, att genom utgången af den stora striden — den som var något inne i förhållandena kunde ju genast från början befara och det förutsades också redan vid stridens början, att striden skulle rinna ut i sanden — äfventyrades, att därmed skulle rinna bort äfven den praxis på arbetsaftalsområdet, som så småningom arbetat sig fram, äfvensom de principer, som arbetarne och arbetsgifvarne så småningom efter så många förhandlingar kommit till? Jag tror för min del, mina herrar, att man skall vara otroligt kortsynt för att icke inse, att här om någonsin var det af nöden, att lagstiftningen ingrepe och detta så snart som möjligt. Detta har åtminstone varit regeringens uppfattning, och detta och endast detta har varit anledningen, hvarför regeringen vidtagit denna åtgärd.

Herr Branting nämnde något om innebörden af regeringens blifvande förslag, att man icke kunde bedöma ett sådant hastverk o. s. v. Skulle icke regeringen kunna våga anhålla, att omdömet om denna sak finge anstå, till dess förslaget ligger på bordet? Det är ju för öfrigt ett känt förhållande, att det förslag, som regeringen kommit till, fotar sig i allt väsentligt på kommitténs arbete, och icke, som herr Branting sade, på något ogranskadt utkast, utan på ett förslag, som inom kommittén, enligt hvad jag inhämtat, genomgått tre läsningar. Strax efter det regeringen remitterat förslaget till lagrådet,

offentliggjordes för öfrigt ett kommittébetänkande rörande dessa frågor i Norge. Det kunde åtminstone icke betecknas som ett hastverk, ty den kommittén hade fått arbeta alldeles ostörd af någon »reaktionär regering». Och detta förslag öfverensstämmer likväl i väsentliga delar med det, som utarbetats af den svenska regeringen. Det finns naturligtvis detaljer, om hvilka man kan ha olika meningar. Men de olika synpunkterna komma nog till sin fulla rätt under debatterna här i Riksdagens kamrar. Den saken behöfver man ej vara rädd för.

Herr Branting beklagade sig vidare däröfver, att regeringen under fjolåret vidtagit så omfattande åtgärder för att under alla eventualiteter kunna upprätthålla ordningen i landet och säkerställa medborgarnes lif och egendom. Äfven i det fallet tror jag, att regeringen icke gjorde annat än sin plikt, och att vidtagandet af dessa åtgärder varit regeringens plikt, äfven om icke så särskildt talande omständigheter förefunnits. Herr Branting sade, att dessa åtgärder visade ett misstroende till de svenska arbetarne. Ack nej, herr Branting, något misstroende till de svenska arbetarne hvarken har funnits eller finnes hos mig eller regeringen. Under den stora konflikten hade jag tvärtom tillfälle att offentligen uttala mitt erkännande öfver stämningen bland arbetarne och det sätt, hvarpå de uppfört sig — och hedern därför är *deras*, men sannerligen icke herr Brantings. Nej, det fanns nog ett djupt misstroende hos regeringen och ett berättigadt misstroende, men det riktade sig icke mot arbetarne men väl mot den ledning, under hvilken de ställt sig, nej, jag menar: under hvilken de ställts. Det är sannt, att strejkledningen och herr Branting gång efter annan talade och skref om det värdiga uppförande, som arbetarne borde iakttaga och som man af dem väntade, men, samtidigt som detta stod att läsa i den ena spalten, förekommo i den andra de mest upphetsande artiklar. Herr Branting gaf oss nyss ett slående exempel på huru han förfor och alltid förfar. Han sade: det är mitt hopp och förväntan, att inga våldsåtgärder skola ske, men om de ske, då må man sannerligen icke förvåna sig. På samma sätt förfor herr Branting hela storstrejken igenom. Jag var i den beklagliga belägenheten, att jag dagligen måste läsa det utmärkta organet »Svaret», och där fann man på ena spalten uppmaning till ordning och på den andra upphetsande artiklar med framhållande af, att om oroligheter och våldsamheter skulle utbryta, så kunde man sannerligen icke bli förvånad. Det var ju så, att strejkledningen — jag vet icke, om jag skall säga strejkledningen eller herr Branting — förklarade, att det var alldeles onödigt, att man förstärkte polisen eller att man hade militär i beredskap, om oroligheter skulle uppkomma; det var alldeles onödigt, ty arbetarne hade förklarat, att de ville upprätthålla ordningen själfva och att de tillsatt ordningsmän. Ja, dessa ordningsmän gjorde många gånger godt, och det var många gånger mycket fördelaktigt att ha dem. Men det var ett slags tjänst, som de voro absolut odugliga till, men som jag för min del ansåg mycket viktig, nämligen att skydda de arbetsvilliga, ty dem

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

ofredade de. Jag tror för öfrigt att hvar och en af Er, mina herrar, skall erkänna, att om man skall öfverlämna ordningens upprätthållande åt frivilliga krafter, så skall denna frivilliga polismyndighet eller kanske jag bör säga, detta frivilliga öfverståthållareämbete väl ändå först och främst visa, att det har aktning för lag och rätt. Det skall vidare visa, att det har förstånd på hvad en polismyndighet kan tillåta sig, och slutligen äfven visa, att det har något slags auktoritet och gehör hos dem, som det skall befalla. Bland många prof på strejkledningens brister i dessa hänseenden tillåter jag mig erinra, med afseende på uppfattningen af hvad en polismyndighet kan tillåta sig, om den beryktade frikortsukasen, hvarigenom man förbjöd hvem det vara månde att här på Stockholms gator föra fram åkdon utan skriftligt tillstånd från Folkets hus; med afseende på laglydigheten och aktningen för lagarne, om den fortsatta energiska bearbetning, som utfördes af herr Branting och hans vänner för att förmå statens tjänstemän, järnvägarnes och telegrafens tjänstemän att svika sin plikt. De hade förstås icke, dessa herrar, någon aning om att det, att dessa personer voro tjänstemän, innebar, att de också skulle hafva några skyldigheter. Nej, jag kan väl tro det — det hade de icke. Och med afseende på auktoriteten vill jag bland mycket annat endast erinra om den skandalösa dödgräfvarstrejken här i Stockholm. Jag undrar för öfrigt, när man ser tillbaka på det sista årets händelser, om man icke hade anledning att befara — äfven med de bästa föresatser hos de rättänkande arbetare, som deltog i strejken, och som blott voro fyllda af hänförelse för den stora sak, för hvilken de trodde sig kämpa — om man icke hade rätt att frukta, att det likväl skulle kunna inträffa händelser, som fordrade de allvarligaste åtgärder? Namnen Sandö, Vinbräcka, Malmön äro icke förgätna, ej heller bomben på Amalthea; och skottet i Kungsträdgården hade knappast förtonat, dåorstrejken började.

Herr Branting säger, vi hade ju ställt garantier. Men hvad voro dessa garantier värda? Huru många gånger har icke herr Branting stått här i kammaren och slagit sig för sitt bröst och sagt, att han ej hade något ansvar för dessa människor! Men fränsetd detta, äfven om icke så direkt talande omständigheter förelegat för att man skulle vara på sin vakt och vidtaga åtgärder för alla eventualiteter, så vågar jag påstå, att om regeringen accepterat herr Brantings anbud och öfverlämnat ordningens upprätthållande åt honom, så hade detta inneburit intet mer och intet mindre än samhällsmaktens kapitulation. Det var ju också det, som herr Branting ville, men det var det, som icke lyckades! Hinc illæ lacrymæ — här af dessa beskärnelser.

Och så beklagade sig herr Branting öfver, att de många polis- och militärkommenderingarna blifvit för dyra. Jag tycker det är något eget, att just han skall förebrå mig för det. Men ännu mera egendomligt är, att han skall anse sig kunna förebrå mig för att underorstrejken brännvinsinkomsterna minskades.

Herr Branting har vidare klandrat det sätt, på hvilket medlingen utfördes. Ja, mina herrar, här kommer man ju in på ett

kapitel som är ganska svårt. Jag tror, att äfven de, som liksom herr Branting icke tro, att regeringen någonsin hyser en redlig afsikt, måste erkänna, att man här är inne på ett fält, där det var ytterst svårt att bedöma, hvad som var klokast och riktigast. Regeringen pröfvade förhållandet noggrant och handlade därefter, och sedan den fattat sitt beslut, ansåg den sig böra handla följdriktigt och konsekvent, och jag tror fortfarande, att regeringen handlade riktigt. Herrarne veta alla, huru förhållandena här i landet de senaste åren utvecklats sig, huruledes den ena striden efter den andra blossat upp, den ena strejken efter den andra, lockout, blockad, bojkott och så vidare oafbrutet, och huruledes så småningom alltmer och mer å båda sidor den tanken börjat vakna, att ingen annan möjlighet funnes än att gå till en afgörande kamp. Dit hade man redan kommit på våren 1908, man stod då färdig att gripa till vapen och till en afgörande strid, men det lyckades den gången afvärja striden, det lyckades ehuru med stora svårigheter. Men redan omedelbart sedan detta fredsslut var ingånget, framträdde från båda sidor det största missnöje med, att man gifvit med sig, och föresatser sådana som dessa började framträda: nästa gång skola vi icke gifva med oss, nästa gång skall det gälla! Endast ett par dagar efter det fredsslut, som vunnits med så stora svårigheter, stod herr Branting nere i Nackarpsdalen och utstötte en stridsfanfar, hvarvid han inskräpte hos sina trogna: det fredsslut, som ingåtts, skall icke få bestå, utan så snart som möjligt skall det bli en strid och en afgörande strid! Herr Branting gaf härmed signalen till, huru striderna sedermera dirigerades under det kommande året; och så kommo vi till våren 1909. Då stodo båda parterna bestämdt afgjorda: nu skall det afgöras, nu skola vi vädja till vapen. Statens förlikningsmän inledde ett omsorgsfullt och energiskt arbete för att förebygga striden, och regeringen gjorde hvad den kunde för att komma underfund med, huru man skulle komma till en uppgörelse, men möttes af denna förklaring från båda sidor: vi vilja icke veta af något ingripande, någon medling från regeringens sida, vi visa bestämdt tillbaka detta, vi vilja gripa till vapen! Jag hade gjort allt hvad jag kunde för att förebygga striden, men i själfva verket var det icke utan att äfven jag inom mig trodde, att det icke fanns någon annan möjlighet. Och så bröt den stora striden ut. Hvarför regeringen sedan under själfva storstrejken icke gjorde någonting för att återupptaga medlingen, ja, det är så allbekant och jag har haft tillfälle att offentlig uttala det förut, och en sådan mängd af Sveriges tidningar ha inprägladt och inskräppt detta, att jag icke behöfver redogöra därför. Det var med få ord helt enkelt därför, att regeringen ansåg det absolut nödvändigt, såvida icke de största vådor för framtiden skulle skapas, att storstrejken fölle på sin egen obehörighet och på intet annat. Men sedan storstrejken hade misslyckats eller sedan den s. k. rationella klyfningen, hvarigenom nederlaget cacherades, inträffat — hvarför ingrep icke regeringen då och tvang parterna att förlikas? Ja, mina herrar, jag undrar för det första, om det verkligen skulle lyckats. Herr Branting talade om

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

en kommission med auktoritativ sammansättning. Det skulle just vara roligt att höra herr Branting angifva ledamöterna i den kommissionen. Min öfvertygelse, mina herrar, är, att ställningen var sådan, att ingen kommission och ingen, ehö det vara månde, skulle lyckats frampressa den uppgörelse, som herr Branting talade om. Regeringen uppdrog åt förlikningsmännen, allmänt aktade, skickliga och kunniga män att återigen försöka, om de kunde göra någonting. Regeringen vidtog ej någon annan åtgärd än denna, emedan regeringen kommit till den bestämda öfvertygelsen att, om den stora striden skulle medföra något godt resultat, måste man ovillkorligen låta parterna löpa linan ut. Det fick icke denna gång hända, att den ena eller andra parten ansåge sig af regeringen pressad och tvingad att uppgifva principer, som den ansett för sig oefftergiftiga. Det måste vidare ske, att parterna å båda sidor genom egna erfarenheter lärde sig inse, att de gripit till ett vapen, som var farligt både för dem själfva och samhället, farligt för båda sidor; de måste inse, att de dragit ett tveeggadt svärd ur skidan. Endast därigenom kunde man hysa hopp om, att denna strid icke skulle upprepas eller att parterna åtminstone icke skulle gripa till samma vapen i brådkastet. Det var denna tanke, som dikterade regeringens åtgöranden och som regeringen tillämpade konsekvent. Huru väl förstår jag icke de varmhjärtade kvinnor och män, som allt emellanåt sökte påverka regeringen! De sågo olyckan, sågo allt det elände, som denna strid förde med sig, grepos af bekymmer och ropade: Ni måste göra slut på detta! Ja, mina herrar, när man har den plats, som jag har, och när man betänker det ansvar, som åligger en regering, då får man lära sig, att det finnes tillfällen, då man måste slå döförat till äfven för sådana böner, tillfällen då man måste säga: om man går dem tillmötes, så vinner man kanske en lättnad för ögonblicket, men skapar en framtid, som innebär de största vådor.

Jag har med nöje begagnat detta tillfälle att inför kammaren redogöra för den uppfattning, som i själfva verket legat till grund för den politik, som regeringen förde underorstrejken, den politik som så hänfullt betecknats endast som de korslagda armarnas politik. Jag tror, att den som ser längre än blott för ögonblicket skall erkänna, att vi handlat klokt, och på det sätt, som för samhället i dess helhet var nyttigast.

Genom herr Brantings anförande gingo såsom en röd tråd försöken att framställa regeringen såsom, jag tror han sade, besatt af »reaktionärt ursinne», såsom fullkomligt oförmögen att förstå arbetarnes sträfvanden och det stora i den rörelse, om hvilken han talade. För herr Branting är det naturligtvis fullkomligt ofattligt, att man kan hysa det varmaste intresse för de sociala spörsmålen, att man kan vara besjälad af den mest lefvande önskan att kunna på allt sätt främja arbetarnes lojala sträfvanden att höja sig själfva i intellektuellt och ekonomiskt afseende, utan att likväl anse sig kunna låta passera eller utan att försvara hvarje förlöpning, hvarje rättskränkning, hvarje obehörigt anspråk blott därför att det framställes under klassolidaritetsens hallstämpel. Herr Branting har, såsom han

själf något själfkärt här framhållit, många gånger både i kammaren och utanför densamma talat i de sociala frågorna förståndiga ord, framställt förmaningar och sökt lugna de upprörda sinnena. Under storstrejken begicks ingen öfverilning, ingen rättskränkning, ingen förvillelse, intet än så obehörigt angrepp på olika tänkande, som, där det icke rent af, såsom ofta händt, haft herr Branting till upphofsman, icke af honom främjats, försvarats och glorifierats.

Ja, herr talman, jag tror, att trots detta ironiska bravorop hvad jag sagt är fullkomligt sant. För herr Branting — och det torde vara skäl att ihågkomma detta, om han ännu en gång kommer med sina milda sirentoner — finnes icke annat än ensidig, samhälls-upprörande klasspolitik.

För några dagar sedan, omedelbart efter det riksdagen öppnats, utsände herr Branting i tidningen Socialdemokraten ett af dessa pronunciamenton, med hvilka han en eller två gånger i veckan lyckliggör sina trogna. I denna artikel inskräpte han hos dem, att framtidens politik måste för hans parti och dem, som slutit sig till honom — hvilket han naturligtvis anser vara alla Sveriges arbetare — blifva att tillvälla sig all makt i samhället för att kunna omskapa samhället efter sina behof. Att det kan finnas andra behof, andra berättigade intressen, som torde böra bestå vid sidan af dessa, för den satsen finnes hos herr Branting ingen resonans. Nästan samtidigt med att jag läste dessa tirader, föll i min hand en redogörelse för ett tal, som en annan man på en annan ort hållit under de dagar, då herr Branting här i landet var mest sysselsatt med att utbreda den s. k. nya moralens lära. Det var den franska arbetsministern Millerand, äfven han en socialist, fastän han hunnit något längre på utvecklingsskalan än herr Branting, icke blott däri, att han är minister. Han höll ett tal till sina valmän i Paris öfver ämnet: Nödvändigheten af samförstånd och samarbete mellan arbetet och kapitalet. Han inskräpte, att utan sådant samförstånd, utan sådant samarbete är allt produktivt arbete omöjligt. Han framhöll, att samhället icke längre kan tåla det tillstånd på arbetsmarknaden, som för närvarande rådde. Han sade: är det rimligt, att vi här i staden Paris kommit så långt, att vi lefva i ett ständigt krigstillstånd och att själfva denna stad icke kan skicka en arbetare att utföra det enklaste gatuarbete utan att sätta två poliskonstaplar att skydda honom mot öfvervåld? Han förklarade, att det icke finnes annan möjlighet till räddning ur detta elände än vaknande insikt om, att arbetsgifvarne och arbetarne icke äro fiender utan hafva sammanstående intressen, att de äro båda, såsom han uttryckte sig, medarbetare i det produktiva arbetets tjänst. När skola vi få höra så förståndiga ord från våra socialistledare?

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Jag vill fästa mig särskildt vid en punkt i statsverkspropositionen.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrar till statsrådsprotokollet, att han med hänsyn till statskassans behof och med kännedom om, att tullen på kaffe är vida högre i en del andra

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

länder än hvad fallet är hos oss, föreslår, att denna tullsats må höjas från 12 öre till 18 öre för kilogram, hvilket skulle gifva en ökad inkomst i statskassan af 1,800,000 kronor. Det förslag, som i detta afseende gifvits, synes mig vara af beskaffenhet, att det icke kan anses vara tilltalande.

Den ökade kaffetullen synes mig vara för det första olämplig, därför att den är allenast en finanstull på en icke lyxvara. Andra tullar på nödiga konsumtionsartiklar hafva äfven det ändamålet att vara, såsom man åtminstone tror, skyddstullar, men så är icke förhållandet med kaffetullen. Vi hafva nu alla vant oss vid vårt tullsystem, så att vi ju tolerera tullar på en mängd af de oundgängligaste konsumtionsartiklarna, men då en ny tull eller en ökad tullsats sättes ifråga på en ganska allmän förbrukningsartikel, en vara, som från vissa synpunkter och för vissa folklager kan anses vara snart sagdt oundgänglig, skall det väl icke förvåna någon, om man inför densamma ställer sig, såsom det bevingade ordet säger, undrande och spörjande.

Tullen på kaffe är för det andra olämplig därför, att den gifvetvis kommer att tyngst drabba dem, som i ekonomiskt hänseende tillhöra den mindre bärkraftiga delen af vårt folk. Vi hafva förut så höga tullar för lifsförnödenheter, att det synes vara tillräckligt, och det torde vara nog äfven för den mest varmhjärtade tullvän. Visserligen säges det, att den föreslagna ökningen i tullsatsen, 6 öre för kilogram, är så liten, att den knappast kommer att kännas. Men så får man väl dock svårigen resonera. Man bör väl i stället komma ihåg, att vi redan förut hafva en ganska kännbar skatt på kaffe, som gifver oss redan inemot 4 miljoner kronor, äfvensom att lefnadskostnaderna i vårt land äro så stora, att det är blott få länder, som öfverträffa oss därutinnan. Man må erinra sig, att icke blott statskassan, utan äfven de, som skola lämna bidrag till denna kassa, få vidkännas de svåra tiderna, äfven om skatten utkräfvcs på indirekt väg.

Den föreslagna ökningen i kaffetullen är vidare olämplig, därför att den fördyrar en dryck, som har den viktiga uppgiften att konkurrera med alkoholhaltiga drycker, en sak, som icke bör förbises. Från nykterhetssynpunkt anser jag det sålunda vara oklokt att med ökad tull i sin mån bidraga till fördyrande af den ifrågavarande drycken. Äfven om somliga människor skulle, såsom jag nyss påpekat, begagna kaffet nästan till öfvermått, äro dock de faror, som däraf möjligen i ett eller annat afseende skulle komma att uppstå, så försvinnande små mot de faror, som bevisligen äro en följd af öldrickandet, att man icke ens kan göra en jämförelse dem emellan eller tala därom på samma dag.

Såsom ett af de hufvudsakligaste skälen för lämpligheten af att öka kaffetullen har herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, efter att först ha framhållit statskassans behof af ökade inkomster, anført, att motsvarande tullsats i en del andra länder är högre än hos oss. Men i denna omständighet synes mig ligga en klen tröst, då man besinnar, att lefnadskostnaderna hos oss äro, såsom nyss sades, högre än i många andra länder. De nödvändigaste konsum-

tionsartiklarne äro i Sverige dyrare än t. ex. i Danmark; spannmålen kostar sålunda 15 à 20 procent mera i Stockholm än i Köpenhamn. Att under sådana omständigheter ytterligare höja tullen å kaffe, äfven om den i en del andra länder är högre än hos oss, kan icke vara lämpligt. Vidare vet man icke, i hvilken grad kaffe förbrukas i dessa åsyftade länder eller om man där har andra saker att tillgå i dess ställe.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag förstår, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet haft icke så små bekymmer för att finna utvägar till fyllande af statsbristen och för att få budgeten att gå ihop; men då han i dessa sina svårigheter gripit till kaffetullens höjande, måste han anses ha varit mindre lyckad i sina åtgöranden. Det måste finnas skatteobjekt, som bättre lämpa sig för ordnande af budgeten, än den för mängden så vederkvickande kaffetären. Jag hoppas därför, att Riksdagen skall finna utvägar att i budgeten göra sådan ändring, att de 1,800,000 kronor, som kaffetullen genom den nu ifrågasatta ökningen beräknas skola inbringa utöfver nuvarande inkomster af densamma, skola blifva åtminstone för innevarande år öfverflödiga.

Herr von Schéele: Herr talman! Remissdebatten erbjuder ett osökt tillfälle att till regeringen frambära sina bekymmer i ett som annat, hvaraf äfven jag ber få begagna mig.

Den 17 mars 1905 utfärdades en lag om s. k. oäkta barns arfsrätt efter moder och mödernefränder, till hvilken riksdagsskrifvelsen den 18 mars 1903 gifvit närmaste anledning. Det utlåtande, i hvilket lagutskottet den 7 februari förstnämnda år hemställde om Riksdagens bifall till det i den kungl. propositionen innefattade lagförslag, slutar med följande ord, på hvilka jag tillåter mig fästa kammarens uppmärksamhet: »Rättssäkerheten kräfver särskilda anordningar, för att man inom en relativt kort tid må kunna afgöra, huruvida delaktighet i ett stärbhus' tillgångar tillkommer någon på grund af oäkta skyldskap. Detta är så mycket mera påtagligt, när man äger lagbestämmelser, sådana som de i kungl. brefvet den 17 oktober 1778, hvilka afse att hålla hemligt, hvem som är moder till ett oäkta barn. *Man torde haft anledning vänta, att Kungl. Maj:t i samband med förevarande lagförslag fogat anstalt om ändring i nämnda lagstadgande.*»

Med hänvisning härtill väckte jag vid följande års Riksdag motion, att »Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter utredning om sättet för sådan ändring af mom. 7 i kungl. brefvet den 17 oktober 1778, att moders namn blifver fortfarande skyddadt mot offentliggörande, men till upplysning och ledning i vissa af Kungl. Maj:t uppgifna och bestämda fall på lämpligt sätt antecknad, till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kan föranleda.» De särdeles ingående debatterna om denna sak i bägge kamrarna resulterade i en dylik anhållan hos Kungl. Maj:t, med tillägg, att därest sådant skydd funnes ej lämpligen kunna beredas, sagda moment och bestämmelser måtte upphävas.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

I denna alternativa form har ock, enligt hvad mig från sakkunnigt håll meddelats, ärendet blifvit af Kungl. Maj:t till lagberedningen öfverlämnadt, för att i sinom tid där behandlas. När den tiden kommer, lär ingen kunna förutsäga, men nog dröjer det, därest icke någon extra ordinär åtgärd vidtages. Emellertid torde årligen tusentals barn i vårt land gå förlustiga deras mest naturliga rättighet, hvarjämte en hithörande lagbestämmelse saknar sin af Riksdagen såsom nödig förklarade utfyllnad; och detta trots alla offentligt och enskildt gjorda yrkanden på snar rättelse härutinnan. Ty aldrig lär ett föräldradt lagstadgande hafva utdömts af en allmänare och mer välgrundad folkopinion, än här är händelsen. Hvad som vid dess tillkomst för mer än 130 år tillbaka uttryckligen angafs såsom orsak, nämligen faran för barnamord, existerar säkerligen icke vidare på sådant sätt, att däraf skulle kunna berättigas ett dylikt undanhållande af barnets rätt att få kännedom om sin börd, men väl frammanas häraf tanken på en annan, helt visst icke mindre ödesdiger fara, nämligen minskad ansvarskänsla hos dem, som förmedlat en människas inträde i lifvet, utan att akta på hvilken beklagansvärd risk ur både personlig och medborgerlig synpunkt frånvaron af föräldravård innebär.

Finnes det för regeringen någon möjlighet att påskynda denna viktiga angelägenhets behandling, anhåller jag vördsamt i de mångas namn, som saken rör, men hvilka icke själfva kunna klaga sin nöd, att den icke måtte lämnas obeaktad. Ligger enda hindret i bristande tjänstemannakrafter och detta förhållande kan visas bero på otillräckligheten i de för sådant ändamål anvisade medel, så borde efter mitt förmenande redogörelse härför icke, såsom ju är fallet, nu saknats.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Jag anser mig icke böra lämna herr von Schéeles anförande utan svar. Han uppgaf att frågan om ändring i eller upphäfvande af 1778 års cirkulär om barnamord blifvit öfverlämnadt till lagberedningen för att behandlas i samband med den revision af giftermålsbalken, hvarmed lagberedningen nu är sysselsatt. Så förhåller sig också. Därvid har jag visst icke varit blind för angelägenheten af, att något snarast göres för att råda bot på de missförhållanden, som herr von Schéele talade om. Jag har haft så mycket större anledning att taga den saken i öfvervägande, som det föreligger icke mindre än tre kyrkomöteskrifvelser och en riksdagsskrifvelse i ämnet. Men hithörande saker sammanhänga så på det allra närmaste med åtskilliga frågor, som nu skola blifva föremål för bearbetning af lagberedningen, att de icke kunna därifrån skiljas. Jag vill i det hänseendet särskildt erinra om den riksdagsskrifvelse, som år 1907 afläts till Kungl. Maj:t och däri Riksdagen begärde en lagstiftning angående oäkta barns och deras mödrars rättsställning. Det är ungefär samma sak, som innefattas i krafvet på revision af 1778 års cirkulär. Men att vid-

taga en dylik revision utan att gå in på den öfriga delen af ämnet låter sig icke göra.

Under sådana förhållanden är saken otvifvelaktigt mest gagnad därmed, att man förfar så, som nu skett, nämligen att öfverlämna det hela till lagberedningen. Den begärda reformen skulle icke komma fortare fram, om den hade tagits upp inom departementet. Lagberedningens revision af giftermålsbalken beräknas vara slutförd på omkring tre år, och säkert är, att saken vinner på att hänskjutas till lagberedningen. En omfattande behandling af densamma, därvid hänsyn måste tagas till de grundsatser, på hvilka giftermålsbalken i öfrigt är stödd, låter sig icke verkställas på annat sätt, än om allt, som hör hit, får tagas i ett sammanhang.

Jag tror således, att regeringen genom sitt förfarande ingalunda på något sätt satt denna angelägna lagstiftningsåtgärd å sido, utan tvärtom, att den nu kommer att genomföras på ett sätt, som lärer till dess egen fromma.

Herr Wavrinsky: Herr talman! I en af mellersta Europas största börstidningar lästes i slutet af förra sommaren en uppgift därom, att Sveriges statsskuld ligger i dess järnvägar, som icke blott förränta, utan äfven amortera de i dem nedlagda kapitalen. Huru förhåller det sig i verkligheten härmed?

I järnvägsstyrelsens berättelse för år 1908, som nu föreligger, uppgifves å sid. 6, att det i statens järnvägar bundna kapitalet vid 1908 års slut utgjorde i rundt tal 519 miljoner kronor. Om därtill läggas de 5 miljoner kronor, som användts till inköp af vattenfall för trafikbehof, komma vi upp till ett belopp af 524 miljoner. Räkna vi härpå ränta efter 3.8 procent och 1 procent amortering, så blir det 25 miljoner kronor. Men det öfverskott, som år 1909 blifvit till statskontoret öfverlämnadt från järnvägsstyrelsen, uppgår endast till 6 1/2 miljoner kronor, således är det här en skillnad på 18 1/2 miljoner. Af de 524 miljonerna kronor är, efter en uppgift från järnvägsstyrelsen, 348 miljoner lånemedel, 25 miljoner äro trafikmedel, som disponerats för trafikerade banors räkning, och återstående 150 miljoner således bevilningar. Här har under årens lopp kapital lagts till kapital, såväl vid nybyggnader som vid ombyggnader af järnvägarne, utan att någon afskrifning ägt rum. Det kapital, som är nedlagdt i statens järnvägar, motsvarar sålunda, menar man, dessas verkliga kapitalvärde. Man kan dock draga i tvifvelsmål, huruvida så är förhållandet. Men å andra sidan är det kanske troligt, att om statens järnvägar förvaltades på annat sätt, det vore möjligt att af dem få icke blott, såsom det här heter, fullt ut till ränta, utan äfven till amortering. Jag skall för tillfället icke vidare ingå på den frågan. Hvad jag här vill framhålla är att statens järnvägar ej för närvarande lämna sådan afkastning.

Af tabellen å sid. 166 i järnvägsstyrelsens nyssnämnda berättelse, hvilken tabell innehåller en ekonomisk öfversikt rörande statens järnvägar för åren 1856—1908, framgår, att den s. k. afkastprocenten år 1906 var 4,00, medan den år 1907 sjönk till 2,76 och

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

år 1908 till 1,46. Med afkomstprocenten menas hvad järnvägsstyrelsen kallar nettoinkomsten eller trafiköfverskottet — skillnaden mellan bruttoinkomsten och driftkostnaden — uttryckt i procent, icke af det i järnvägarna nedlagda kapitalet, utan af detta kapital reduceradt med 34 miljoner kronor för förlagskapital, förråd och åtskilligt annat, som undantagas.

Till samma resultat komma vi, om vi se på de belopp, som aflämnats till statskontoret. Dessa belopp utgjorde år 1906 17,300,000 kronor, år 1907 12,350,000 kronor och år 1908 endast 5,050,000 kronor.

Hvarpå beror då denna stadiga nedgång? Icke kan den väl bero på minskad trafik? Nej, trafiken har ju tvärtom ökats, utan den beror därpå, att driftkostnaderna ökats i mycket större proportion än bruttoinkomsten. Men hvaraf kommer det sig då, att driftkostnaderna i sin tur ökats i så hög grad? Ja, först bör man då kanske nämna personalkostnaden, hvilken starkt stegrats under de senare åren. Denna stegring har sin grund först och främst i löne-regleringarna, hvilka varit befogade och nödvändiga och hvarom man blott kan säga, att om statens järnvägar icke kunde gifva sin personal skäligen aflöning, så vore denna affär säkerligen icke så skött, som man hade rätt att fordra af densamma.

Men stegringen af driftkostnaderna beror också på något annat, som kanske icke har rönt tillräcklig uppmärksamhet, nämligen på den kolossala personalökning, som ägt rum vid järnvägarne. Denna personalökning har under åren 1906—1908, alltså under två år, varit så stor, att, såsom det uppgifves i generaldirektör Pegelows P. M. till statsutskottets utlåtande nr 20 för i föl, under denna tid 2,800 nya tjänster inrättats, för hvilka sammanlagda aflöningsbeloppet uppgår till nära 4 miljoner kronor; år 1907 ökades de ordinarie tjänsternas antal med 1,023 och år 1908 med 1,042, oaktadt detta sistnämnda år trafikinkomsten icke ökades med mer än inemot 171,000 kronor, medan de nyinrättade tjänsterna drogo en kostnad af omkring 2 miljoner kronor. Nu måste man ju medgifva, att när trafiken ökas, är det naturligt att äfven personalen behöfver ökas. Men det är en ganska allmänt inom järnvägsmannakåren erkänd sanning, att denna kår redan förut var för stor, och i betraktande af att det nu är dåliga tider, är det ju mer än någonsin nödvändigt att rätta munnen efter matsäcken, hvadan det hade varit skäl att tillse, att denna stegring hållits inom tillbörliga gränser, hvilket icke synes ha varit fallet.

En uppgift i en af våra aftontidningar, där det heter, att järnvägsstyrelsen öfverskridit den fastställda arfvodesstaten för år 1908 med 1,240,751 kronor, synes bestyrka hvad jag här sagt. Det är icke så, att personalen vid statens järnvägar är för stor öfver hela linjen, utan det torde nog hända, att man kan uppvisa — och jag är benägen att sätta tro därtill — att det råder öfver-ansträngning på vissa håll, men personalen är så ojämnt fördelad, att på en mängd håll en del öfverflödiga tjänster finnas. Jag har all anledning att efter noggrann pröfning påstå, att detta särskildt gäller med hänsyn till det myckna mångskrifveriet. Vi ha här förut

haft på tal en fråga, som nära sammanhänger därmed, nämligen frågan om bokföringen vid statens järnvägar. Det är icke blott så, att statsrevisorerna haft anledning att klaga öfver denna bokföring, utan vi hade äfven i föl att behandla en motion i samma ämne af en ledamot i denna kammare, nämligen herr Crafoord, hvilken motion visserligen icke ledde till något kammarens beslut, men hvars faktiska kraf dock vann det tredje tillfälliga utskottets fullkomliga anslutning. Man var fullt på det klara med behovet af en revision af bokföringen, och det var endast järnvägsstyrelsens förklaring, att början till en sådan redan var vidtagen, som gjorde, att utskottet icke fann anledning att hemställa om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Till denna utgång äfven, att man förmenade, att det närmast var statsrevisorerna och öfverrevisorerna, som hade att tillse, hvad som i detta hänseende borde åtgöras. Af den berättelse, som öfverrevisorerna afgifvit — jag passar på tillfället att säga, att det efter min öfvertygelse skulle vara af intresse, att hvarje riksdagsman finge ett exemplar af denna berättelse; själf har jag lyckats få låna ett sådant — finner man emellertid, att öfverrevisorerna gjort graverande anmärkningar mot bokföringen; och, än mer, det upplyses där, att det besked, som järnvägsstyrelsen lämnade med anledning af herr Crafoords motion, är något skrufvadt, minst sagdt. Förhållandet är nämligen det, att järnvägsstyrelsen den 20 oktober 1906 tillsatte en kommitté, bestående af fem personer, tillhörande olika delar af järnvägsförvaltningen, för att afgifva förslag i fråga om ny litterering af inkomster och utgifter vid statens järnvägar och öfver hufvud taget af bokföringen vid desamma. Men denna kommitté har ingenting uträttat. »Några åtgärder för denna frågas bringande till lösning hafva» — säga öfverrevisorerna — »icke sedan dess af järnvägsstyrelsen vidtagits». Men järnvägsstyrelsen har likvisst förklarat, att »en tidsenlig förändring af statens järnvägars hela bokförings-system står på dagordningen.» Huru dessa båda uppgifter kunna förenas, är svårt för mig att förstå. Öfverrevisorerna förklara, att *utvecklingen af littereringssystemet och anordningarna för att genom detsamma erhålla nödigt statistiskt material icke synes hafva hållit jämna steg med trafikens utveckling och de fordringar, som numera måste ställas på en kostnadsstatistik rörande ett företag af statens järnvägars omfång.* Och öfverrevisorerna sluta med att yrka på, »att Kungl. Maj:t täcktes åt en eller flera sakkunniga uppdraga att utarbета förslag till de förändringar i statens järnvägars bokförings-system, som efter förutgången utredning kunna befinnas önskvärda.»

I afseende å den på många håll onödigt stora personalen har jag erhållit några upplysningar, om hvilka jag måste säga, att jag har svårt att tro den vara öfverensstämmande med verkliga förhållandet, af sådan innebörd äro de, och jag meddelar dem därför endast reservationsvis. Man har sagt mig — det är järnvägsmän, som gifvit mig denna upplysning — att till dömes vid lokomotivstationen i Malmö sköttes före omorganisationen stallarna och trafiken hufvudsakligen af en enda man, vanligen en lokomotivförareförmän, medan antalet af den personal, som nu under befäl af en maskin-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

ingenjör har omsorgen om nämnda lokomotivpark, är *mångdubbelt* större än förut, utan att arbetet väsentligt ökats. Samma förhållande lär råda i Luleå.

I Kungl. Maj:ts nu framlagda proposition återkommer begäran om nybyggnad för kontrollkontoret. Jag skall icke förneka, att ett behof i sådant afseende förefinnes, och jag skall icke vid detta tillfälle ingå på frågan om lämpligheten af en sådan nybyggnad i annan mån, än att jag fäster uppmärksamheten på, att vid kontrollkontoret finnas fast anställda 335 personer. Det må vara sannt, att det är ett vidlyftigt arbete, som där skall utföras, men för i praktiska värf väl förfarna personer må det väl synas vara underligt, att man icke, i stället för att utvidga allting, någon gång kommer på den idén att förenkla arbetssättet och söka utfinna mera praktiska metoder för att därigenom spara kostnader och personal.

I några facktidsskrifter har jag sett en redogörelse för en sparsamhetsåtgärd, som järnvägsstyrelsen skulle vidtaga, i det att styrelsen nämligen ärnade indraga eller begränsa personalens rätt till fribiljetter. Förut har personalen haft omskränkt rätt till fribiljetter för egen del samt familjerna till 24 hushållsbiljetter. Men nu är det meningen att begränsa denna rätt, så att antalet egna fribiljetter per år skulle blifva högst 24 och antalet fria hushållsbiljetter högst 48. Det vill säga, att ingen tjänsteman skulle få ut mera än 24 biljetter för egen del och 48 för hushållets. Då någon inskränkning i fråga om utlämnande af enskilda fribiljetter förut icke funnits, har någon kontroll i det hänseendet icke behöft förekomma, men nu måste ju en sådan införas, och kostnaden därför kan ju icke blifva så obetydlig, då ju kontrollen skall afse hela järnvägens stora personal. Detta synes mig vara en minst sagdt tvifvelaktig sparsamhetsåtgärd.

Det är naturligtvis för kommunikationsintressenas tillgodoseende viktigt, att frakttaxorna afvägas så, att de i hvarje fall visserligen motsvara kostnaderna för transportarbetet, inberäknadt ränta och amortering, men icke heller öfverstiga dessa. Frakttaxorna böra beräknas rationellt i förhållande till järnvägens egna kostnader för frakten och transportarbetet i dess helhet för hvarje särskildt slag af transport.

För att finna, om så skett, exempelvis med afseende å person-taxorna vid statens järnvägar, har jag vändt mig till fackmän för deras medverkan och har fått mottaga en uträkning per vagnaxel-kilometer för åren 1905—1908. Jag skall icke vid detta tillfälle upptaga kammarens tid med att redogöra för alla hithörande detaljer, utan jag skall blott nämna några få hufvudsiffror. I fråga om person- och resgodstrafiken kommer denna uträkning till det resultat, att under det att I och II klass lämnade ett plus år 1905 på 425,000 kronor och på 345,000 kronor år 1906, uppstod ett minus år 1907 på 36,400 kronor och på 1,475,867 kronor år 1908. Beträffande III klass återigen visade det sig, att trafiken å denna klass år 1908 gaf ett plus på 2,667,402 kronor och att således III-klasstrafiken

genom sitt gynnsamma resultat täcker en stor del af bristen på I- och II-klassbiljetterna.

Ännu sämre ställer sig det emellertid med resgodstrafiken, ty där kommer man till ett minus på 6,490,768 kronor. Denna brist beror närmast på I och II klassens resande, enär kostnaderna för deras gods icke ens tillnärmelsevis täckas af de afgifter, som därför upptagas.

En enkel beräkning, i hvad mån afgifterna för sofplatser motsvara de kostnader, som dessa platser medföra för järnvägen — och en sådan beräkning är lätt att göra — skall snart visa en hvar, att järnvägens inkomster af sofplatserna icke motsvara utgifterna för desamma. Det synes mig, som om man på detta område borde kunna vidtaga en rationell förändring, som kunde lända till bättre båtнад för trafiken. För närvarande finnes ju en taxekommitté, och det är att hoppas, att denna kommitté skall uppgöra sina beräkningar på rationella grunder.

År 1906 infördes hos oss en ny lokomotivtyp, den s. k. atlantic-typen. Fackmän i järnvägsförvaltningen ha sagt mig — och jag har anledning att sätta lit till denna deras uppgift, emedan den kommit från mycket sakkunnigt håll — att dessa lokomotiv äro felkonstruerade. Jag har uppgift om, i hvad afseende de äro felkonstruerade. Dessa lokomotiv — 13 till antalet — ha i inköp kostat 68,000 kronor stycket eller tillsammans 884,000 kronor och drogo under 1908 en reparationskostnad af icke mindre än 86,213 kronor, således nära 10 procent af anskaffningskostnaden redan under ett af de första åren de användes. Axelbrott inträffa ofta, såsom vi veta. Det är anmärkningsvärdt, att 30 gamla lokomotiv stå såsom obrukbara och att af lokomotivparken 150 stycken äro mellan 50 och 30 år gamla. Det finns dessutom, äfven det anmärkningsvärdt, 40 olika lokomotivtyper, till hvilka reservdelar måste hållas. Jag tror icke, att ett sådant system kan vara ägnadt att gifva det bästa utbytet.

Det gäller väl som regel också, att man bör söka taga ut kraften af lokomotiven på kortast möjliga tid, detta på grund af teknikens framsteg. Men gör man då så här i vårt land? Skulle någon mena, att det är svårt för oss att bedöma den saken, skall jag be att få belysa den med en uppgift, som förekommer i Teknisk Tidskrift i en artikel, författad af en af statens järnvägars egna betrodda män, nämligen byrådirektör Ivar Wirgin. I denna artikel visar han, hur man gjort försök med en ny loktyp, som gått från Malmö till Katrineholm utan ombyte och återvändt nästa dag, och därpå säger han: »Denna egenskap, att kunna användas i lång oafbruten tjänstgöring, är ur ekonomisk synpunkt mycket fördelaktig, i det att härigenom en väsentlig minskning kan göras i antalet lokomotiv, som dagligen behöfver klargöras för snälltågstjänst, hvilket vill säga besparing i antalet lokomotiv, i antalet uppedningar och i putsningsarbete, hvarjämte till följd af minskade upphettningar och afkyllningar pannorna mera skonas». Man skulle häraf kunna draga den slutsatsen, att våra lokomotiv användas på det sättet. Är detta

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nu verkligen förhållandet? Jag ber då att få nämna, exempelvis, att i snälltåget Malmö—Stockholm göres lokomotivbyte i Alfvesta, i Nässjö och i Katrineholm, oaktadt att från sistnämnda ställe icke återstår mer än $2\frac{3}{4}$ timmar af den 12 timmar långa resan till slutstationen, Stockholm. Detta tillvägagångssätt synes mig fullständigt svåra mot den princip, som järnvägsstyrelsen själf uppställt. Ser man på, hur mycket våra lokomotiv användas, hur man gör bruk af dem i tid, för att de icke skola stå och föråldras, visar det sig vid en sådan beräkning, enligt de tabeller, som här föreligga och som återfinnas på sid. 74, att de 13 lokomotiven af den typ, hvarom jag här nyss talat, under år 1908 haft ett sammanlagdt antal tjänstetimmar i tåg-tjänst af i det närmaste 25,000. Delar jag upp tjänstetimmarnes antal på lokomotiven, så finner jag, att de gått i tåg-tjänst inemot 2,000 tjänstetimmar hvardera eller, närmare bestämdt, endast 5 timmar och 20 minuter per lokomotiv och dag. Anledningen härtill är väl att söka dels i distriktsindelningen och dels i de felkonstruktioner, om hvilka jag förut talat, bland annat för små tendrar och för små oljekoppar, som försvåra långa resor.

Jag har med detta velat gifva några exempel på, huru järnvägsförvaltningen synes brista i nödig omsorg vid anskaffning och utnyttjande af den dyrbara materielen.

I en tid då, såsom nu, Kungl. Maj:ts regering måste se sig om på alla håll efter skatteobjekt för att fylla statsverkets behof, synes det mig vara en bjudande plikt att, där det finnes tillgång för statsverket, se till, att denna tillgång utnyttjas på bästa sätt och i största möjliga utsträckning genom en omsorgsfull förvaltning, och detta gäller särskildt ett så stort verk som statens järnvägar, det största industriella företag i vårt land. Då omorganisationen vid järnvägsförvaltningen infördes, så skedde det efter principen centralisation i ledningen och decentralisation i förvaltningen, och därmed afsåg man ju att vinna en fullt affärsmässig utöfning af statens järnvägsdrift.

I det kommittébetänkande, som låg till grund för Riksdagens beslut, då den gick med på en omorganisation enligt de principer, som jag nu angifvit och hvilka jag anser vara fullt riktiga, finner jag följande anmärkningsvärda uttalande: »Genom utflyttning, på sätt ofvan angifvits, till distriktsförvaltningarnas själfständiga handläggning af ärenden, som hittills afgjorts i styrelsen, skulle distriktsförvaltningarna, inom ett betydligt utvidgad befogenhetsområde, erhålla en själfständighet, som skulle kunna fullt motsvara en sådan instans inom järnvägsförvaltningen. Den arbetsbörda, som genom handläggningen af löpande ärenden nu betungar styrelsens chef och ledamöter, skulle i icke oväsentlig grad minskas, utan att distriktsförvaltningarnas arbete därigenom komma att ökas». Det synes mig som om de förhoppningar, som ställdes på omorganisationen i detta hänseende icke komma att fyllas. En officiell uppgift från järnvägarna, hvilken jag har i min hand, visar, att kostnaden enbart för kungl. järnvägsstyrelsen under åren 1906—1908, värt med omkring *en miljon kronor*. Man skulle i stället väntat en besparing. Jag vet inte, om detta förhållande beror därpå,

att de 16 byrådirektörerna hvar för sig behöfva en stab liksom äfven ökad utrymme, eller huruvida den tendens till många tjänstemän och litet arbete, som i flera branscher af järnvägsförvaltningen tyckes gjort sig gällande, härvidlag spelat in. Utan att hafva i ögonsikte att klandra särskildt den nu sittande järnvägsstyrelsen — järnvägarnas förvaltning har gått i samma spår i lång tid — vill jag dock säga, att det synes mig vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t tillser, huruvida det system vid statens järnvägars förvaltning, som följes, motsvarar de fordringar, som böra ställas på en stor, modern affärsrörelse, och, sedan omorganisationen nu hunnit något verka, pröfvar, huruvida de förhoppningar, man ställde på densamma, verkligen uppfyllts eller i annat fall grundligt söker utreda, hvad som därvidlag brister och *söker råda bot för dessa brister*. En sådan pröfning af det ärende, som jag härmed tagit mig friheten andraga för kammaren, synes mig ju nu, i denna de nedgående konjunkturernas tid, vara mer än någonsin påkallad.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr vice talmannen, som härefter öfvertog ledningen af kammarens förhandlingar, gaf på begäran ordet till

Herr Kronlund: Herr vice talman, mina herrar! Det är ju alltid af intresse att höra den förste ärade talarens varma, förledande vältalighet, fastän jag må säga, att den i dag icke verkade fullt så öfvertygande som vanligt. Jag och helt visst de allra flesta bland oss kunna mycket väl instämma i den beundran han uttryckte för arbetarmassornas sammanhållning, disciplin och laglydighet i allmänhet, hvad ordningen beträffar. Jag kan likaledes instämma med honom, att dessa Åkarslagar hafva i tid och otid användts under det förra året, och jag tycker nästan, att det ibland tyder på litet ovist tjänstenit. Jag kan likaledes med honom instämma däri, att storstrejken varit af fredlig natur, men jag kan icke instämma med honom, då han säger, att den i hela sin utsträckning var af laglig beskaffenhet. Det verkar nästan en smula öfverraskande att höra herr Branting, med storstrejken och dess öfvergrepp som bakgrund, klaga öfver inskränkningar i den medborgerliga friheten. Man skulle tro, att dessa klagomål vore adresserade till hans eget parti eller åtminstone till arbetarledningen, men nu voro de adresserade till myndigheterna. Om man tänker på storstrejkens första dagar här i Stockholm, föreföll det snarare som om vederbörande i palatset uppe vid Slottsbacken midt emot slottet hade slumrat in en smula i stället för att vara alltför nitiska och vaksamma. Då nu så beklagligt är, att samhället saknar medel att tillräckligt energiskt ingripa i dessa stora kraftmätningar, så måste ju storstrejken anses lika tillätlig som lockouten. Om man ser denna lockout i bakgrunden af de lokala tvister, som föranledde densamma, vore man ju frestad att säga, att det är förkastligt och oklokt att tillgripa ett sådant tungt vapen, ett vapen, som så orättvist hårdt drabbar mångtusende arbetare och som, drifven till sin spets, gått på flera sätt utöfver humanitetens gränser.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag vill bara peka på dessa lockoutade arbetare, som vid vin-terns inbrott afhysts och utdrifvits från sina lägenheter, från sina hem. Jag vill bara erinra om dessa kontrakt, hvarigenom arbetarne fingo förbinda sig att utträda ur sina organisationer, och att icke ge något bidrag åt sina kamrater inom andra led. Det är kontrakt, som visserligen kunna förklaras som konsekvens af stridsläget, men som dock måste anses gå bra nära gränsen för aftalsbrott. Arbetsgifvarne, som så hårdt beklagat sig öfver aftalsbrotten af arbetarne, borde dock iakttaga ytterlig försiktighet, så att de icke själfva ens tangera gränsen till aftalsbrott. Men såsom enda plausibla förklaring till denna lockout står ju denna ständiga oro på arbetsmarknaden, dessa strejker, därvid löneskrufven hufvudsakligen kommit till användning. Att denna löneskruf varit af behovet påkallad med hänsyn till dyrtidsläget i vårt land, är jag den förste att villigt erkänna, men löneskrufven har flitigt användts just under den senaste tidens lågkonjunktur, under den senaste tidens depression, då sannerligen konjunkturerna icke varit sådana, att de rimligtvis kunnat föranleda till någon löneförhöjning. Under år 1908 etablerades sålunda 226 strejker, däraf ej mindre än 124 afsägo löneförhöjningar, och dessa förpostfäktningar fortsattes 1909, det ena aftalet efter det andra uppsades af arbetarne med löneförhöjningar till mål.

Herr Branting säger nu omorstrejken, att den var laglig. Ja, om den hade hållit sig inom den ekonomiska intressestridens sfär, så skulle jag fullkomligt med honom delat den åsikten. Menorstrejken tunga artilleri riktade sin eld äfven mot tredje man, mot den utomstående fredliga åskådaren. Det var icke alldeles så fredligt och lugnt, när arbetarledningarna på många ställen i vårt land konstituerade sig såsom veritabla fastän fredliga revolutionstribunal och etablerade ett veritabelt hunnerkrig, där man tycktes vilja omgestalta rättssamhället till ett socialistiskt tvångssamhälle med en efter dess krigföring lämpad stridsmoral. Herr Branting säger, ja, det var ju bara så, att spårvägarna stannade i Stockholm. Nej, hufvudstaden förvandlades helt enkelt till en belägrad stad. Den regelbundna lifsmedelstillförseln afskars, man beröfvades de vanliga kommunikationsmedlen, man beröfvades möjligheten att ens på tillbörligt sätt sörja för sjuka och döda. Det var mot ett sådant sätt att föra striden, som hvarje samhällslydig medborgare opponerade sig. Man försökte hämma det upplysningsmedel, som mer än någonting annat är den stora allmänhetens egendom, nämligen pressen, och införde en för den socialdemokratiska ledningen lämpad tryckfrihetslag åsyftande att sprida ett behagligt ljus öfver händelserna. Man sökte genom en skördestrejke äfventyra årets skörd för landtmännen, hvaraf Sveriges välstånd dock ytterst beror, och man sökte slutligen att på allt sätt locka och tubba en hel stor tjänstemannakår att svika sina plikter. När detta misslyckades, hörde man en af de ledande männen bland socialdemokraterna förklara eller ursäktade detta misslyckande med, att det berodde på bristande upplysning. Ja, man kan af ett sådant yttrande nog förstå, att god vilja ej kommer att fattas hos vederbörande att sprida en sådan upplysning

i syfte att i ett visst gifvet ögonblick förmå en stor tjänstemannakår att svika sina plikter.

Om man har följt denna strid litet grand i pressen, förefaller det egendomligt, då man hört just de ledande männen bland socialdemokraterna fälla yttranden som tyda på, att de själfva stått tveksamma om storstrejkens ändamålsenlighet. Hvarför då icke ha mod att reagera mot storstrejken, ha mod att söka afblåsa dessa lokala strider, som orsakade lockouten, eller åtminstone att hålla storstrejken inom vederbörliga gränser, samt att med jämnmod bära en motgång och förebråelser från eget parti hellre än att iscensätta denna jättestrid, denna snart sagdt generalmönstring till Ragnarök, däraf så mycken nöd, så mycken arbetslöshet och så mycket elände framgått, och där resultatet af striden stått i så skriande missförhållande till insatsen från arbetarnes sida.

Att under en så stor ekonomisk-social kamp, som här är fråga om, excesser och förlöpningar kunna begås är ursäktligt; den enskildes aftalsbrott, försyndelserna mot tredje man, ja, till och med mot samhället måste ses i en förmildrande dager såsom tillkomna under stridens hetta. Men hvad man har svårt att förstå är, att dessa aftalsbrott icke allenast tolererats af arbetarledningen utan till och med anbefallas, till och med i arbetareklassens namn förklaras moraliskt berättigade, förklaras vara handlingar af rättfärdighet och af en högre moral. Man tviflar, om det verkligen är fullt allvar i dessa förklaringar, och undrar, om desamma icke fastmer utgöra ett slags betäckning för aftalsbrotten. I allt fall påminner denna moral dock, tycker jag, bra mycket om Ignatius Loyola. Det ligger dock, mina herrar, upplösning och rätthafveri i detta, och den kan väl aldrig blifva grundstenen i en ny samhällsbyggnad, till och med om den skall formos efter socialistiskt recept, ty det ligger upplösning och rätthafveri i denna moral, och rätten måste väl ändock hafva någon plats äfven i den socialistiska framtidsstaten.

Den strid, som här försiggått, har ju lämnat djupa märken hos vårt folk och den har visat många mörka fläckar i vårt samhällslif. Den har tillika visat oss nödvändigheten af att utan dröjsmål infria de stora och rika reformlöften, som vi ännu ha bara på papperet. Den har visat oss också, att staten måste ha maktmedel i sina händer för att kunna ingripa i dessa strider. Det relativa välståndet i många arbetarehem, den samhälleliga fred, de goda grundvalar för vårt ekonomiska lif och vår industri som är, ja årtiondens samfällda arbete skapat, kunna genom en enda dylik konflikt gå förlorade för en lång tid framåt.

Äfven om jag nu icke anser, att regeringen borde ha medlat på det stadium, herr Branting påpekade, kan jag dock icke underlåta att uttala den åsikten, att om regeringen vid den tidpunkt den medlade, ingripit mera effektivt och mera verksamt, den möjligen hade kunnat förhindra stridens förlängning. Auktoritativa personer, som herr civilministern nyss letade efter, tänker jag nog skulle ha funnits i detta stridens ögonblick och sådana, som äfven varit villiga att medverka till fredens uppnående.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Slutligen vill jag icke på sätt herr Branting gjorde på förhand uttala mig om förslaget till arbetsaftalslagstiftning, förrän jag sett det, men jag vill dock uttrycka den förhoppningen, att arbetsaftalslagstiftningen först och främst sätter maktmedel i händerna på samhället, så att det må kunna ingripa i dessa strider och trygga arbetsfreden, och för det andra, att aftalslagstiftningen blir byggd på full och opartisk rättvisa mot båda parterna.

Herr Branting var lite stygg mot den borgerliga pressen. Ja, mina herrar, man kan ju medgifva, att man å ömse sidor sett med färgade glasögon, men innan man uttalar sådana omdömen, som herr Branting nu gjort och som han ofta framställt inom vida kretsar äfven i främmande länder, så bör man väl ändock ha företagit någon själfrannsakan på eget håll. Man har ju där äfven under stridens allra sista skeden, då kapitulationen var färdig, och då man såg, att hela slaget var förloradt, sett dessa oupphörliga försök från den socialdemokratiska pressens sida att inge arbetarna den föreställningen, att allt hade gått bra, att ingenting förlorats. Den 31 augusti telegraferar herr Herman Lindqvist på landssekreteriatets vägnar till en tidning i Amerika — det har jag nu sett i tidningspressen — bland annat, att ställningen fortfarande var god, och att leden fortfarande voro obrutna. Den 1 september undertecknades dock kapitulationen af herr Lindqvist, och den 3 eller 4 september fick man meddelande i pressen, att omkring 60,000 arbetare återgått till arbetet. Detta är ju dock en sangvinism, som i någon mån närmar sig det otillåtna. Vi minnas mycket väl, hur herr Branting utomlands betitlade den borgerliga svenska pressen med t. ex. ordet presspack. Man har i en socialistisk tidning sett en insändare, som betecknade en del af den borgerliga pressen som nidskrifvande lögnare, tjutande hyenor o. d. Jag vädjar till herr Branting, om man med detta för ögonen kan på socialdemokratiskt håll fälla dylika hårda förkastelsedomar öfver den borgerliga pressen. Äfven där borde man väl åtminstone lämna något erkännande åt den ärliga öfvertygelsen, och jag tror, att åtminstone många af de tidningar, som från socialdemokratiskt håll bedömts så hårdt, säkerligen endast uttalat sin ärliga öfvertygelse.

Herr Schotte: Herr vice talman, mina herrar! Det tillfälle, som i dag erbjuder sig till några allmänna betraktelser öfver vår statshushållning, borde kunna begagnas till en allvarlig själfrannsakan, påkallad ej minst nu, när vi uppenbarligen stå inför en ny utveckling i vår skattepolitik. Äfven om denna utveckling icke i allo skulle gå efter de riktlinjer, som herr finansministern i den nu föreliggande statsverkspropositionen anger, någonting hvarpå jag i dag ej vill närmare ingå, är det dock uppenbart, att inom den närmare framtiden åtskilliga afsevärda ändringar rörande beskattningsförhållandenas karaktär och anordning skola komma till stånd, förändringar, som äro af den natur, att de sedan böra en tid framåt orubbade bibehållas och verka.

Det prekära läge, hvori statens finanser vid förevarande stats-

reglering uppenbart befunnit sig, och den omständigheten, att skatteskrufven med hvarje år allt hårdare åtdrages för det tålmodiga svenska folket, borde vara ägnade att låta sparsamhetens snart bortglömda dygd mer än hittills komma till sin rätt och framkalla allvarliga föresatser i denna riktning för framtiden. I stort sedt ha vi uppenbarligen kommit nära gränsen för vår skatteförmåga, och det kan ej hjälpas, att, när man blickar tillbaka på vår statshushållning och vår skattepolitik under de senare åren, man får ett intryck af planlöshet och till och med lättsinne.

Vi minnas väl alla, att åtskilliga förhoppningar för statshushållningen knötos vid protektionismens införande i vårt land, och några af de nuvarande ledamöterna i denna kammare voro ju också med på den tiden och gäfvö uttryck åt eller instämde i de förväntningar, som den tiden voro så allmänt utbredda bland protektionisterna. Jag tror också, att man den tiden på allvar hyste sådana förhoppningar, och att tanken att med det påräknade växande öfverflödet i statskassan bereda stadigvarande förmåner åt de klasser i samhället, som tyngst drabbades af de nya tullbördorna, hade mycken resonans, åtminstone i denna kammare. Vi ha ju också kungsord på den tanken. Man afsåg därvid främst ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem likställda samt bidrag till kommunerna för lindrande af deras utgifter till fattigvård, skolväsen och dylikt. De löften, som då uttalades, stå i stort sedt ännu i dag oinfriade — fränsedt grundskatteafskrifningen, som ju redan då kunde anses vara en skäligen mogen frukt. Några af löfterna ha omsatts i förslag, som dock afvisats hufvudsakligen af medkammaren, såsom ålderdoms- och invaliditetsförsäkringsförslaget. Andra ha helt skjutits åt sidan, allt under det behovet, ja, nödvändigheten af dessa löftens infriande växt med hvarje år som gått. Ty det torde vara uppenbart, att, med de hos oss alltjämt växande lefnadskostnaderna och svårigheten för alla och enhvar att draga sig fram, med den för närvarande rådande disproportionen mellan industriens afkastning och löneanspråken samt mellan lönerna och lönernas köpkraft — därmed är ej sagdt, att denna disproportion alltid rätt afläses — det gäller för samhället att med de åtgärder, som härutinnan kunna stå till buds, söka göra arbetarens ställning mindre oviss och bereda ökad skydd åt honom vid arbetslöshet, vid sjukdom och på ålderdomen. Det måste väcka allvarliga tankar till lifs, då man finner eller anar, att möjligheterna till dessa åtgärder, till denna skyddspolitik med hvarje år snarare aflägsna sig än närma sig, då man ser, hur miljonerna rulla utan att tillräckligt åtgöras för de verkliga, genomgripande reformer, som erfordras för att i någon mån fylla den gapande klyftan i det moderna svenska samhället, för att i någon mån utjämna klasskillnaden samt förminska oförståelsen och bitterheten mellan samhällsklasserna.

Från och med år 1890 till och med år 1909 hafva i tullinkomster tillförts den svenska statskassan i rundt tal 1,000 miljoner kronor. Om under hvart och ett af dessa år afsatts ett så blygsamt belopp som 10 procent af denna inkomst, så skulle i närvarande

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

stund, frånsedt alla ränteinkomster å dessa afsättningar, ett belopp af 100 miljoner kronor stått oss till buds, ett belopp som varit mer än tillräckligt för att t. ex. garantera den nuvarande generationen möjlighet att komma in under en betryggande invaliditets- och åldersdomsförsäkring. Det kan väl anses för sannolikt, att, om den vid det protektionistiska systemets början tillsatta s. k. öfverflödskommittén — en kommitté, hvilken, såsom vi ju alla veta, icke kom till några praktiska resultat — fallit på den idén att väcka ett dylikt förslag om afsättning från tullmiljonerna, det icke varit omöjligt att genomföra detta på ett sätt, som kommande Riksdagar skulle hafva respekterat.

Men nu har under »det nya systemets» tid icke blott förbrukats de 1,000 miljonerna från tullarna — afsättningen under årens lopp af tillsammans 25 miljoner kronor till arbetareförsäkringsfonden frånsedd — man har också på det mest kännbara sätt skapat nya skatter. Brännvinstillverkningsafgiften ger nu nära 90 procent mer än för 20 år sedan; 19 miljoner kronor uttagas i sockerskatt, 8 miljoner kronor i malt- och punschskatt och 16 miljoner i inkomstskatt — allt skatter, som man knappast visste af, innan också tullmiljonerna börjat att flöda i statskassan. Med betydligt ökade stämpelskatter — vi hafva ju fått emissionsstämplar, fondstämplar, växelstämplar, och hvad det allt heter — med femdubblade inkomster af statsskogarna, med tilläggsbevillningar, extra inkomstskatt o. s. v. har statskassan under denna tid måst riktas. Budgeten har blifvit en sannskyldig Moloch, som årligen måst matas med nya skatter i stor omfattning, skatter som dessutom i allt för hög grad uttagits på den indirekta beskattningens väg.

Om vi se på statsskulden — jag följer härvid de uppgifter som i rikshufvudbokens kapitalkonto gifvas angående de fonderade statslånen och deras amorteringsfond — så uppgick denna år 1888 till 262 miljoner kronor, men år 1908 till 515 miljoner kronor. Det är sålunda en stegring på nära 100 procent. Och dock voro en gång förhoppningarna stora, att med tullsystemets införande afbetalningar skulle kunna göras på då befintlig statsskuld. Inom parentes må anmärkas, att, så vidt jag kan finna, det i statsverkspropositionen icke förekommer någon uppgift om Sveriges samlade statsskuld vid den budgetstermin, hvarom nu är fråga. Det förekommer visserligen åtskilliga mångtydiga sifferuppställningar från riksgäldskontoret; men jag må bekänna, att de äro af den beskaffenhet, att jag icke af dem kunnat komma till någon full klarhet med afseende å rikets gäld. Kanske är det flera af kammarens ledamöter än jag, som förgäfvos sökt komma till klarhet i dessa förhållanden, och då torde det vara ett önskemål, om dessa öfversikter kunde för framtiden förses med några kommentarier, som göra det lättare att förstå och komma till uppfattning om nu berörda förhållanden.

Den skuldbörda, som den svenska staten numera bär på, blir också så mycket tyngre, som ännu för ett tiotal år sedan räntor och amortering af denna skuld kunde bestridas med statsjärnvägar- och trafiköfverskott. Nu erfordras lika mycket till af andra medel

för att förränta och amortera statsskulden. En föregående talare har ju äfven i detta afseende meddelat ganska belysande och tänkvärda siffror. Ser man nu efter, hvartill man använt de ofantliga medel, som under de två senaste årtiondena uttagits ur det svenska folkets skattdragare — jag frånser här alldeles, hur kolossalt äfven den kommunala skattebördan ökats under samma tid; äfven den har haft prägeln af ett visst storhetsvansinne, som synes oskiljaktigt från senaste tiders offentliga Sverige — så är det själfklart, att många goda och nyttiga ändamål främjats, och att vi med berättigad tillfredsställelse kunna på olika områden visa på framsteg, som i hög grad främjats af staten med kraftiga och dyrbara uppoffringar. Men ganska medvetet hafva också tullinkomsterna fastlästs vid stadigvarande statsutgifter.

Att dessa utgifter till väsentlig del varit inriktade på det förut försummade försvaret, torde hafva varit i mycket påkalladt; men många torde vara ense med mig därom — och jag tror, att den stämningen mer och mer breder ut sig i landet — att vi härutinnan gått vida längre än vår finansiella ställning i själfva verket medgifvit. Det har också gått längre med utgifter, än man afsett; det har oftast visat sig, att de verkliga utgifterna för en viss organisation eller ett visst ändamål på detta område i allmänhet anseeligt öfverstiga de förespeglingar, som gjorts. Detta har äfven hört till »systemet».

Det skall icke förnekas, att regeringen i år, under tvånget af de bistra tiderna, iakttagit försiktighet med afseende å försvarsutgifterna, hvarmed jag dock icke vill hafva sagdt, att icke ändå besparingar därvidlag kunna rekommenderas till statsutskottets öfvervägande. Men denna försiktighet har uppenbarligen icke sin grund i känslan af att vi redan nått, ja till och med öfverskridit, gränsen för vår skatteförmåga, utan föranledes uteslutande af de mer än vanligt stora svårigheterna att få budgeten att gå ihop. Detta framgår af åtskilliga uttalanden af statsråden; och det är äfven i öfrigt klart, att redan till nästa års riksdag en förhöjning af försvarsbudgeten åter skall föreslås och att nya försvarsutgifter, sannolikt af stor omfattning och äfven af omtvistad beskaffenhet, då komma att föreläggas Riksdagen och, som jag antager, också att genomdrivas.

I årets statsverksproposition har ju herr finansministern åter anlitat samma divisionsprincip, som han redan förut med sådan förkärlek häfdat; och har han således gått både den direkta och den indirekta beskattningens väg. Jag yttrade nyss, att den indirekta beskattningen hos oss anlitats i alltför stor omfattning. Gärna må det medges, att det är svårt att vinna en fullt tillförlitlig jämförelse rörande proportionen mellan direkta och indirekta skatter hos oss och i andra länder. Vid fjolårets riksdag anfördes några dylika jämförelser, hvilka jag emellertid tror snarare vara till vår favör med afseende å nämnda proportion än tvärtom. Säkert är, att det icke blott är England, som visar en högre proportion af direkta skatter i förhållande till indirekta än vårt land, utan så är jämväl förhållandet

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

med Italien och sannolikt äfven med Tyskland och Österrike, medan däremot Frankrike har ungefär samma proportion som vi, och Ryssland egentligen är det land, som har en afsevärdt ogynnsammare proportion mellan direkta och indirekta skatter än vårt land.

Den indirekta beskattningen hos oss är särskildt tryckande därigenom, att den i så hög grad hvilar på rena lifsförnödenheter, på spannmål och mjöl och kött och fläsk. Enligt en uppgift i »Handwörterbuch für Social-Wissenschaft», hänförande sig till 1906 och 1907 års siffror, utgjorde de rena lifsmedelstullarna i procent af alla tullar: 1 procent i Holland, 8 procent i Belgien och Österrike, 9 procent i Danmark, 12 procent i Norge och 17 procent i Spanien, medan procenttalet hos oss anges till 23. Det är egentligen blott Tyskland och Italien, som härvidlag uppvisa högre procentsatser än vårt land.

Det hade varit önskvärdt, att någon stegring af konsumtions-skatterna icke nu hade förekommit. Hvad som härutinnan möjligen ytterligare kan tänkas ifrågakomma, det behöfves ovillkorligen till några af de sociala ändamål, som vi *måste* genomföra, som vi *måste* skaffa pengar till; och det är lyckligt, att genom uttalanden, som väl få anses heliga, åtminstone tobaksskatten eller tobaksmonopolet kommer att reserveras för ålderdoms- och invaliditetsförsäkringen. Men jag tror, att, när nu finansministern ovillkorligen vill ha en ny eller mera utvecklad indirekt skatt till de direkta, han föreslagit, han icke varit synnerligen lycklig i valet med att upptaga ökning af kaffetullen. Jag fränser nu alldeles, att anmärkningar kunna göras mot själfva tullsatsen, hvilken ju skulle blifva lika för bättre och sämre kaffe, för dyrare och billigare vara, äfvensom mot det sätt, hvarpå de retroaktiva bestämmelserna äro meddelade. Det är en alldeles särskild hänsyn, som jag för min del anser främst borde hafva hindrat en höjning af kaffetullen, den nämligen, att sänkningen af denna tull just i och med protektionismens införande gafs som ett, låt vara än så ringa, vederlag för lifsmedelstullarna. Det hade varit lyckligt, om åtminstone icke alla de löften, som gäfvos vid det »nya systemets» intåg i vårt land, visat sig vara bristande såpbubblor. Jag vågar därför uttala den förhoppning, att Riksdagen skall kunna i budgeten göra besparingar, så att denna tull blir obehöflig för statsregleringen; och jag vill därvidlag särskildt framhålla, att det skulle vara olämpligt, om bevillningsutskottet, såsom förut i liknande fall har skett, skulle för Riksdagen framlägga frågan om kaffetullens ökning, utan att det förut någorlunda konstaterats, huruvida och i hvilken omfattning besparingar i statsbudgeten genomförts, besparingar som skulle kunna göra kaffetullen obehöflig. Det vore därför enligt min mening önskligt, att kaffetullen blifve bland de sista ärenden, som Riksdagen finge att afgöra, i stället för att framdrifvas till behandling, innan man känner, i hvilken omfattning besparingar på statsbudgeten kunnat ske. Jag vågar därför uttala en vördsam hemställan till bevillningsutskottets ledamöter i denna kammare att ägna de nu berörda synpunkterna uppmärksamhet.

Jag har med hvad jag här yttrat velat gifva uttryck för de bekymmer, som vår statshushållning och vår finanspolitik under de senare åren måst väcka, äfvensom för den meningen, att statsutgifterna böra begränsas inom de inkomstkällor, som vi nu hafva, rättvist utnyttjade och rationellt begagnade.

Väl må vi för ett speciellt ändamål anlita ytterligare någon konsumtionsskatt; och det är nyss påpekadt att vi ha att motse en sådan med afseende på tobaken, men en dylik skatt kommer man, med hänsyn till det ändamål för hvilket den reserverats, säkerligen att med lätt hjärta finna sig i. I stort sedt måste dock vår skattepolitik gå ut på att *minska* konsumtionsskatterna och deras tryck. Vi må också med all makt sträfva efter att till fromma för viktiga sociala reformkraf ändra den nuvarande proportionen af utgifter för olika ändamål. Allenast med ett kraftigt insläende på den vägen skola vi kunna med hopp om någorlunda framgång i vårt arbete, stärka vår *inre* försvarskraft och binda fast åtminstone några af de murhvarf i samhällsbyggnaden, som nu ligga skallrande öfver hvarandra. Hoppet härom knyter sig — jag kan, trots herr civilministerns försäkringar nyss, icke säga till den nuvarande regeringen — utan till den nya ordning, som snart skall inträda med andra grunder för Första kammarens sammansättande och de hundratusentals nya valmän, som inom kort fylka sig kring valurnorna. Det vore kanske icke så alldeles obefogadt, att äfven vi, de nuvarande ledamöterna af Riksdagens båda kamrar, ett ögonblick tänkte på den med sannolikhet icke aflägsna dag, då vaktombytet i kamrarna skall äga rum.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen af förhandlingarna, yttrade:

Grefve Raoul Hamilton: Äfven jag nödgas vid detta tillfälle yttra några ord i ett ämne, som icke fångar intresset i lika hög grad som de sociala frågorna, nämligen skattespörsmålen.

Säkerligen kunna vi med tillfredsställelse emotse det af herr finansministern förebådade förslaget att sammanföra beivringen med inkomstskatten och således lägga äfven denna på progressiv grund, för så vidt förslaget kommer att taga tillräcklig hänsyn till de mindre inkomsttagarnes och de mindre jordbrukarnes intressen. Däremot kommer det att väcka misstämning inom vida kretsar, att innevarande års Riksdag icke får pröfva ett regeringsförslag rörande en rättvisare, en jämnare fördelning af de skattebördor, som äro upptagna på den kommunala budgeten, men utgå för statsändamål. Man förvänar sig öfver att, då herr finansministern velat vidtaga reformer på den kommunala beskattningens område, han börjat med mindre reformer och icke med hufvudfrågan. Ingen lär kunna försvara — och jag är öfvertygad om att herr finansministern icke heller vill försvara det — att en enda dag längre än som är nödigt sådana missförhållanden få äga bestånd i vårt land, som vålla att en liten inkomsttagare,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

en banvakt, en skollärare, en småbrukare, skall för statsändamål få utbetala måhända tre till fyra gånger så stor andel af sin inkomst som de allra förmögnaste. Det är visserligen sant, att denna frågas definitiva lösning kan kräfvat arbete och tid, men man borde möjligtvis kunna gifva spörsmålet en provisorisk lösning genom att — det låter måhända hädiskt för många — på inkomstskatten öfverföra en del af dessa skattebördor, som utgå för vår folkskoleundervisning, för vår fattigvård m. m. Därigenom blefve visserligen inkomstskatten betydligt höjd, men en höjning på det ena hållet gör en minskning på det andra. Skattebördan blir densamma, den blir allenast lagd på mera bärkraftiga axlar. Såsom förhållandet nu är, bär den ena gruppen i samhället bördorna för undervisningen, för fattigvården, och den andra drager i många fall gagnet af arbetskraften och gagnet af det samlade kapitalet. Man torde hafva rättighet att framställa det spörsmålet: har icke herr finansministern ögonen öppna för det förlamande inflytande, som affolkningen af stora delar af vårt land har för landets hela utveckling? Är han blind för den åderlätning, som emigrationen förorsakar vårt land och hvilka missförhållanden delvis få tillskrifvas de alltför tryckande skattebördorna inom vissa delar af detsamma?

Ej heller tror jag, att man med någon större glädje motser den förebådade förhöjningen af kaffetullen. Den innebär allenast en beskattning af fattigmans dryck, och det är dock något hårdt, att de fattigaste skola i hufvudsak bära konsekvenserna af den alltför stora frikostighet, hvarmed förlidet års Riksdag beviljade anslag på fjärde och femte hufvudtitlarna.

Man förvånar sig också öfver att, när herr statsministern letar efter skattekällor, han icke kastar sina blickar på statens egen förmögenhet och inkomsterna af densamma, af dess jordbruksdomäner och af dess skogar. Jag vet icke, om det är något särskildt utmärkande för den del af landet jag tillhör, att de stora boställsgårdarna — jag talar icke om de små — i allmänhet utarrenderas till lägre pris än andra fastigheter betinga. Då man tar i betraktande de stora utgifter, staten har för byggnadsskyldigheten, torde det kunna ifrågasättas, om det icke vore vida lämpligare att stycka dessa stora jordbruksdomäner till egna hem. Det är visserligen af stor betydelse för staten att äga en kraftig och välbärgad arrendatorskår, men tyvärr äro arrendekontrakten i närvarande stund en handelsvara, och mången, som nu sitter såsom arrendator, har fått betala stora afträden och har således icke någon fördel af det ursprungliga låga arrendet.

Däremot har staten i allmänhet icke med någon särdeles öm hand förfarit mot de mindre jordbrukarne, de s. k. torparne. Mången gång är det de, som få bära bördan af arrendeafgiften, och gå vi till våra kronoskogar, så har staten där gått fram med sådan hård hand, att jag betvivlar, att någon enskild vågat sig på något liknande. De jordbruk, som torparne i sitt anletes svett genom sin idoghet åstadkommit, ha blifvit sköflade, åkrarne ha blifvit planterade med skog och byggnaderna borttagna.

Jag föreställer mig äfven, att en intensivare skötsel af statens skogar kunde åstadkomma, att staten af desamma finge större inkomst. Man kan jämföra södra och mellersta Sveriges skogar med Tysklands, och hvilka inkomster har då Sverige af sina skogar, jämfördt med dem Tyskland har af sina? Ja, det är nära nog intet. En intensivare skötsel skulle emellertid icke allenast gifva större inkomst, utan den skulle äfven kunna medföra den stora fördelen, att tusentals svenske män kunde få sysselsättning i dessa skogar och att tusentals svenske män skulle kunna bilda hem på desamma, där förvärfva sig torp, med hvilkas skötsel de på sommaren voro sysselsatta för att på vintern kunna erhålla tillräcklig arbetsförtjänst på stats-skogarne.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts-)*

För öfrigt borde man glädja sig öfver, att i den föreliggande statsverkspropositionen utgiftssiffrorna blifvit begränsade, om icke man med säkerhet visste att denna glädje blefve af kort varaktighet. Ty att döma af de uttalanden, som till protokollet blifvit gjorda af båda försvarsministrarna, komma, så fort den finansiella ställningen blir något bättre, stora kraf att ställas på Riksdagen för landets försvar. Då nu vårt försvar är dyrare än något annat lands, kan man tänka sig möjligheten af att utan att effektiviteten i försvaret blefve minskad detsamma skulle kunna omläggas på en grund, som mera öfverensstämmer med landets bärkraft. Det är visserligen sant, att en kommitté blifvit tillsatt för att utreda detta spörsmål, men att döma af de hittills synliga resultaten af dess arbete, undrar jag, om det icke vore bäst för fosterlandet, om denna kommitté finge röna samma öde, som vederfors en annan kommitté förliden höst.

Herr Kobb: Herr talman, mina herrar! Då för några dagar sedan statsverkspropositionen låg här på kammarens bord, var det säkert många bland oss, som med mer än vanligt intresse togo del af hvad den hade att förkunna och framför allt af hvad däri sades om nya förhöjda skatter. Det gällde ju denna gång icke blott nya skattebelopp, det gällde äfven nya principer för beskattningen. Sedan länge hade det varit bekant, att herr finansministern umgåtts med planer på en reformering af vår direkta beskattning, men att han för närvarande inskränkt sig till att behandla statsbeskattningen och tills vidare lagt den kommunala beskattningen å sido. Den föregående talaren har redan betonat den oerhörda vikt, som ligger på en reform af den kommunala beskattningen. Jag kan i det afseendet icke annat än understryka de ord han sagt. Ser man nämligen på de missförhållanden, som vidlåda dessa båda beskattningar, den statsliga och den kommunala, så är det väl intet tvifvel om, att de största missförhållandena träffas på det kommunala området. Stats-skattens storlek är beroende endast af den skattskyldiges beräknade eller verkliga inkomst och varierar för närvarande endast upp till 5 procent; den kommunala beskattningen beror icke blott på skattebetalarens inkomst, utan den beror ock på den ort, hvarest han är bosatt, och variationerna i dess belopp äro mycket större. Det är säkerligen ganska allmänt bekant, att i vissa kommuner ingen kom-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

munalskatt erlägges, medan i andra kommuner en kommunalskatt erlägges, som uppgår ända till 30 kronor och mera för bevilningskrona. Samma inkomst, som i den ena kommunen tryckes af en beskattning på 1 à 2 procent, beskattas i en annan med mera än 30 procent. För närvarande finnes i vårt land enligt den officiella utredning, som verkställdes för ett par år sedan, säkerligen mer än 300 kommuner där den kommunala beskattningen öfverstiger 10 kronor per bevilningskrona, där sålunda beskattningen per inkomst måste utgöra minst 10 procent af inkomsten. Dessa kommuners antal är i ständigt stigande. Det är sålunda otvifvelaktigt, att missförhållandena äro störst på det kommunala området. Nu säger sig herr statsministern ha funnit, att en samtidig reform af den statliga och den kommunala beskattningen skulle vara förenad med mycket stora svårigheter, och i det fallet tror jag visst att vi få gifva honom rätt. Vi veta ju alla, att den kommunala beskattningen är grundad på bevillningen, och att bevillningen på ett mycket intimt sätt sammanhänger med den politiska rösträtten till båda kamrarna, men nu framför allt till Första kammaren, och jag är öfvertygad, att skall denna fråga en gång tagas upp till behandling, då skall denna kammare först efter moget öfvervägande och endast mot klara vederlag afstå från den makt, som denna bevilningsförordnings sammankopplande med den politiska rösträtten har gifvit åt den svenska Riksdagen allena. Men om sålunda en grundlig reform af den kommunala beskattningen kan låta länge vänta på sig, så finnes det ju icke något konstitutionellt hinder för en utjämning af skattebördan kommunerna emellan. En sådan utjämning har också antydts af den föregående talaren. I denna riktning går också den sista riksdagsskrifvelsen i ämnet, den af år 1908. Uppgiften borde särskildt ligga för en regering, som ju enligt egen utsago står höjd öfver partierna.

Den naturliga vägen borde därför varit att först utjämna den kommunala skattebördan, sedan reformera den statliga beskattningen och så till sist i grund reformera den kommunala. Herr finansministern har ej valt denna utväg; han har föredragit att först afhjälpa de små missförhållandena för de stora skattebetalarna, för att sen i en framtid afhjälpa de stora missförhållandena för de små skattebetalarna. Man ser alltför tydligt, *hvilkas* väl i samhället som ligger herr finansministern mest om hjärtat. Men han står icke ensam i denna sin uppfattning om hvilka som äro samhällets viktigaste medlemmar; den uppfattningen tyckes vara ganska allmän bland de styrande i vår tid. Det är egentligen endast den nuvarande engelska regeringen, som härvid gör ett lysande undantag.

Jag skall nu be att få yttra ett par ord om den reform af den direkta statliga beskattningen, till hvilken herr finansministern i statsrådsprotokollet har uppdragit konturerna. Han talar om olägenheten i att vi nu ha två direkta skatter, den allmänna bevillningen och inkomstskatten. Detta skall visst icke förnekas, men måste icke denna olägenhet i jämförelse med de nyss påvisade är relativt obetydlig, måste den icke delvis är rätt skenbar? Om en skatte-

betalare har att betala samma belopp på debetsedeln, så gör det väl detsamma om det fördelas i två poster eller kommer på en enda post.

Herr finansministern föreslår nu, att den allmänna bevillningen skulle upphöra och dess belopp läggas på inkomstskatten, hvarjämte han samtidigt föreslår en ökning i progressionsskalan och ett särskiljande af inkomst af fonderad natur, den senare då beskattad i starkare progression. Jag vill nu först nämna några ord om den första delen af förslaget. Om det lämpliga och riktiga i den allmänna inkomstbevillningens öfverflyttande från bevillningen till inkomstskatten kan ej råda mer än en mening. En sådan öfverflyttning måste gifvetvis för de små skattebetalarna i samhället medföra en minskning och för de stora i motsvarighet härtill någon ökning. Men med fastighetsbevillningen är det något annorlunda, och hvad den beträffar ber jag att få uttala någon betänklighet mot herr finansministerns åtgärd.

Låt oss då först se på verkan af en sådan åtgärd. I allmänhet torde man väl kunna säga att de stora jordbruksfastigheterna på landet äro för högt taxerade, under det att de små kanske snarare äro för lågt taxerade. Skulle nu båda beskattas enligt förslaget, d. v. s. efter den verkliga inkomsten och icke efter den genom taxeringen beräknade, så följer häraf för de små jordbrukarna så att säga en höjning af själfva underlaget för beskattningen; för de större åter, om nämligen detta mitt antagande är riktigt, en minskning. Genom öfvergången till inkomstskatt följer för de små en minskning i skatteprocenten, men denna minskning kompenseras till en del därigenom, att procenten skall beräknas på fonderad inkomst. På samma sätt kompenseras nedsättningen i inkomst för de stora jordägarna genom höjning i skatteprocenten. Häraf följer, att frågan huruvida den utgående skatten blir större eller mindre, beror helt och hållet på skillnaden mellan den förut beräknade inkomsten och den verkliga inkomst, som nu skall beskattas. Det kan ju då mycket väl hända att de små jordägarna skulle kunna få sina skatter förhöjda, under det att de stora få sina förminskade. Herr finansministern säger i sitt uttalande till statsrådsprotokollet, att han beräknat den skatteminskning som skulle komma på de små i samhället skulle utgöra en miljon, men jag har åtminstone ej kunnat se, huruvida han därmed menat, att också de små fastighetsägarna på landet skulle varit delaktiga af en sådan skatteminskning. Frågan står således öppen. Men oafsedt detta torde man dock kunna hysa en principiell betänklighet mot herr finansministerns förslag att borttaga fastighetsbevillningen. Den är nämligen för närvarande, fränsedt skogsaccisen, vår enda objektskatt. Är det då lämpligt, att staten för den kommunala beskattningens utjämning och ordnande afhänder sig en sådan skatteälla? Hela den moderna uppfattningen af skatteväsendet tycks gå ut på en önskan, som särskildt framhölls af den föregående talaren, nämligen att öfverflytta en betydande del af den kommunala skattebördan på staten. En sådan önskan förefaller onekligen ganska naturlig, om man ser närmare efter hvilka bördor som hvila på kommunerna. Man ser då lätt,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

att största delen af de utgifter, som åligga kommunen, utgå för ändamål, som angå ej blott kommunen i sig själf utan snarare samhället i sin helhet eller åtminstone större områden än kommunen själf utgör. Så har t. ex. här redan förut berörts utgifterna för kyrka, skola, fattigvård, våghållning o. s. v. Om man sålunda vill minska de kommunala bördorna, följer däraf att statens skattebördor måste ökas. Härtill kommer också en annan omständighet.

Förlidet år, framförallt under dess senare månader, ha vi fått bevittna en storartad folkrörelse, en mäktig sträfvan, som tyckes gå ut öfver allt vårt land, sträfvan att befria oss från rusdryckseländet. Hvilka åtgärder denna rörelse än må föranleda, en sak är dock säker: den kommer i framtiden att leda till en minskning af statens inkomster, hvilken först efter en lång tid kan genom medborgarnas ökade skattekraft väsentligt återvinnas. Under mellantiden fordras — om vi skola tänka oss möjligheten af att statens inkomst af rusdryckerna i väsentlig grad eller t. o. m. helt och hållet skall försvinna — nya skattekällor för att fylla de hål, som härigenom uppkommit i budgeten. Under sådana förhållanden kan jag ej annat än ställa mig betänksam emot herr finansministerns förslag att från staten till kommunerna bortflytta ett sådant säkert skatteobjekt som fastighet. Jag undrar om det ej vore riktigare att försöka reformera den nuvarande fastighetsbeskattningen och ombilda den till en rationell jordvärdeskatt.

Beträffande den af herr finansministern föreslagna progressionen i den nya inkomstkatten har han ju tillsvidare endast offentliggjort ett par siffror. Det är därför svårt att bilda sig något fullständigt omdöme om densamma. Men för mig synes det dock besynnerligt, att han låter progressionen afstanna vid 100,000 kronors inkomst; för närvarande fortgår den ju till 145,000 kronor. Progressionen hvilar ju just på den förutsättningen att skatteförmågan växer med inkomsten. Upphör då skatteförmågan att växa, så snart inkomsterna öfverstigit 100,000 kronor? Jag tar för gifvet, att herr finansministern menar, att man därvid skulle komma till för höga procenttal. Men detta skulle ju kunna motverkas, genom att man valde progressionen på ett annat sätt, genom att man gjorde stegringen mindre stor. Att stanna progressionen vid 100,000 kronors inkomst innebär ju egentligen, att man så att säga skonar de högsta skattebetalarna, och de äro väl de, som minst äro i behof af någon särskild förskoning. Men samtidigt som man skonar de högre skattebetalarna, uppskjutes ju utjämningen af de kommunala skattebördorna. Den föregående talaren har redan berört denna fråga. I mer än 250 kommuner på vår landsbygd betalar en skattskyldig med endast 2,000 kronors inkomst 13 à 14 % af denna inkomst i skatt, d. v. s. mer i procent än som enligt den föreslagna progressionen skulle betalas af en mångmiljonär i Stockholm eller annan kommun med mindre hög kommunalskatt. I somliga fall betalar denne fattige man t. o. m. ända till 20 à 30 % eller mer af sin inkomst. Detta förhållande är tydligen en ren parodi på principen »skatt efter förmåga», och det visar att det ännu finnes ett godt stycke kvar

till den gräns, där de rikas skatteförmåga kan sägas vara obilligt tagen i anspråk.

Förra året bekämpade herr finansministern på det ifrigaste ett från liberala samlingspartiet utgåendet förslag om höjning af inkomstskatten. Jämföra vi nu de skatteprocenter, som då föreslogos med dem som nu herr finansministern själf föreslår, så finna vi, att det då föreslogs 5,76 % för 100,000 kronors inkomst. Nu föreslår herr finansministern själf för samma inkomst ett procenttal som varierar mellan 5 och $6\frac{2}{3}$ %. För 145,000 kronors inkomst föreslogs i våras 6,44 % hvaremot nu föreslås ett procenttal, som varierar mellan 5 och 6,67 %. Sålunda se vi att dessa siffror ligga ganska nära hvarandra, och det måste därför vara med förvåning och undran, som man erinrar sig den dystra framtid med kapitalets emigration och den verkliga svartmålning af industriens belägenhet som herr finansministern i fjol, på aftonen den 12 maj, upprullade för denna kammares ledamöter, i händelse nämligen att Riksdagen antog det förslag, som liberala samlingspartiet framställde.

I herr finansministerns anförande till statsrådsprotokollet finnes det en anmärkning, som jag ber att få uppehålla mig vid — det är ett ganska anmärkningsvärdt yttrande. Efter att hafva vidrört det faktum, att medels den allmänna beivllningen och den nuvarande inkomstskatten 28,500,000 kronor hittills uttagits under de senaste åren för statens behof, säger han: »Vid omläggningen af den direkta beskattningen har jag utgått därifrån, att minst nämnda belopp måste fortfarande uttagas i form af sådan beskattning.» Och kort därefter beräknar han genom inkomst- och förmögenhetsskatten 31,500,000 kronor, alltså 3,000,000 kronor mera, oaktadt den allmänna beivllningen skulle försvinna. Männe herr finansministern länge stått på den ståndpunkten? Jag tror det knappast. I sitt bekanta skatteprogramtal i Norrköping förliden höst säger herr finansministern följande: »Men att genom en förmögenhetsskatt och genom höjning af inkomstskatten söka uttaga hela det belopp, som statskassan genom bådas upphörande skulle gå i mistning af, vore otvifvelaktigt en ganska betänklilig åtgärd.» Nu föreslår han ytterligare 3,000,000 kronor att på detta sätt uttagas. Vi kunna således konstatera, att herr finansministerns uppfattning så väl af progressionssatserna som af de belopp, hvilka genom inkomst- och förmögenhetsskatt kunna uttagas, är stadd i ganska snabb och för oss vänstermän mycket glädjande utveckling. Jag vill då bara uttala den förhoppningen, att denna utveckling måtte bli så hastig, att han redan vid denna riksdag finner möjlighet att genom direkt beskattning, t. ex. höjning af den föreslagna inkomst- och förmögenhetsskatten till det ringa beloppet af 6 %, uttaga det belopp, som han nu vill uttaga genom kaffetullen. En sådan åtgärd skulle hälsas med glädje icke blott af majoriteten i denna kammare utan af hela den fattigare befolkningen i Sveriges land.

Beträffande ännu en åtgärd ber jag att få säga några ord. Det gäller frågan om förslaget att uttaga 10 procent af beivllningen, 1,250,000 kronor, till fördelning mellan landstingen och de städer,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

som ej deltaga i landstingen. Afsikten härmed synes vara att bereda lättnad i de kommunala skattebördorna. Men om meningen är denna, förefaller det mig, att resultatet knappast uppnås på den vägen. Helt annat hade förhållandet varit, om herr finansministern föreslagit, att beloppet efter någon uppgjord plan fördelades mellan särskildt sådana kommuner, som i högre grad än andra äro i betryck, d. v. s. de kommuner, där skatten utgör 10—12 kronor pr bevilningskrona. Men härtill saknas förmodligen tillräcklig utredning.

Slutligen ber jag att till herr finansministern få framställa en fråga. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet säger herr finansministern följande om det föreliggande förslaget till inkomst- och förmögenhetsskatt: »Det förslag till förordning om inkomst- och förmögenhetsskatt, som jag hoppas att inom en kort tid kunna förelägga Eders Kungl. Maj:t till pröfning, är det sista och viktigaste ledet i en reform, som afser att slutgiltigt ordna den direkta beskattningen till staten.» Jag skall då be att få fråga: Anser herr finansministern, att härigenom den direkta beskattningen till staten uppnått sitt maximum från dessa inkomstkällor och att ytterligare ökning af densamma icke kan ifrågakomma, eller anser herr finansministern, att inkomst- och förmögenhetsskatten genom den reform, som här föreslagits, har erhållit den form, har erhållit den elasticitet, så att den hädanefter kan användas på samma sätt som den engelska inkomstskatten eller hos oss den allmänna bevilningen, nämligen till att i förhandenvarande fall utgöra en fyllnad i statens skattebehof?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Jag skall be att genast få taga upp till bemötande och besvarande litet af hvad som sagts, särskildt af den siste talaren — tyvärr var jag icke närvarande och hörde hvad som förut blifvit sagdt, men det torde väl i detta afseende vara mest fullständigt framställt af den siste talaren — ja, jag hörde äfven grefve Hamiltons framställning.

Jag vill då först börja med att åter i år gifva svar på samma framställning, som i fjol af grefve Hamilton framfördes, fast han kom visst litet för sent, svaret var redan lämnadt förut på grund af en framställning af en annan ledamot af kammaren. Svaret är det samma som i fjol, att jag tror, att all erfarenhet visat, att det ej går att på en gång lösa så ofantligt omfattande problem som omläggningen af hela den direkta beskattningen icke blott till stat utan äfven till kommun. Jag har därför för min del trott det vara förständigast och riktigast och leda fortast till målet ifråga, om såväl den ena som den andra sortens beskattning att taga hvar fråga för sig, och i valet mellan frågorna har jag verkligen trott mig handla klokast och riktigast genom att taga vid där de största förarbetena varit gjorda, när jag tog vid chefskapet för finansdepartementet, och icke kasta åsido hvad som var gjordt, för att i stället taga till med något annat. På detta sätt hade man ej kommit fortare till målet. Nu var det så, att redan 1902 hade Riksdagen skrivit till Kungl. Maj:t i samband med frågan om inkomstbeskattningen och anhållit,

att denna måtte så fort som möjligt ordnas på annat sätt än det provisoriska, hvarpå den var ordnad. Allt från den tiden har arbetet med omläggning af den direkta beskattningen pågått. Och herrarna må ej tro, att detta arbete varit en lätt sak. Vi ha redan hört, huru många invändningar kunna göras, och det är ju helt naturligt, att sådana skola framkomma. Man vill naturligtvis göra undersökningen så grundlig, utredningen så omfattande som möjligt, så att förslaget är så väl baserad som möjligt, när det kommer fram.

År 1908 skref Riksdagen och begärde en utredning angående utjämning af de kommunala bördorna. Här har sagts — detta, bland annat af den siste talaren — att man borde gått i den ordningen, att man först jämnat ut de tryckande bördorna i den kommunala beskattningen och jämnat ut detta tryck antingen så, att staten öfvertog en del utgifter, som kommunerna bestrida, eller så, att man fördelade utgifterna på en stor samling kommuner — jag förmodar, att man närmast tänkt på landstingen. Det var således den första åtgärden man hade att vidtaga. Sedan skulle man komma med förslag till ordnande på ett bestående sätt af den statsliga beskattningen och därefter komma med den kommunala beskattningens ordnande, också detta på ett bestående sätt. Jag får för min del säga det, att jag förstår egentligen ej, att detta är en logisk och praktisk ordning för frågornas lösande. Allra minst begriper jag, att Kungl. Maj:t skulle år 1908, då han hållit på i sex års tid med utredningen angående omläggning af den statsliga beskattningen, kasta hela arbetet härutinnan öfver bord för att i stället afvakta den utredning, som skulle igångsättas angående fördelaktigare utjämning af de kommunala bördorna, för att kunna lägga fram denna utredning för Riksdagen och sedan taga ihop med statsbeskattningen och därefter med den kommunala beskattningen samt söka ordna allt detta på ett bestående sätt. Nu vill jag således säga, att när man var nästan färdig med förslaget till den statsliga beskattningen, så hade det väl ej varit riktigt förnuftigt att gå till väga på det nyssnämnda sättet, i synnerhet som man därmed absolut icke vunnit något i tid utan tvärtom förlorat i tid med afseende å det eftersträfvansvärda målet — jag erkänner nämligen i likhet med herrarna, att det är ett eftersträfvansvärdt mål att utjämna de kommunala bördorna. Man hade, säger jag, icke vunnit något i tid, om man gått till väga på detta sätt. Det visar sig också bäst däraf, att en utredning är igångsatt för att skaffa det underlag, som är nödvändigt för att vidare kunna framkomma med något förslag just till utjämning af den kommunala beskattningen i olika kommuner. Det är nämligen så, att en statistisk utredning blifvit igångsatt redan på hösten 1908 — visserligen af min ärade kollega herr civilministern, hvilken till december i fjol hade hand om den kommunala beskattningen — ja, det gör ju ej något, ty det kan smälla lika högt och det spelar liten roll, hvem som har det, men efter som herrarna adresserat sig till mig, så har jag ansett mig kunna gifva herrarna den upplysningen, att jag först i december förlidet år officiellt fått hand om de kommunala beskattningsfrågorna, på samma

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gång som jag tillfogar det, att civilministern redan börjat och satt i gång nyssnämnda utredning. Den utredningen går ut på att få för tre år — 1907, 1908 och 1909 — en specificerad öfersikt af de kommunala bördorna, kommunalskatt, skatt å jordbruksfastighet, annan fastighet och andra beskattningsföremål, till kommuner och kyrka, vidare hvad vägskatten beträffar, och till landstingen — detta i hvarenda landskommun och köping i Sveriges rike — att få detta specificerad för år 1907 och dessutom att för de två följande åren få en siffra, som är att jämföra med slutsiffran för det först åsyftade året med afseende å kommunalskatt för jordbruksfastighet. Denna utredning har som sagdt redan en tid pågått och fortgår alltjämt, och den måste fullbordas, innan man kan ta i tu med ordnandet af de kommunala skatteförhållandena. Således är det ingen tid förlorad, man har icke kunnat komma fortare på den vägen. Skulle man då väntat, till dess man kommit fram hela vägen, och under tiden icke lägga fram något förslag till reform af statsbeskattningen? När nu därtill förslaget är färdigt och när Riksdagen så länge bedt att få det förslaget, kan jag ej förstå annat, än att, om ett sådant förslag ej blifvit framlagdt, det varit med fog en anmärkning kunnat riktas till mig, åtminstone för visadt opraktiskt tillvägagående, för att ej säga något värre.

Jag tror således, att den ordning, i hvilken frågan kommit fram, är fullkomligt riktig, och jag tror vidare, att så pass stora svårigheter möta, när det gäller att lösa den delen af den stora skattefrågan, som framkommit på det här sättet, att herrarna kunna vara nöjda, att frågan ej blifvit ytterligare komplicerad därigenom, att man till densamma fogat förslag om äfven den kommunala beskattningens ordnande.

Nu har af den siste ärade talaren gjorts åtskilliga erinringar mot det förslag, jag har skisserat i statsrådsprotokollet rörande inkomsterna. Jag lägger särskild tonvikt på *skisserat*, ty själfva propositionen är ännu icke framlagd, och det torde komma att dröja icke så litet, innan den blir färdig i det skick att den kan läggas fram på Riksdagens bord. Under sådana förhållanden skulle jag vilja säga, att det är väl tidigt att gå in i debatt angående så många detaljer, som den siste ärade talaren vidrörde. Det nödiga underlaget för att kunna bedöma, huru detaljerna komma att te sig, är ännu icke framlagdt för Riksdagen, utan uttalandena här i kammaren blifva under sådana förhållanden till största delen beroende på, hvad man tror sig kunna läsa fram ur hvad som står i det nyss återopade statsrådsprotokollet. Det kan hända, att man hittar rätt, men det kan också hända, att man råkar galet. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara mycket tilltalande att nu gifva mig in på något närmare tal om dessa saker.

Men jag skulle vilja framhålla något, som också framhölls af den siste ärade talaren, nämligen att reformen otvifvelaktigt i vissa afseenden kommer att verka en omkastning i förhållandena mot hvad de nu äro. Nåja, detta är ju alldeles gifvet. En reform brukar ju verka på detta sätt. I synnerhet om man vid framläggandet af ett

reformförslag lägger helt andra grunder för beskattningen än dem, som förut finnas, måste en hel del omkastningar äga rum. Frågan är nu, hvilket som kan anses vara det viktigaste, att beskattningen i det afseende, hvarom fråga är, går ut efter grunder, som kunna anses vara rättvisa, eller om det är viktigare, att icke några ändringar, inga omkastningar ske uti åtminstone en del af de skattdragandes nuvarande skatteförhållanden. Detta är den måttstock man har att tillämpa på det förslag, som kommer fram. Det gäller att i första rummet klargöra, om man öfver hufvud taget tycker, att den grund, på hvilken förslaget är byggdt, är rättvist. I denna del går förslaget ut ifrån, att grunden skall vara den, att hädanefter ingen skall beskattas för annan inkomst, än den han verkligen har, men för denna skall han också betala skatt. Sedan komma åtskilliga lindringar för de mindre, de lägsta inkomstagarna, men detta är ett kapitel, som jag tycker mig icke böra gå in på, därför att det är svårt att debattera saken, innan några siffror blifvit framlagda. Men jag vågar tro, att herrarne, när siffror kommit fram, skola finna, att man farit varligt fram med dem. Det är klart, att en del af nuvarande skattdragande få vidkännas högre skatter, såväl som att andra få lindring i den mån denna lindring icke motsvaras af annat, som är satt i stället. Härvidlag ber jag få fästa uppmärksamheten på, hvad som förut blifvit sagdt. Den siste ärade talaren framhöll, att det vore farligt att taga bort fastighetsbevillningen, därför att den vore en säker och pålitlig inkomst, och att man därför borde behålla den för staten. Detta sammanhänger med frågan om, huruvida man, hvad staten vidkommer, skall beräkna skatten på den verkliga inkomsten eller på en inkomst som i somliga fall icke finnes.

Fastighetsbevillningen kommer härvidlag med afseende på det stabila att ersättas af förmögenhetsskatten, ty denna kommer att gå ut på den samlade mängden af tillgångar efter afdrag af skulderna. Förmögenhetsskatten, hvilken, såsom sagdt, kommer att ersätta fastighetsbevillningen, kommer antagligen att gå upp till ungefär samma belopp som fastighetsbevillningen skulle gått till. Detta sammanhänger i viss mån med sättet för progressionsskalans anordnande. Herr Kobb undrade öfver, att man stannat med progressionen vid 100,000 i stället för 145,000 kronor. Förmögenhetsskatten torde dock beträffande dem »där uppe» verka mest, ty det lär vara mycket få, som hafva en inkomst af 100,000 kronor och därutöfver, hvilken inkomst icke till allra största delen grundar sig på inkomst af förmögenhet, och så snart detta är fallet, kommer skatten att ytterligare ökas med det belopp, som kommer att läggas till den verkliga inkomsten, och medverkar till höjning af skattesatsen. Det är min fullkomliga öfvertygelse, att de högst beskattade komma att på detta sätt få vidkännas en icke så liten höjning i skatten mot hvad nu är fallet, och därtill kommer också en annan omständighet. De, som hafva så höga inkomster, hafva — därom torde vi vara ense — i allmänhet fått dem i väsentlig mån på den grund, att de äro innehafvare af aktier, och för aktier betalas icke skatt i form af bevillning. Men när bevillningen nu försvinner, och inkomstskatten

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

i sin helhet kommer att jämte förmögenhetsskatten ersätta den nuvarande inkomstskatten och bevillningen, kommer denna inkomst af aktier att på grund af den höjda progressionsskalan blifva högre beskattad än hittills.

Herr Kobb klagar öfver, att man stannat så lågt, att man icke gått upp med progressionen högre, att man icke tänker taga ut högre skatt af de högre inkomsttagarna, än hvad som i statsrådsprotokollet blifvit antydt. Jag har den uppfattningen, att vi här i landet icke äro riktigt mogna för att, beträffande den direkta statsbeskattningen af inkomst och förmögenhet, gå utöfver hvad förhållandena äro i andra, i dessa hänseenden med vårt land jämförliga länder. Vi äro icke så funtade, att det kan ske utan risk. Jag vill nu icke precis säga — det vore nog att gå för långt — att man på det sättet skulle komma att slakta hönan som värper guldägg, men nog tror jag, att man åtminstone kan säga, att man skulle beröfva henne så många fjädrar, att det blefve svårt för henne att rufva ut de där äggen.

Herr Kobb förebrädde mig — jag förmodar nämligen att det var en förebräelse — att jag icke uti det skattereformförslag, som jag förelägger 1910 års Riksdag, i allo håller fast vid, hvad jag sade 1908 på sommaren i ett skatteprogramtal i Norrköping. Ja, jag får säga, att det var oväntadt att få en förebräelse från det hållet. Herr Kobb var nöjd för egen räkning men ansåg, att jag på något sätt burit mig litet illa åt. Jag vill säga herr Kobb, att jag icke är omöjligare, än att, när jag på grund af en utredning, som icke förelegat vid ett föregående tillfälle men som föreligger vid ett annat tillfälle, finner mig kunna gå längre, än hvad jag vid första tillfället af naturlig försiktighet ansett mig böra göra — ja, då går jag, och här står jag nu med detta förslag!

Herr Kobb talade vidare om, att afsikten med öfverlämnandet af bevillningen åt kommunerna väl vore att gifva dem lättnader. Detta är så till vida riktigt, att det bereder kommunernas skattskyldiga lindring med afseende på den skatt, som utgår på grund af bevillningen. Men hufvudsyftet med de åtgärder, som vidtagits har varit att afskaffa bevillningen såsom statsskatt, för att få en enhetlig grund lagd för hela statsbeskattningen. Att man icke helt och hållet kunnat taga bort bevillningen beror på, såsom också herr Kobb mycket riktigt antydde, att det finnes åtskilliga förhållanden, som sammanhånga med bevillningens kvarblifvande, och därför har man formellt behållit den som statsskatt, men genom de föreslagna anordningarna upphör den reellt att vara det. Vi tyckas sålunda härutinnan vara tämligen ense.

Vidare säger herr Kobb, att det är egendomligt att tänka på, med hvilken ifver finansministern i fjol motsatte sig den höjning, som från liberala samlingspartiets sida var föreslagen i extra inkomstskatt, då han själf går upp litet högre i progression, än hvad det skulle bli enligt samma partis förslag. Ja, för att något belysa innebörden af samlingspartiets fjolårsmotion rörande den extra inkomstskatten skulle det verkligen varit af intresse att hafva haft

propositionen, sådan som den kommer att föreligga, framför sig. Det skulle då visa sig, att de lägre inkomsttagarna, de som hafva 3,600 kronor och därunder, komma att få en absolut mindre skatt, än hvad de få *utan* tillägg af extra inkomstskatt efter nuvarande system, hvarvid jag utgår från, att bevilningspliktig inkomst och inkomstskattepliktig inkomst för dessa skattskyldiga sammanfalla. För dem som hafva mellan 3,600 och 4,500 kronor blir skatten lika som nu, men sedan stiger den. Alla dessa få, det erkänner jag, i år i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag i fjol betala 15 procent utöfver hvad de under normala förhållanden fått betala. Men hade liberala samlingspartiets förslag gått igenom, hade de blifvit ålagda ännu mera, ända till 36 procent utöfver den normala beskattningen. Det — tvärtemot de tydliga intentionerna med motionen — olämpliga belastande af nämnda lägre inkomster, hvilket skulle blifvit en följd af förslaget antagande, framstår bjärt i belysningen af planen att för framtiden väsentligt minska den hittillsvarande *normala* skattebelastningen. Hvad de öfriga beträffar, torde de — i stort sedt — få ungefär detsamma, som de skulle fått genom liberala samlingspartiets motion, och däremot torde väl ur herr Kobbs synpunkt ej vara något egentligt att invända.

Det är ju ändå bättre, att de lägsta slippa betydligt billigare ifrån än under normala tider och de högst beskattade få betala detsamma, som de fått med tillägget. Jag tror, att det kommer att visa sig, att reformförslaget i dessa hänseenden icke är oacceptabelt.

Slutligen frågade herr Kobb, och det var naturligtvis en fråga som var afsedd att riktigt sätta mig på det hala. Herr Kobb frågade mig nämligen med högtidlig stämma, huru det är att förstå detta uttalande — jag har icke statsverkspropositionen framför mig så att jag kan icke anföra de precisa ordalagen — om att det blifvande reformförslaget är afsedt att vara en slutgiltig lösning af den statsliga beskattningsfrågan. »Är det så att förstå, herr finansminister», frågade han »att man icke kommer att göra några tillägg till eller ändringar i detsamma någonsin?» Ja, jag behöfver icke tala om för herr Kobb, att utvecklingen går tämligen fort nu för tiden, och att man omöjligt i dag kan svara för hvad möjligen om några år kan blifva fallet. Så mycket vill jag säga, att min uppfattning är den, att det skall vara en slutgiltig lösning af det statsliga skatteproblemet för en god tid framåt under *normala* förhållanden. Och jag anser mig kunna med så mycket större skäl framhålla det berättigade i ett sådant kraf, som af de bilagor, hvilka skola medfölja den kungl. propositionen, när den kommer fram, klart och tydligt kommer att framgå, att på detta sätt äro inkomsten och förmögenheten i landet efter moderna skattegrunder belastade fullt så högt, som i länder, med hvilka vi kunna jämföra oss. Däremot kan jag naturligtvis icke säga annat än att, om exceptionella förhållanden skulle inträffa, om staten skulle råka i nöd, det kan blifva nödvändigt att äfven på detta område — liksom öfver hela linjen — kräfva ökade bidrag.

Jag behöfver icke rekommendera det förslag, som kommer att framläggas, till noggrant studerande, ty det ligger ju i sakens natur,

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

att det kommer att studeras på det noggrannaste sätt, men jag ber. att herrarna ville se på detsamma med förståande af att bakom framställningen ligger en ärlig vilja att göra alla rätt och, så vidt möjligt i fråga om statens kraf, betunga medborgarna lika med afseende på deras förmåga att bära bördorna.

Herr Lindqvist: Herr talman! Herr civilministern har nyss å egna och regeringens vägnar talat rörande dess ställning till den stora striden på arbetsmarknaden förlidet år, och jag nödgas därför ännu en gång återföra debatten till den frågan för att få uttala min och de organiserade arbetarnes mening om regeringens ställning något bestämdare än som hittills blifvit gjordt och för att blifva i tillfälle att med herr talmannens och kammarens medgifvande få gifva kammaren några ytterligare relationer rörande denna jättestrids uppkomst och utveckling.

Emellertid var det ett uttryck i herr civilministerns anförande, som jag nödgas, medan jag kommer i håg det, omedelbart besvara. Jag får uttrycka min djupaste förvåning öfver att det kan uppstå en sådan kolossal begreppsförvirring, som här föreligger beträffande en detalj, som herr civilministern omnämnde från denna strid. Efter hvad jag kan förstå betecknade han ett af ledningens åtgöranden nästan såsom en olaglighet, och han tycktes anse, att vi försatt oss utom laglighetens rämärken genom utfärdandet af de s. k. frikort. Herr civilministern vet lika väl som jag att då Sveriges arbetare tvingades att tillgripa strejken, gick ledningen den vägen, att den i proklamation bestämdt och kraftigt sade ifrån, att på det och det området finge arbetet under inga förhållanden nedläggas. För att detta arbete sedermera skulle kunna ostördt fortgå utfärdades dessa kort såsom bevis för och ytterligare understrykande af det som i proklamationen var utsatt. Jag får säga, att jag gärna velat tro, att herr civilministern i detta fall skulle gifvit ledningen på arbetarsidan i denna strid en komplimang i stället för den erinran, som han i dag gifvit.

Emellertid skall jag tillåta mig att genast från början fastslå, att regeringen med herr civilministern i spetsen själfmant under denna kamp upphäft sig till öfverledare för striden mellan arbetare och arbetsgifvare, därvid utnyttjande samhällets och det allmännas alla resurser, och där statsfinanserna också fingo sitta ganska hårdt emellan. Herr civilministerns för en stund sedan hållna anförande synes mig på det mest eklatanta sätt stadfästa denna min uppfattning. Han erinrade nämligen om det ansvar, som han känt hvilat på sig, och sade, att under den känslan finge man slå döförat till äfven om framställningar komme om medling i en arbetsstrid af den omfattning och de verkningar som denna. Och han sade sig vara medveten om att det hela måste löpa linan ut, att man ej finge göra afbrott, ty lugnet för framtiden kräfde, att man fortsatte till det yttersta. Ett motsatt förhållande skulle endast bidragit till förnyandet af samma kraftmätning. Ja, hvad har herr civil-

ministern åstadkommit med detta yttrande annat än tydligt ådagalagt riktigheten af det påstående jag nyss tillåtit mig göra.

Emellertid sade han i det sammanhanget, att han såväl förstode arbetarnes kraf, och däri skall jag gifva honom fullständigt rätt. Jag är öfvertygad om, att herr civilministern förstod de organiserade arbetarnes kraf, ja, nästan lika bra som jag, som deltagit under 20 år i ledningen för de organiserade arbetarne. Jag förstår det först och främst däraf, att han en lång följd af år deltagit i en mängd förhandlingar inom arbetarrörelsen, och jag tror, att man kan gratulera den Lindmanska regeringen att under förloppet år inom sig hafva haft en sådan man som herr civilministern, hvilken var så väl initierad i dessa frågor. Men på frågan om det är lika lyckligt och om man har anledning att framföra en gratulation, äfven då man ser saken från det allmännas och statens sida, så tror jag icke att man kan svara ja.

Då emellertid regeringens hållning under 1909 års strid utan tvifvel är baserad väsentligast — efter hvad jag kan förstå — på de erfarenheter, som vunnos år 1908, och 1909 års strid måste ses mot bakgrunden af händelserna år 1908, nödgas jag be att här få gifva en kort skildring af förhållandena under det året.

Med 1908 års ingång och med de fallande konjunkturer, som då skönjdes, trädde arbetsgifvareorganisationerna omedelbart fram på krigsskådeplatsen. Genast som konjunkturbarometern visade tecken till fallande grep man där till offensiven. Man angrep arbetareorganisationerna för att om möjligt åstadkomma en nedpressning af lönerna och en försämring af arbetsvillkoren, och detta oaktadt lefnadsomkostnaderna fortfarande voro i samma uppskrufvade läge som förut. Den första arbetsgifvarorganisation, som på det sättet riktade sitt angrepp mot arbetareorganisationerna, var Centrala arbetsgifvareförbundet, som gjorde lockoutförklaring mot Landsorganisationen den 11 juni 1908. Denna arbetsgifvareorganisation representerar byggnadsindustrien, och proklamationen gällde sålunda en allmän lockout inom denna industri.

Det förföt emellertid icke många dagar, förrän man var fullkomligt medveten om att arbetsgifvareorganisationerna i det stycket arbetade gemensamt och samfällt. Det förföt icke lång tid säger jag, förrän Svenska arbetsgifvareföreningen — den förening, som jag ofta tillåtit mig beteckna såsom den mest stridslystna af de centrala organisationerna på arbetsgifvarsidan, därigenom att den anser sig förfoga öfver mera kraft och styrka än de öfriga, då den representerar storindustrien och de stora bolagen och sålunda förfogar öfver stora ekonomiska resurser och stor kraft — gaf sin lockoutförklaring, hvilket skedde den 9 juli. Denna förklaring gick ut på allmän afstängning af arbetet inom storindustrien under förutsättning att icke uppgörelse, som föreningen kunde godkänna, träffades inom viss tid. Lockouten skulle utbryta den 20 juli. Vi hade sålunda fått krigsförklaring från två centrala arbetsgifvareorganisationer.

Redan den 11 juli, eller två dagar efter krigsförklaringen från Svenska arbetsgifvareföreningen, kom lockoutförklaring äfven från Sveriges verkstadsförening, oaktadt man nog skulle kunna tvista om

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

huruvida föreningen enligt det aftal, som den ingått med sina arbetare, ägde befogenhet att gå samma väg som de båda andra arbetsgifvareorganisationerna, utan att först förhandla med oss.

Vi hade sålunda mottagit krigsförklaringar från alla tre de betydande arbetsgifvareorganisationerna om allmän afstängning af hela industrien från viss dag under förutsättning att arbetarne icke böjde sig för deras diktamen. Det skulle kommit att medföra, att omkring 200,000 arbetare blifvit utkastade i en jättestrid. Nu är det märkligt, att man, hvarken när man resonerat här i dag eller i pressen under den tid kraftmätningen varade 1909, ett ögonblick nämnt om dessa arbetsgifvarorganisationers framträdande. Det talas icke vid ett enda tillfälle om att det är arbetsgifvarorganisationerna, som gjort angreppet från början. Det är dock den taktik, som följdes från den sidan, som slutligen framkallade storstrejken. Man gjorde under 1908 allt från arbetsgifvaresidan för att få till stånd en jättestrid och då detta kunde förhindras af motsidan, upprepades lockouthoten 1909. Det var då, som så att säga bägen blef bräddad. Det gick icke att hålla igen längre. Arbetarne tvingades till själf-försvär, men ingen vill se saken på det sättet. Herr Kronlund har gifvit uttryck åt sina beklaganden öfver storstrejkens härjningar, men herr Kronlund har icke ett ögonblick kommit ihåg, att det var lockoutförklaringarna, som åstadkommo striden, eller att, om icke arbetarne såsom ett motdrag tillgripit storstrejken, hade vi ändå fått en förödande strid, kanske icke omfattande samma antal arbetare, men dock ett par hundratusen. Skillnaden skulle, efter hvad jag tror, blifvit minimal.

Emellertid fann sig regeringen år 1908, sedan krigsförklaringen hade utfärdats, föranlåten att ingripa genom en särskild förlikningsman, hvilken jämte de enligt lag tillsatta förlikningsmännen skulle utgöra en särskild förlikningskommission, som således skulle försöka att ena parterna. Ja, vid det tillfället gick det för sig att finna den man, om hvars namn herr civilministern så ironiskt frågade herr Branting. Jag har aldrig klandrat detta regeringens ingripande, utan jag ger mitt erkännande däråt ännu i dag. Den har haft heder däraf. Det förefaller därför egendomligt, när herr civilministern säger till min partikamrat: »Gif mig namnet på den man, som kan utgöra en sådan auktoritet!»

Efter ett energiskt arbete lyckades man vid förhandlingarna 1908 komma till en uppgörelse, och fredsdokumentet undertecknades natten till den 18 juli här i riksdagshuset, under allmän spänning i hela landet inför frågan: skall det bli strid eller icke?

Här kommer emellertid det för den dåvarande situationen betecknande och det, som utan tvifvel haft sin kraftiga återverkan på regeringens ställning till 1909 års strid. Från högerpressen fördes nämligen, med anledning af det passerade den skarpaste hetspolitik, och regeringen fick, som alla minnas, påskrifvet ganska ordentligt såväl från denna högerpress som af öfriga meningsfränder för den opartiska ställning, som regeringen intog till de uppblussande striderna.

Såvidt jag för min del kan förstå, är det detta, som gjort, att

regeringen under 1909 års kamp mellan arbetsgifvare och arbetare icke längre vågat eller kunnat bibehålla sin opartiska ställning från år 1908, och däri, mina herrar, ha vi att söka anledningen till att striden blef så långvarig och så förödande och att verkningarna bli så kännbara, som de utan tvifvel bli för landet. Jag kan icke underlåta, just för att ge en bild af hur högerpressen behandlade dessa ömtåliga frågor, att läsa upp ett par aktstycken, ur denna press från den tidpunkten. Medan förhandlingarna pågingo år 1908, skref en högertidning i hufvudstaden under en rafflande rubrik följande:

»I morgon är den afgörande dagen i arbetskonflikten. Med känd punktlighet kommer man inom Svenska arbetsgifvareföreningens ledning att sitta med klockan i handen, och som dess visare gått ett par minuter öfver 12, den utsatta tiden, proklameras generallockouten. På det hållet har man nämligen lärt sig att 'en gång tala och därvid blifva'. Därom torde äfven den stora medlingskommissionen veta besked, och när man ännu så sent som i dag knappast hunnit öfver det förberedande stadiet af medlingsarbetet, så måste man äfven inom detsamma ha insett hopplösheten af detta arbete.»

Ja, mina herrar, så skrifver en högertidning midt under det den af regeringen tillsatta medlingskommissionen arbetar under högtryck för att ena parterna och för att värja landet för en förödande strid, som man stod inför vid det tillfället. Omedelbart, som uppgörelsen var träffad, kommo äfven utgjutelserna från denna högerpress, hvilka utan tvifvel måst ha ett visst inflytande på regeringens hållning vid det kommande konflikttillfället — detta är ju för öfrigt icke så underligt. — Jag tror därför, att det är riktigt att draga fram denna sak i dagsljuset nu i detta sammanhang. Jag tillåter mig sålunda relatera ett yttrande, som omedelbart efter uppgörelsen kom till synes i en af dessa tidningar. Man skrifver:

»Söker man bedöma hvad som särskildt från arbetsgifvarehåll vunnits eller förlorats genom den träffade öfverenskommelsen, så finner man betydande poster på båda sidorna. Vi hafva i denna tidning upprepade gånger fastslagit betydelsen däraf, att en allvarlig kraftmätning ändtligen en gång etablerades, hvarigenom arbetarna skulle lära känna motpartens verkliga styrka och sålunda få nödig respekt för denna. Arbetarnas uppträdande har också på sista tiden varit så utmanande, så rätt och så orättfärdigt, att en allvarlig näpst varit både nyttig och välförtjänt. Desslikes förelåg här en plattform för ett verksamt samarbete mellan de tre stora arbetsgifvaresammanslutningarna, som man borde hafva tillgodogjort sig. Verkstadsföreningens ytterst lojala erbjudande att samverka med systerorganisationerna var redan det en omständighet af stor betydelse. När man därtill lägger, att arbetsgifvarna på alla håll voro den anfallna parten, att de redan gjort väsentliga medgifvanden för att få behålla freden, och då slutligen arbetarna, som sagdt, förverkat hvarje rätt till misskund, så finnes onekligen mycket, som talar för, att arbetsgifvarne hade bibehållit den redan en gång intagna stånd-

*Remiss af
statsverks
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

punkten, äfven om detta skulle hafva ledt till en allmän arbetsnedsäggelse.

Det är sålunda att vänta, att man på den sidan skall känna glädjen öfver arbetets fortsättning i åtminstone någon mån uppblandad med en viss bitterhet öfver ett försummadt tillfälle, och denna känsla har också redan gifvit sig uttryck på sina håll.»

Det fanns också, jag tror i samma tidning, vid det tillfället en bit, som rör sig särskildt om regeringen, och jag skall tillåta mig att sluta relaterandet af dessa tidningsmeddelanden genom att angifva äfven detta. Det lyder så här:

»Uppgörelsen har i arbetsgifvarekretsar väckt både häpnad och förstämning. Man hade icke väntat sig, att regeringens utsedda förtroendemän under de hårda och tryckta tider, som nu råda, skulle ställa sig i breschen för förslag till ytterligare löneförhöjningar, och såväl Centrala arbetsgifvareförbundets som Svenska arbetsgifvareföreningens eftergifter voro att betrakta som offer på fosterlandets altare. Regeringen skulle endast ha upprätthållit ordningen och skyddat de arbetsvilliga.»

Ja, nog förefaller det mig, när man såg hvilken ställning regeringen intog till 1909 års stora strid, som om den hade fullkomligt bokstafligen följt högerpressens anvisningar från år 1908. Det, som sades efter uppgörelsen af den 18 juli 1908 till regeringen, förefaller ha stått som eldskrift framför åtminstone herr civilministern, och han har alldeles tydligt under år 1909 visat, att han ville följa det programmet att »endast upprätthålla ordningen och skydda arbetsvilliga». Ja, jag är viss om, att herr civilministern nu skulle kunna ge oss ytterligare bevis på angrepp och påtryckningar, som han utan tvifvel varit utsatt för sedan den tiden, och jag vill därför icke sticka under stolen med, att jag anser, att det kan vara rent mänskligt att falla undan för något sådant. Men när det stod så mycket på spel som under 1909 års stora strid, kan hans partitagande ej försvaras. Då skulle och borde framför allt herr civilministern, som eljest besitter en kraft, som nog många äro glada åt, brukat den på ett annat sätt än han gjort.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid 1908 års händelser, utan vill blott tillägga, att sedan 18 juli-uppgörelsen var träffad, fingo vi från arbetsgifvareorganisationerna ytterligare tre lockout-förklaringar innan 1908 års slut. I september hotades vi med en omfattande lockout i anledning af en konflikt, som uppstått nere bland kommunalarbetarne i Malmö. I början af november hade vi återigen att från Svenska arbetsgifvareföreningen befara en omfattande lockout, däri storindustrien skulle indragas af den anledningen, att vi icke kommo öfverens i ett par bokbinderikonflikter, som tillkommit före 18 juli-uppgörelsen, men som då icke i densamma togos med af Arbetsgifvareföreningen. Och i slutet af november dekreterade Verkstadsföreningen, att från den 1 januari 1909 hela den mekaniska verkstadsindustrien skulle afstängas under förutsättning, att vi icke före en viss dag i december gått med på de villkor och löneafstal, som Verkstadsföreningen fann för godt att uppställa.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Hvilken åskådning vi än ha angående sammanslutningarna mellan arbetarne och mellan arbetsgifvarne, torde det väl sålunda åtminstone föreligga anledning för herrarne att något reflektera öfver, huruvida icke skulden till hvad som skett 1909 ligger på arbetsgifvaresidan, och att regeringens partitagande förvärrat förhållandena. Göra ni en sådan ordentlig undersökning, är jag öfvertygad om att ni komma till samma resultat som jag, oaktadt ni eljest säga, att vi se partiskt på förhållandena.

I vissa afseenden föllo vi undan hela år 1908. Jag kan icke påstå, att alla uppgörelser blefvo ofördelaktiga för oss. Jag tror, att en del voro grundade på ömsesidiga eftergifter, så att vi kunde vara belåtna. På det sättet lyckades vi komma ifrån det året utan lockout, och arbetarne fingo äta sin julgröt utan lockoutsvärdet hängande öfver sig.

År 1909 ingick utan synliga tecken till någon strid. Det fanns icke på dagordningen något egentligt att reglera, mera än ett riksaftal inom byggnadsindustrien, och det hoppades vi skulle gå utan större slitningar. Emellertid uppstodo därvid svårigheter, och Centrala arbetsgifvareförbundet dekreterade våren 1909 en lockout, hvilken dock genom ett bestämdt uppträdande från arbetarsidan och ett klokt och kraftigt ingripande af statens förlikningsman, statsnotarien Cederborg, afvärdades, så att uppgörelse träffades. Äfven hotades vi af lockout inom byggnadsämnesindustrien, som omfattades af Svenska arbetsgifvareföreningen. Så snart vi ha något att förhandla med denna förening om, det må vara aldrig så litet, få vi vara beredda på att erhålla en lockoutproklamation. Vi trodde därför, att denna konflikt skulle medföra lockout, men på grund af eftergifter å arbetarsidan nåddes uppgörelse. Vi voro därför fullständigt öfvertygade om att år 1909 skulle förflyta lugnt. Vi hade icke några tvistefrågor, som efter vårt sätt att se tillnärmelsevis skulle kunna ge anledning till någon förödande strid. Men så kommer som en blix från klar himmel Arbetsgifvareföreningens lockoutförklaring, hvilken enligt proklamationen skulle omfatta hela det antal arbetare, som sysselsättas hos föreningens delägare. Arbetsgifvareföreningen hade samlat ihop en del småkonflikter, om hvilka det förts förhandlingar, och när den icke kunde få igenom aftalen så, som den för sin del ville, sade föreningen ifrån, att alla tvistefrågorna skulle lösas på en gång och lösas med lockoutens vapen. Sålunda skulle den 26 juli stora industrier afstängas, och den 2 augusti samma år skulle ytterligare andra industrier stoppas med anledning af att uppgörelse rörande dessa saker icke vore träffade. Lockouterna skulle omfatta 80,000 arbetare, men samtidigt hade Arbetsgifvareföreningen i skrifvelse till Landssekreterariatet meddelat, att styrelsen ägde sina fullmäktiges befoغنhet — och jag förmodar äfven åliggande — att ytterligare utvidga striden till alla delägare och sålunda samtidigt utestänga 163,000 arbetare. Vi hade sålunda all anledning befara, att striden skulle kommit att få denna omfattning. Men med hänsyn till de erfarenheter, vi vunno år 1908, kunde vi med mycket stor sannolikhet också förutsäga, att äfven öfriga arbetsgifvarorganisationer,

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

sedan lockouten pågått en tid, skulle göra gemensam sak med Arbetsgifvareföreningen; och om detta inträffat, då hade, herr Kronlund, striden säkerligen fått samma omfattning, som den fick genom storstrejken.

Det var under denna situation och på grund af de erfarenheter från år 1908, som jag här tillåtit mig framdraga, arbetarne funno sig föranlättna att besluta sig för en nödvärnsåtgärd. Man sade nämligen på arbetarnas sida att hellre än vi låta svenska arbetsgifvareföreningen först hålla 80,000 arbetare ute i lockouten en längre tid för att sedan de öfriga arbetsgifvarorganisationerna skola få ingripa för att krossa våra organisationer, så vidtaga vi den åtgärden att på en gång nedlägga arbetet för att göra striden kort. Samtidigt som denna proklamation delgafs genom pressen, blef jag inkallad till t. f. civilministern, herr statsrådet Hederstierna, och han sporde mig — icke om hur vi ämnade ställa oss och hvad vi hade för möjligheter för att undgå striden — utan endast hvilka åtgärder vi ämnade vidtaga för att upprätthålla ordningen. Han uttryckte vid det tillfället sin tillfredsställelse med de uttalanden, som gjorts i storstrejksproklamationen angående anordningarna för lugnets och ordningens upprätthållande; och med de upplysningar jag i öfrigt gaf honom var han tillfredsställd. Ett par dagar därefter blef jag i egenskap af representant för de organiserade arbetarna åter uppkallad till regeringen — herr statsministern och herr civilministern — och på deras fråga, huruvida det kunde anses fördelaktigt att något ingripande gjordes till förebyggande af striden, så nödgades jag säga, att enligt mitt förmenande skulle det icke vara välbetänkt att göra detta före stridens utbrott eller innan striden pågått någon tid. Jag säger detta redan nu för att kammaren skall komma på det klara med att på den punkten voro regeringen och vi ense, och jag tror förhållandet var detsamma med arbetsgifvaresidan. Jag sade dock vid samma tillfälle till regeringens ledamöter, att när striden hade pågått en tid, så torde förhållandena själfva bestämma, när ett ingripande från regeringens sida blefve nödvändigt, och detta ansåg jag skulle inträffa, när samhället som sådant träffades af de stridande parternas kamp.

Emellertid gick tiden, som vi minnas, och regeringen vidtog inga andra åtgärder än militärkommenderingar af sådan art, att de på vissa punkter, istället för att bidra till ordningens upprätthållande, uppjagade lidelserna så, att striden utvidgades till sådana platser, där vi tillsagt arbetarna att stå kvar i arbetet. Ingen enda förfrågan gjordes sedermera från regeringens sida till oss under stridens gång, utan dagar gingo, veckor gingo, och striden fortsattes på samma sätt. Myndigheterna landet rundt ingrepo med hårdhandskarna — om det var på direkta eller indirekta anmaningar från regeringens sida, kan jag ej säga.

Striden kom på det sättet, efter mitt sätt att se, att öfvergå från att vara en strid mellan arbetare och arbetsgifvare just till att blifva en strid sådan som många här säga, att den var från början, en strid mellan arbetarne och samhället. Men därtill hade efter mitt

förmenande, regeringen själf bidragit genom att låta sakerna komma i det läget. Herr civilministern sade ju också ifrån så sent som den 30 augusti, hvilket är angifvet i stadsrådsprotokollet, att något ingripande icke kunde få ske, framför allt icke med regeringens medverkan. Jag har protokollet här, men skall icke trötta kammaren med att läsa upp det af den anledning att kontentan däraf redan förut angifvits här i dag i debatten. Jag ber bara få pointera, att det tydligt och klart är framhållet till stadsrådsprotokollet, att en af hufvudanledningarna till att något ingripande icke skulle göras var den, att arbetarna skulle kunna tolka det såsom en seger för sig, och däruti skulle ligga en fara för samhället.

Förlikningsmannen herr Cederborg hade fått sitt särskilda förordnande af regeringen att följa striden och händelsernas gång. Han konfererade också med oss undan för undan, jag hade besök af honom många gånger, och vi rådgjorde om hvad som eventuellt kunde vara att göra, och jag förmodar, att han äfven besökt arbetsgifvaresidan och konfererat med den. Det framgår äfven att förlikningsmannen hade till herr civilministern så tidigt som den 19 augusti ingifvit en skrift, i hvilken han just för sin del, efter de erfarenheter han fått genom att följa stridens gång hela tiden, föreslår statsrådet att åstadkomma en förlikningskommission för att utreda saken och just en sådan, som herr civilministern här i dag ansåg skulle vara så svårt, om icke rent af omöjligt att åstadkomma.

Det har här i dag framhållits, att det är ganska oklart, om den skrifvelsen förelåg till behandling i konseljen den 27 augusti; det nämndes åtminstone intet offentligt därom. Det var först efteråt, man fick veta att förlikningsmannen ingått med en sådan hemställan till herr civilministern. Ja, när saken icke på annat sätt kunde ordnas, funno vi det på arbetaresidan vara en plikt så väl mot arbetarne som mot det allmänna att söka åstadkomma en afveckling af striden, då den, med den omfattning den hade, dragit för långt ut och allt för hårdt träffat åt olika håll. Vi vidtogo den åtgärden att fatta beslut om en klyfning af striden, under den fasta förutsättningen att ingripandet från regeringens sida för en lösning af det hela skulle komma omedelbart. Men sedan fingo vi ändå vänta en hel vecka, innan från regeringens sida något särskildt vidtogs. Emellertid kan det ju synas, när jag yttrar mig på detta sätt såsom representant för arbetarne, att vi på arbetaresidan skulle hafva rest ett oafvisligt kraf på regeringens bistånd för att reda ut dessa angelägenheter för arbetarnes del. Jag ber dock få säga, att det har icke ett ögonblick varit vår afsikt. Hvad vi kräfft och kräffa af regeringen, är, att den skulle hafva ställt sig lika opartisk i denna strid som den gjorde år 1908, att den skulle hafva ingripit så, att enighet kunnat åstadkommas mellan parterna och striden kunnat afbrytas när man tydligt märkte, att samhället träffades af de stridande parternas kamp.

Det är detta vi begärt och ansett riktigt, men som jag förmenar, att regeringen uraktlåtitt att fullgöra.

Vi fingo ju sedan, som man minns, en afveckling af striden, och förhandlingar kommo till stånd. Så sent som i november 1908

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

blefvo vi åter inkallade till regeringen, där vi fingo en bestämd tillsägelse att antaga det förslag, som förlikningsmännen utarbetat med stöd af de förda handlingarna. Vi gingo hem och resonerade om förslaget's innebörd och bestämde oss för att antaga det, men under den fasta öfvertygelsen, att, när regeringen då hade tillkallat icke allenast arbetaresidan utan äfven arbetsgifvarna, båda parterna skulle komma att böja sig för regeringens önskan och icke längre något hinder vara i vägen att träffa en uppgörelse.

Men hvad hände? Jo, regeringen hade dittills gifvit arbetsgifvarne så starkt stöd, att dessa fortfarande ansågo sig böra och kunna vägra att antaga det framlagda förslaget, och förlikning kom icke till stånd. Detta, oaktadt man kunde konstatera, att arbetsgifvarna vid den tidpunkten icke längre kunde uppehålla striden, särskildt vid våra järnbruk, där samtidigt lockouten upphäfts och arbetsgifvarne medgifvit att arbetet utan vidare fick upptagas.

Ja, detta är, mina herrar, gången af denna strid. Det skulle här kunna relateras en otrolig mängd fakta, detaljer, som ännu klarare skulle belysa denna sak. Men jag tror icke att man kan här i dag upptaga tiden därmed. Om en del af dessa detaljer få vi väl under riksdagens lopp tillfälle att tala vidare, och det kan vara nog med de erinringar, jag gjort. Jag har med dessa velat för min del belysa saken, så att kammarens ledamöter skulle vara något så när på det klara med hur denna strid uppkommit och utvecklats sig och hvilken ställning regeringen intagit.

Nu till sist, herr talman, ett par ord om den sak, som här i dag förut vidrörts, nämligen frågan om upplösandet af arbetsaftalskommittén i och för åstadkommandet i en hast af arbetsaftalslagar. Jag hade äran att vara ledamot af denna kommitté, och det torde därför vara lämpligt, att jag skyndar mig att säga ifrån, att för mig personligen var det synnerligen hugnesamt att få höra, att kommittén i det ögonblicket upplöstes, ty därigenom befriades jag från ett icke obetydligt arbete, där det hade gällt för mig att fullfölja det vi hållit på med i två år och fatta en bestämd ståndpunkt till det utlåtande, som skulle afgifvas af kommittén. Jag kunde sålunda personligen icke annat än vara regeringen tacksam för att slippa det uppdraget.

Men helt annorlunda synes mig frågan, om man betraktar den ifrån det allmännas sida. Här är att märka, att regeringen förelagt denna kommitté ett vidsträckt program. Det gällde att skapa fram lagar på ett område, där det icke förut funnits sådana, det gällde, som herr civilministern sade, att ge auktoritet åt en del ting, som förut saknat sådan, att ordna en hel del oklara förhållanden på ett tillfredsställande sätt. Kommittén hade arbetat i två år, man hade konturerna klara och färdiga, och det gällde nu att gå till slutuppgiften. Då kommer med ens upplösningen af denna kommitté, och det mödosamma arbetet, som har kostat staten åtskilliga tusentals kronor, är nu till stor del tillspillo gifvet. Ty alldeles säkert är, att hvilka möjligheter det än förefinnes att på annat sätt fullfölja det arbetet, så skall aldrig den mängd af synpunkter, som under det tvååriga arbetet förts fram af representanter från skilda läger, komma

till synes på det sätt, som om kommittén själf fått göra sitt arbete färdigt. Nu säger herr civilministern i dag, att det förelåg ett nödvändigt behof af att vidtaga åtgärden att upplösa den stora och dyrbara kommittén, oaktadt den stod inför afslutningen af arbetet, detta därför, att föregående års händelser tydligt gifvit tillkänna behofvet af lagstiftning på området, hvarför man måste hafva den *genast*. Jag är öfvertygad om, att, sedan herr civilministern haft tillfälle att se de förslag, hvartill kommittén kommit, han i likhet med mig skall vara på det klara med, att vi, äfven om dessa förslag göras till lag under denna Riksdag och vinna sanktion af Kungl. Maj:t, äga möjlighet att på industriens område starta en kamp af precis samma art och omfattning åtta dagar sedan dessa lagar sanktionerats. Att så är förhållandet det vet herr civilministern utan tvifvel. Då, mina herrar, vädjar jag till er: Kan då föreligga anledning att så brådstörtadt söka åstadkomma lagar på dessa nya områden, hvilka kunna träffa industrien och dess utöfvare på ett högst ofördelaktigt sätt?

Jag skall nu sluta. Jag har icke kunnat underlåta att taga kammarens tid i anspråk för att göra dessa erinringar och hoppas, att de åtminstone på något håll kunnat medföra någon nytta.

Herr Bogren: Då nu föreliggande statsverksproposition remitteras till vederbörande utskott, ber jag att, i likhet med hvad en föregående talare här i dag gjort, få fästa kammarens uppmärksamhet på huru det största af statens förvaltande ämbetsverk — jag syftar på statens järnvägar — förvaltas. Jag instämmer fullkomligt i hvad han yttrade om denna förvaltning, särskildt angående de ekonomiska resultaten af densamma, och skall därför icke nu upprepa hvad han sagt; men jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet — och särskildt herr civilministerns — vid en annan sida af järnvägsstyrelsens förvaltning.

Det kan icke förnekas, att järnvägsstyrelsen under de senare åren, och kanske särskildt under det senast förflutna, låtit under sin förvaltning komma till synes bristande hänsyn till den trafikerande allmänhetens kraf, äfven där dessa varit mycket måttliga, samt en viss godtycklig behandling af sin underordnade personal. Det skall villigt medgifvas, att stora vanskligheter måste möta en styrelse, som har ett uppdrag af sådan omfattning, som kungl. järnvägsstyrelsen har. Men om detta också är sant, har man dock rätt att fordra, att denna styrelse låter sig angeläget vara att taga största möjliga hänsyn till allmänhetens befogade kraf.

Det kan synas, som om hvad jag här kommer att yttra egentligen borde framföras till vederbörande, järnvägsstyrelsen och Kungl. Maj:t, på besvärsvägen, men det händer och har rätt ofta händt, att denna besvärsväg i detta afseende icke leder till något resultat.

Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på några tilldragelser inom den sektion, där Falköping är beläget, för att visa det befogade i de anmärkningar, som jag här tagit mig friheten att rikta mot järnvägsstyrelsen.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Sistlidne juli månad utnämndes till trafikinspektör inom denna sektion en helt ung man med — vill jag minnas — tioårig tjänstgöring inom järnvägstjänsten bakom sig, herr Olofsson. En af de första åtgärder, han i egenskap af trafikinspektör verkställde, var upprättandet af turlistor för tåg- och stationspersonalen. Dessa turlistor, af hvilka jag här har två stycken, berörande konduktör- och tågmästarkåren, hade en sådan uppställning, att de voro i det närmaste omöjliga att efterleva, omöjliga, för så vidt tjänsten skulle tillnärmelsevis fullständigt utföras, omöjliga, för så vidt icke personalen skulle på ganska kort tid duka under. Så till exempel upptog turlistan för tågmästaren en tjänstgöring i sjunde turen af icke mindre än 16 timmar på samma dygn, beräknad 1 $\frac{1}{2}$ timme före och efter tågtidtabellens tid. Turlistan för konduktörskåren upptog i tur 18 en tjänstgöringstid af 17 timmar per dygn. Man kan väl förstå, att dessa fordringar öfverskrida rimlighetens gränser. Då personalen bland sig utvalde några af de äldsta för att uppvakta trafikinspektören och framställa deras vördsamma anhållan om ändring i dessa turer, förklarade han, att han icke ville lyssna på deras klagomål, sedan han först hotat att köra ut dem. Slutligen tog järnvägens på platsen stationerade läkare frågan om hand, utredde den och aflät till styrelsen en skrifvelse, hvori han för sin del som läkare måste tillråda ändring af dessa turer, emedan de på ett för den allmänna trafiksäkerheten ytterst farligt sätt vore ägnade att öfveranstänga personalen. Någon ändring af turerna inträdde dock icke förrän betydligt senare, då turerna 7 för tågmästare och 18 för konduktörer i någon mån ändrades så, att tjänsten per dygn blef 15 timmar.

Detta är ett exempel.

Ett exempel på, huru samma trafikinspektör dirigerade tågen inom sin sektion, till olägenhet för den trafikerande allmänheten och till ekonomisk förlust för staten, ber jag äfven att få framdraga och i samband därmed visa, hvad ett klagomål öfver en sådan åtgärd kan ha till följd.

I höstas vid ett tillfälle kom tåg från Lidköping och Skara till Stenstorps station 9 minuter efter den tid, då det där bort möta från Stockholm nedgående snälltåg. Man kunde väl då hafva tänkt, att snälltåget här bort få stanna öfver dessa 9 minuter för att taga emot resande från Lidköpingståget, men trafikinspektören gaf telegrafisk order, att snälltåget skulle passera utan att invänta Lidköpingsståget. När det kommit fram till Falköpings station, skickade han ett extratåg till Stenstorp för att hämta de väntande resande och föra dem till Falköping—Ranten. Af dessa måste en del fortsätta sin resa å linjen Falköping—Nässjö, hvarför Nässjötåget måste i Falköping—Ranten invänta nämnda extratåg och blef därigenom fördröjd 1 timme och 20 minuter. Landshöfding Pettersson i Jönköping, som var med bland passagerarna, fann detta icke allenast för de resandes vidkommande synnerligen besvärligt, utan äfven för staten ytterst kostsam och oförståndigt arrangeradt, hvarför han tog sig för att anmäla trafikinspektören för järnvägsstyrelsen med det resultat, att järnvägsstyrelsen förklarade, att trafikinspektören enligt sty-

relsens förmenande hade förfarit riktigt och vore förtjänt af styrelsens erkännande för hvad han åtgjort.

Vid upprättandet af tågtidtabellerna för vintertiden den 1 sistlidne oktober blefvo genom samma trafikinspektörs förslag sådana tågförbindelser med Falköpings station införda, att de förorsakade lika allmänna som berättigade klagomål såväl från stadens sida som från de kringboende orternas. Så till exempel bestämdes, att 2 tåg i hvardera riktningen på linjen Falköping—Nässjö fingo väl stanna vid en obetydlig anhalt, men skulle gå förbi staden Falköping, hvilket gjorde, att resande icke fingo af- eller påstiga i Falköpings stad, utan måste vandra den 1 kilometer långa vägen till Falköping —Ranten och vice versa. Detta vållade äfven, att, då resande kommo med nattåg från Stockholm kl. 4,10 f. m., de måste stanna öfver i Falköping—Ranten i 4 timmar för att komma fram till Falköpings stad, om de icke ville föredraga den 1 kilometer långa vägen i nattens mörker. Dessa arrangemang med tågförbindelserna förorsakade också stora olägenheter rörande stadens post. Stadsfullmäktige i Falköping funno sig slutligen föranledda att utvälja en deputation, som fick i uppdrag att uppvakta järnvägsstyrelsen för att inför denna framlägga stadens klagomål och framställa önsksningar om rättelse i missförhållandena. Men deputationen afspisades af järnvägsstyrelsen med den underrättelsen, att några rättelser icke vore att vinna. Tack vare generaldirektör Juhlin's ingripande i egenskap af generalpostdirektör, måste dock järnvägsstyrelsen slutligen bekväma sig till att något förbättra tågförbindelserna på eftermiddagarne.

Flera bevis på den bristande hänsyn, järnvägsstyrelsen tager till den trafikerande allmänhetens kraf, kunde här anföras, men jag vill icke upptaga kammarens tid därmed. Jag vill endast uttala den öfverraskning, som man litet hvarstädes i landet erfar, då man nu hör, att denne trafikinspektör, som så dokumenterat sig, blifvit framför alla sina medsökande befordrad efter $\frac{1}{2}$ års tjänstgöring som inspektör af 2:a klassen till förste trafikinspektör med station i Göteborg. Det är något märkvärdigt detta, att en person, så ung i tjänsten, så ytterst minimalt meriterad, och mot hvilken så befogade anmärkningar hafva kunnat framställas och framställts, skall gå förbi så meriterade män som hans medsökande, bland hvilka en varit i statens järnvägars tjänst 33 år och därunder dokumenterat sig som en af våra mest insiktsfulla och dugande järnvägsmän. Jag vill icke tillåta mig att nämna några namn, men ett af dem är ju genom dagspressen allbekant. — Man hade trott, att detta system — låt oss kalla det byråkratiskt eller ett system, stämplat af bristande hänsyn till den trafikerande allmänhetens önsksningar och järnvägspersonalens berättigade kraf — skulle så att säga afbrytas af herr civilministern, då omnämnda befordringsärende dragits inför Kungl. Maj:ts pröfning. Men enligt hvad just de senaste dagarna har försports, skulle till och med denna märkvärdiga befordringsåtgärd komma att vinna Kungl. Maj:ts godkännande.

Jag har, herr talman, vid detta tillfälle velat framhålla också dessa omständigheter. De kunna ju möjligen synas vara af mindre

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

vikt och betydelse vid en remissdebatt, men jag tror, att Riksdagen gör rätt i att beakta äfven sådana frågor som dem, jag här tagit mig friheten beröra. Det torde menligt inverka också på statsbanornas ekonomiska resultat, om ett sådant system, som det jag här något skisserat, får tolereras och får göra sig för framtiden gällande. Det är en sanning, att personalen vid de svenska statsbanorna kanske utgör en mönsterpersonal, men den borde då också behandlas med rättvisa och opartiskhet, och den trafikerande allmänhetens kraf måste af järnvägsstyrelsen sorgfälligt beaktas och fyllas så långt detta är förenligt med rättvisa och statens järnvägars ekonomiska fördelar.

Herr Strömberg: Herr talman, mina herrar! Som en följd af föregående års riksdagsbeslut om anläggning af en ny farled mellan Vänern och Kattegatt förekommer i innevarande års statsverksproposition ett äskande af 2,000,000 kronor för arbetets bedrivande år 1911, och med anledning häraf skall jag, herr talman, be att få fästa uppmärksamheten vid några förhållanden, som stå i samband med förbrukandet af dessa medel. Men jag vill redan i början särskildt påpeka, att det ej är mot det af Kungl. Maj:t begärda anslaget, som anmärkningarne riktas, då dessa medel ju endast afse fullföljandet af ett företag, som föregående års Riksdag ansåg lända landets ekonomiska utveckling till gagn. Hvad jag här önskar påpeka rör några förhållanden från själfva arbetsområdet, hvilka gifva vid handen, huruledes styrelsen för Kungl. Trollhätte kanal- och vattenverk utöfvar sin stora makt som arbetsgifvare och representant för statens stora intressen vid Trollhättan. Det torde särskildt nu, då vi stå inför begynnelsen af detta för vårt lands storslagna kanalarbete vara ytterst påkalladt, att vederbörande få en påminnelse om sitt ansvar inför de tusentals människor, som de tyckas vilja skaffa sig en nästan oinskränkt makt och befogenhet öfver.

Vi ha säkerligen alla uppmärksammat, huru vid arbetet med kraftanläggningen det ena olycksfallet inträffat efter det andra, och att de i många fall kräfft arbetarnes lif. Dessa olycksfall väckte särskildt i början af föregående år stort uppseende i landet och gäfvo anledning till långa utläggningar i pressen, hvarför också en effektivare inspektion till förebyggande af olycksfallen utlofvades. Nu är det ju så, att enligt lag ingen inspektion öfver dylika arbeten är påbjuden, men efter de många olycksfall, som upprepade gånger timade, ansågo sig dock vederbörande böra göra något åt saken för att det åtminstone utåt skulle verka litet tillfredsställande. Hvad som emellertid i detta afseende gjordes är sannerligen icke ägnadt att bland arbetarne själfva väcka förtroende till kanalstyrelsens goda vilja. Det framhölls såväl af arbetarne som af inspektören för Göteborgs distrikt, numera aflidne yrkesinspektören Larsson, att skulle en inspektion i ett sådant arbete som detta praktiskt taget kunna förebygga olycksfall, då måste denna vara i tillfälle att ständigt öfvervaka arbetsplatsen, utom det att det naturligtvis också kräfdes: dels af den eller de, som skulle utöfva inspektionen, dug-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

lighet, dels också att åt dem lämnades befogenhet att, om någon fara hotade, kunna påbjuda åtgärder till densammas omedelbara förbyggande. Men oaktadt kanalstyrelsen ej syntes vilja bestrida riktigheten af denna uppfattning, blef dock den inspektion, som till-sattes, af sådan beskaffenhet, att, äfven om olycksfallen på senare tid något minskats, detta absolut icke kan sägas vara inspektionens för-tjänst. Man tillsatte nämligen en person, som, äfven om han i all-männa angelägenheter är en duktig och framstående man, dock full-ständigt saknar den tekniska och praktiska utbildning, som för en dylik inspektion erfordras, ett förhållande, som han äfven öppet vid ett möte mellan arbetarne och arbetsledningen tillstod. Men trots denna förklaring, envisades kanalstyrelsen att öfvertala honom att vissa dagar i veckan besöka arbetsplatsen. Arbetarne skulle därvid äga tillfälle och rätt att själfva anmäla, om någon fara föreläge, och denna anmälan kunde i så fall tillställas den utsedde inspektören, som sedan på högre ort skulle påpeka de rådande missförhållandena. Man förstår häraf, att den inspektion, som sålunda uppstod, ovill-korligen måste blifva af noll och intet värde, och det kan icke för-väna, att arbetarne därefter fingo den uppfattningen, att kanalsty-relsen icke var lika mån om att skydda arbetarnes lif som att skydda sig själfva bakom en inspektion, som i realiteten ingenting betydde, utan endast var ett slags dekoration. Det nu påbörjade kanalarbetet kommer utan tvifvel att kräfva många arbetares lif; offrens antal beror naturligtvis på vederbörandes goda vilja att före-bygga olycksfallen. Och då kanalstyrelsen genom denna åtgärd att tillsätta en person, som är absolut oerfaren på detta område, tycks vilja bagatellisera betydelsen af skärpt kontroll på arbetsområdet, synes regeringens uppmärksamhet vara särskildt påkallad, ty såväl arbetarne som den stora allmänheten ha rätt att fordra, att veder-börande göra sitt bästa för att i största möjliga utsträckning skona oss för de uppskakande tilldragelser i statens där pågående arbeten, som inträffat.

Hvad dessutom kanalstyrelsen som arbetsgifvare beträffar, så kan det med fullt skäl sägas, att den, i stället för att visa huma-nitet mot och omsorg om arbetarne, uppträdt på ett sådant sätt, som omöjligen kunnat annat än verka motsatsen till ett godt för-hållande parterna emellan. Det är i detta afseende främst kanal-verkets unga och opröfvade ingenjörer, som uppträdt på ett sätt, som sannerligen icke kunnat annat än verka retande och utmanande på arbetarne. Jag skulle kunna framdraga en del förhållanden, som skulle kunna bevisa detta, men då jag förmodar, att det icke sär-skildt intresserar, att höra dessa detaljer ur arbetarevärlden, skall jag icke trötta kammaren därmed. Men jag vill dock i förbigående ha sagdt, att bortläggandet af allt snobberi och öfversitteri från ar-betsledningens sida säkerligen skulle leda till mera besinning och arbetsro än hvad yttre åtgärder, klasslagar och dylikt i den vägen kunna åstadkomma.

Man får ibland höra talas om maktmisbruk och fackförenings-tyranni, när vid vissa konflikttillfällen något arbetsområde afstänges

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

från arbetskrafter, med öppet förbud för alla arbetare att där taga anställning. Men då staten som arbetsgivare, allierad med det enskilda kapitalistintresset, gör på samma sätt, då synes allt vara riktigt och bra. Kanalstyrelsen har, förmodligen på grund af öfverenskommelse med arbetsgivare på platsen, systematiskt utestängt deras arbetare från möjligheten att vinna anställning under förklaring, att det skulle vara att göra industrien en kolossal otjänst att taga emot dessa arbetare, detta oaktadt det i regel endast är grof-arbetare inom den mekaniska industrien, på hvilka dessa arbeten utföra lockelse. Men för en annan näring, jordbruket, tycks detta skäl ej föreligga, enär det icke hör till ovanligheten, att vid statens anläggningar sen många år anställda arbetare skickas i väg och andra tagas i stället, som kommit direkt från jordbruket. Att detta inverkar menligt på jordbruket, som lider brist på arbetskraft — hvilket ej är förhållandet med industrien — ligger i öppen dag. De afskedanden af många hundratals arbetare, som på senaste tiden ägt rum vid Trollhättan, verkar något egendomligt, när man erinrar sig, att, då denna fråga behandlades i Riksdagen, det just anfördes som en förmån, att man skulle kunna öfverföra en särskildt tränad arbetsstyrka för att utföra ifrågavarande arbete. Detta utgjorde det allra viktigaste skälet, hvarför frågan om den nya kanalens anläggande icke fick hvila till detta års riksdag. Men nu, sedan kanalfrågan väl är genomförd, tycks detta skäl ej förefinnas, och det påstås till och med, att en stor del af detta arbete skall utföras på entreprenad. Kanalstyrelsen tycks icke vilja beakta, att afskedanden af dessa en längre tid anställda arbetare verka ofördelaktigt på kringliggande kommuner, i det att dessa beröfvas de skattebidrag, som dessa arbetare skulle vara pliktiga att erlagga, sedan de där blifvit mantals- och skattskrifna. Det såg en tid ut, som om kanalstyrelsen velat afskeda alla kraftanläggningsarbetare för att sedan vid behof för kanalens anläggande antaga nytt folk. Därigenom skulle lättare genomförts den planerade lönereglering nedåt, som nu är ifrågasatt och som naturligtvis väckt stort motstånd hos arbetarne. Nu ställas de arbetare, som äro kvar och som skola öfverföras till det nya kanalarbetet, inför alternativet att antingen taga afsked eller att arbeta för timlöner, betydligt lägre än hvad de förut haft. Denna sänkning motiveras med förklaringen, att det nu icke längre är något säsongarbete; arbetet på den nya kanalen kommer att fortgå en följd af år och måste alltså utgå efter de aflöningssskalor, som sådant arbete i allmänhet betingar. Men detta betraktelsesätt förutsätter, dels att arbetarne bli behandlade så, att de kunna kvarstanna i samma arbete, och dels att det blir arbetarne möjligt att hafva sina familjer med sig i det samhälle, i hvilket de komma att arbeta. Beträffande det senare tycks kanalstyrelsen med regeringens särskilda hänvisning ha lagt ett alldeles särskildt hinder i vägen, i det att den tolkat Riksdagens beslut att företrädesvis med tomträtt upplåta tomter till bebyggande för egna hem på det sättet, att ingen annan upplåtelse skett, och därtill ha med dessa upplåtelser förbundits villkor, som för arbetarne äro absolut oantagliga. Detta har

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

naturligtvis gjort, att byggnadsverksamheten till stor del hämmats och att bostadsnöden så till den grad stigit, att till och med äldre personer i samhället måst söka sig bostäder i kringliggande socknar mildtals från Trollhättan. Till den 1 april komma ytterligare en del husägare, som ha sina hus stående till hinder för kanalarbetet, att få afträda dem till staten, och därigenom komma ytterligare hundratal familjer på bar backe; och detta i ett samhälle, där bostadslägenheter icke stå att få för penningar! Dessa mindre husägare skulle dock, tack vare den ersättning de få för sina hus, kunna uppföra åt sig andra i stället, men kanalstyrelsen vill eller får ej gå dem till mötes med försäljningar annat än under tomträtt på sådana villkor, med hvilka arbetarne absolut icke kunna anse sig betjänta. Nu kan det anmärkas, att dessa upplåtelseformer just äro de, som arbetarnes representanter i den lagstiftande församlingen förorda. Men så är icke fallet. Vi hafva icke, därmed att vi principiellt förorda tomträtten framför äganderätten, gifvit till känna, att vi i utbyte mot äganderätten taga hvilken form af tomträtt som helst, och ett faktum är, att bestämmelserna för upplåtelse med tomträtt, sådana de stipulerats i de kontrakt som föreläggas oss i Trollhättan, icke kunna blifva föremål för arbetarnes anbud. Det är icke blott arbetarne, som blifva lidande af denna stora bostadsnöd, hela samhället lider däraf, och det vore önskvärdt, att regeringen såge till, att Trollhättan, som snart skall få stadsrättigheter, icke blefve kväfd i den utveckling, hvarom vi alla så vackert drömma. Staten har så stora och rika intressen i Trollhättan, att det är ett livsvillkor, att de, som representera dessa intressen, också äga kännning med samhället, dess möjligheter och behof, och därför vilja vi i det längsta tro, att regeringen behjärtar dessa intressen.

Med dessa ord har jag, herr talman, velat i denna remissdebatt fästa uppmärksamheten på några förhållanden, som beröra Trollhättekanalarbete, för hvilket anslag i statsverkspropositionen äskats, och jag har gjort detta i förhoppning, att regeringen må tillse, att det, som kan och bör rättas, också blir rättadt, så att staten som arbetsgifvare icke må få gå före andra i landet i den utpressningskamp, som mer och mer drifver vårt folks bästa arbetskraft att tillgripa emigrationen.

Herr Branting: Det sätt, hvarpå herr civilministern fann sig föranlåten svara mig efter det jag haft ordet, nödgar mig till en replik.

Han följde ju samvetsgrant det recept, som blifvit anbefalldt af en af de socialistfientliga tidningarna här i hufvudstaden: för all del komplimanger åt arbetarne, men slå så mycket hårdare till dem, som sitta i riksdagen och kallas deras ledare.

Det första, som han framhöll, var, att det skulle ligga i vårt sätt att mana till lugn under storstrejken en baktanke och ett dubbelspel, som tog sig uttryck däri, att när man på den ena spalten — som hans ord föllo — skref maningar till besinning och lugn, så stod på den andra spalten något »upphetsande». Ja, det där ordet

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

upphetsande är mångtydigt, och från hans sida var det väl afsedt att så vara. Men om det ligger i herr civilministerns antydan någon som helst beskyllning, att dessa uppmaningar att hålla storstrejken inom fredens och laglighetens ramar, som riktades från alla talarstolar på arbetarmöten landet rundt, icke skulle vara allvarligt menade, så ber jag att på det bestämdaste få tillbakavisa en sådan beskyllning. Det finnes intet fog och ingen grund för densamma.

Det anfördes också af herr civilministern som ett skäl för militärkommenderingarna, att det fanns ju element inom arbetarevärlden — inom befolkningen i hvarje fall — som vi ofta här från Riksdagens talarstol sagt, att vi icke kunde stå till ansvar för och icke ville taga någon befattning med. Det är fullkomligt sant, att sådana element finnas, men jag kan väl icke föreställa mig, att herr civilministern på allvar menar, att det skulle vara mot enstaka anarkistiska grupper eller ligor på ett eller annat ställe, hvilka skulle vilja vara benägna att störa det allmänna lugnet, som man behöfde tillgripa så omfattande militärkommenderingar? Det hade väl varit tillräckligt, att ordningsmakten haft uppmärksamheten på dessa förhållanden, och den hade ju också hjälpmedel till sitt förfogande för den sakens skull utan dessa extra anstalter.

Herr civilministern menade, att det fanns ingen rättskränkning, ingen öfverilning, som icke försvarats af mig, där jag icke rent af själf varit upphofsmannen till densamma. Jag tror, att jag ganska nära antecknat de ord, som han därvid fällde. Nu är jag icke den, som af en sådan språklig förlöpning vill göra ett så stort nummer, ty jag tror, att herr civilministern icke menade orden så, som de här framkommo. Men jag förundrar mig dock något öfver att höra honom använda uttrycket öfverilning på detta sätt. Han erinrar sig säkerligen lika väl som jag det samtal, som vi hade på hans ämbetsrum någon af de första dagarna af storstrejken, då en sådan öfverilning ägt rum af gasarbetarne vid Värtan, som under misstämning nedlagt arbetet. Jag sökte då herr civilministern för att söka komma till en sådan uppgörelse, att denna öfverilning kunde godtgöras och arbetarne återvända till arbetet. Hvad sådant än må kallas, icke kan det sägas vara ett förfaringssätt, som gifver fog för anmärkningen, att, hvar helst man ser någon förlöpning inom arbetarevärlden, man genast är framme med sitt försvar, där man icke själf anstiftat densamma.

Af föregående talare har redan upptagits den punkt, hvarmed herr civilministern vann ett ögonblicks succès de rire, då han bad mig nämna namnen på dem, som skulle kunna åstadkomma en så kraftig verkan i en förlikningskommission. Jag har dock erinrat om de högst förtjänta och på allt sätt i sitt kall dugliga män, som bekläda platserna som statens förlikningsmän, och om att just *de själfva* hemställde att få sin myndighet vid detta utomordentliga tillfälle om möjligt något förstärkt. Och för öfrigt vill jag påminna om ett exempel. Kort förut hade i England hotat en arbetskonflikt af sådan omfattning, att den såg ut att kunna komma att mäta sig med vår,

men där satte sig handelsministern själf som medlare och lyckades åstadkomma en uppgörelse.

Herr civilministern påminde om mitt tal i Nackarpsdalen 1908 under valstriden. Det skulle ha innehållit några hotelser om att det skulle komma till en ny kamp. Jag förmodar, att han därmed syftar på några ord, som han själf anförde vid ett annat möte få dagar efteråt i det mera bekanta och med rätta mera uppmärksammade tal, som herr civilministern höll i Gullspång. Han citerade där mitt yttrande om den stora kamp, som förr eller senare måste komma, hvarom jag i allmänna ordalag talat och därför manat arbetarne till organisation. Men grefve Hamilton var i sitt Gullspångstal ingalunda en sådan de allmänna talesättens man; han fixerade sig tvärtom mycket bestämdt gentemot den föreliggande situationen, manade de arbetsgifvare, till hvilka han talade, och för öfrigt alla, till hvilka hans ord kunde nå, att samla sig omkring det program »front mot socialismen», som vi alla känna, och han uttalade där för första gången den besynnerliga teorien, att arbetarne, *därför* att de äro socialister, *därför* att de eftersträfvat en samhällsordning, där kapitalet icke ligger i händerna på någon särskild klass i samhället, utan kan tillgodogöras för hela samhället, måste ständigt drifvas att gå fram med en brutal klasskampspolitik i sina fackliga konflikter och att därför rörelsen var farlig. Denna sats utvecklade han vidare, han framhöll och vädjade direkt till vederbörande, att de måtte stödja den gula arbetarrörelsen; den borde enligt min tanke, sade han, i långt högre grad och mera öppet och eftertryckligt än som skett »*af oss*» understödjas. Ja, det där »*af oss*» öppnar ju ganska vida perspektiv med afseende på den solidaritet, som finnes mellan herr civilministern och intressenterna på industrifältet på kapitalistsidan, och att så verkligen är, känner man ju för öfrigt genom många förhållanden. Han slutade detta sitt märkliga tal med en erinran, att vi ha icke rätt, som orden föllo, att vara så blödiga, utan vi måste gå fram på ett annat sätt än förr. Ja, det talet var för visso, kan man säga, ett helt program för arbetsgifvarne — lockouttaktiken, som herr Lindqvist, min partikamrat, talade om, ligger in nuce i Gullspångstalets uppmaning till »front mot socialismen», och »icke längre så blödiga» — ja, det har visat sig genom de erfarenheter, som under sista året gjorts, att det sannerligen icke varit fråga om någon blödighet. Förföljelserna ha ju från arbetsgifvaresidan tagit dimensioner, som man aldrig förut sett, och nått en brutalitet, som verkat rent af upprörande t. o. m. inom de neutrala samhällslagren. Jag behöfver blott erinra om en sådan tilldragelse som det sätt, hvarpå spårvägsfolket i Stockholm blef behandladt, och huru ännu i dag fortfarande här trampas under fötterna de öfverenskommelser, som sent omsider ingingos under påtryckning och medverkan af statens förlikningsmän till förmån i ringa mån för detta afskedade och utkastade spårvägsfolk. Jag behöfver blott erinra om dessa svarta listor, som drifvit så många af Sveriges arbetare icke blott från ort till ort inom landet utan ur landet och därmed ökat emigrationsströmmen. Jag behöfver blott

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

till sist erinra om ordet »vräkningarna» för att påminna herrarna om och ytterligare återkalla i hågkomsten den situation, som så småningom tillspetsade sig och växte fram under den fortsatta kamp, som arbetsgifvarne förde med järnarbetsförbundet, och huru man därvid fick det moraliskt upplyftande skådespelet af gamla medaljprydda trotjänare vid bruken, som kastades ut, därför att krigföringstaktiken var sådan från deras sida, som besutto kapitalet och makten i detta land.

Emot sådant fanns icke någon som helst reservation, icke någon som helst gensaga i de ord, som herr civilministern nyss behagade yttra. Denna tystnad gentemot arbetsgifvarnes krigföring är ju också ytterst betecknande, på samma gång som den ju är så förklarlig, när man erinrar sig, att ett af de verk, där man först började med vräkningsshotet, ehuru det sedermera icke kom till utförande, hör till dem, som stå herr civilministern alldeles särskildt nära.

Det är äfven till sist en sak, som jag måste upptaga till bemötande. Herr civilministern ville beteckna mitt skrifvande i Socialdemokraten med några ord ifrån en artikel häromdagen, och han yttrade med mycken emfas, att jag skulle ha uttryckt mig så, att arbetarne böra tillvälla sig *all makt* i samhället, och han utförde detta vidare så: således finnas icke några andra befogade intressen än arbetarnes. Jag kände icke igen orden, men trodde dock knappast, att de voro så olika hvad jag skrifvit, som de i verkligheten äro. Jag har letat fram tidningsnumret i fråga och där står: »Som »två nationer», främlingar, hvilka ej förstå hvarandras språk, bo öfverklass och underklass vid hvarandras sida i kapitalismens samhälle. Socialdemokratien slår fast faktum och drar därur den slutsatsen, att underklassen måste skaffa sig makt för att omdana samhället efter sina behov.» Jag ser, att civilministern skrattar. Ja, det är kanske mycket muntert, men det förefaller mig, som om detta *icke* vore ett rätt sätt att citera. Det påminner något för mycket om de metoder, som äro gängse inom den press, som stöder regeringen i vått och torrt och hvilken jag förut tillät mig att här karakterisera med några ord, hvilket omdöme jag sannerligen icke har någon som helst anledning att taga tillbaka.

Herr civilministern slutade med en parallell om Millerand och huru han hade utvecklat sig att blifva förständig, minister och allting, — ja, det nämnde han ju icke. Han frågade, när man skulle få höra detsamma från svenska socialistledare som det, Millerand hade yttrat. Ja, det kommer att kunna ske för min personliga del vid den långt aflägsna tidpunkt, hvilken helt visst aldrig inträffar, när jag kommer att kunna peka och skåda tillbaka på lika många tilltryggalagda stadier af politisk utveckling som herr civilministern.

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Visserligen ha redan ett par talare något berört frågan om försvarskommittén och dess produkter, men det må vara mig ursäktadt och

tillåtligt att åter upptaga den saken, så mycket mer som jag i det afseendet har att ställa en direkt vädjan till herr statsministern.

Förhållandet är ju det, att denna så kallade parlamentariska försvarskommitté tillsattes för att särskildt ur finansiell synpunkt granska en hel del militära förslag, som vederbörande myndigheter utarbetat, och vid kommitténs tillsättande betonade herr statsministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet på det uttryckligaste, att kommitténs hufvuduppgift vore af finansiell beskaffenhet.

Såsom kammaren känner, har kommittén nu afgifvit tvenne utlåtanden. Det ena af dessa handlar om en ny flottstation. Kommittén har ansett sig kunna afgifva ett utlåtande om den saken, ehuru den icke vidtagit någon verklig finansiell hufvudutredning, därför att kommittén förmenar, att den nya flottstationen skulle kunna anskaffas utan belastande af budgeten. Jag skall emellertid för närvarande icke uppehålla mig vid detta utlåtande.

Kommittén har därjämte afgifvit ett annat utlåtande, om hvilket här talats något förut i dag, nämligen ett utlåtande med förslag till en ny pansarbåtstyp. Därvid har kommittén, omedelbart efter det att den i motiveringen till sitt utlåtande om flottstation betonat, att kommittén endast af nyss antydda skäl kunnat afgifva detta utlåtande, naturligtvis icke kunnat annat än forma detta sitt andra utlåtande så, att det åtminstone efter bokstafven icke skulle innebära någon verklig hemställan om utgifter, och därför företer klämman den högst egendomliga vändningen, att kommittén uttalar sig för en viss typ såsom den lämpligaste bland dem, som kommittén haft under öfvervägande. Men af motiveringen finner man alldeles uppenbart, att kommittén alldeles särskildt lägger vederbörande på hjärtat, att denna pansarbåtstyp måste så fort som möjligt läggas till grund för nyanskaffning. Om man läser motiveringen till framställningarna under femte hufvudtiteln i statsverkspropositionen, finner man, att detta senare kommittéutlåtande där blifvit korteligen refererad. Man kan dock knappast säga, att herr sjöförsvarsministern uttalat någon direkt mening i frågan om, huruvida kommittén verkligen fullföljt sitt uppdrag eller icke, utan han har endast mycket kraftigt betonat sin åsikt om nödvändigheten af nya pansarbåtars anskaffande, så snart omständigheterna göra det möjligt. Men det är tydligt, att det för reservanterna inom kommittén, hvilka ju afgifvit ett särskildt yttrande och som därvid framhållit, hvilket bestämdt afsteg kommittén gjort ifrån sitt uppdrag, måste vara betydelsefullt och berättigadt att begära ett stöd från regeringen i detta fall. Hvar och en kan nog erinra sig, hvilken tillfredsställelse det väckte, först då den förra regeringen år 1906 anordnade ett samarbete mellan de olika försvarsgrenarnes representanter för att åstadkomma en gemensam försvarsplan, hvilken sedan skulle granskas ur finansiell synpunkt, och sedan då den nuvarande regeringen fullföljde detta verk i åtminstone till utseendet samma anda, hvari de begynt, genom att tillsätta en kommitté, som skulle verkställa den finansiella granskningen, hvilken således skulle göras till hufvudsynpunkt; kommittén skulle se till om det var möjligt att åstadkomma något vidare och i så fall hvad

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

eller om vi redan kommit för långt. Det är visserligen sant — och jag hade äfven då min undran med anledning däraf — att kommitténs sammansättning kanske var något egendomlig med hänsyn till hufvuduppgiften, men denna står i alla fall fast, den kan icke bortresoneras och den kan icke heller göras till föremål för olika tolkningar, då den är alldeles klart uttryckt.

Men vid sådant förhållande vill det, som sagdt, synas, som om jag skulle äga full rätt att till herr statsministern ställa en vördsam maning att låta reservanterna, som samvetsgrant och lojalt sökt hålla kommittén inom dess förelagda uppdrag, erhålla ett stöd eller höra ett bestämdt ord från regeringsbänken, från regeringschefen, att de därutinnan handlat riktigt och att det således icke är regeringens mening att underordna sig kommittémajoritens ändring af kommitténs hufvuduppgift. Det är det, som jag gärna skulle vilja höra. Det kan ju vara möjligt, att jag icke kan få svar härpå i dag; jag förstår, att det kan vara litet grannlaga att gifva ett sådant, ty det finnes kanske många, som taga anstöt af ett ärligt och direkt svar, men jag får väl förbereda på att, om jag icke får ett svar i dag, jag nog skall söka utfinna några medel att få ett sådant under riksdagens lopp.

Jag skall bedja att få yttra mig om en sak, som efter min tanke kanske ligger åtskilligt mera inom en remissdebatts egentliga ram än ett och annat, som här förekommit i dag. Äfven vid denna riksdag har Kungl. Maj:t framkommit med vissa förslag till löneregleringar. Jag har ingenting att däremot erinra i och för sig; jag förmodar, att dessa förslag kunna ha sina goda grunder, och jag förmodar äfven, att statsutskottet skall åt dessa grunder och åt förslagens detaljer ägna all den uppmärksamhet, som påkallas. Men hvad jag vill säga är, att då Riksdagen gång efter annan beviljar löneförhöjningar åt tjänstemän, vill det också synas, som om Riksdagen kunde fordra en smula respekt, en smula tillmötesgående för de bestämda önsknigar, som Riksdagen uttalat med afseende å vissa punkter rörande ämbetsmännens ekonomi. En sådan punkt och en punkt, som Riksdagen icke ansett vara så obetydlig, gällde det, då Riksdagen år 1908 skref till Kungl. Maj:t och anhöll, att den onödiga och dyra lyxen af civila ämbetsmannauiformer skulle afskaffas eller, därest detta icke helt och hållet kunde ske, inskränkas. Jag nödgas besvara kammaren med att något litet genomgå detta ärende för att visa, till hvilken oerhörd grad det har lyckats herr civilministern och regeringen med honom att fullständigt åsidosätta Riksdagens egentliga önskan i detta hänseende.

Den fråga, som jag nu berör, uppkom genom en motion i denna kammare, afgifven af herr Zetterstrand, däri han hemställer, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i fråga om de ämbets- och tjänstemän, hvilkas tjänsteutöfning icke är af beskaffenhet att föranleda bärande af uniform, meddela sådant förklarande, hvarigenom den skyldighet i detta afseende, som kan anses åligga dem, blifver upphäfd». Motionären framhöll i sin motivering uttryckligen och mycket bestämdt den

ekonomiska synpunkten. Han säger: »Kan någonting från statsmakternas sida åtgöras för motverkande af lyxen och för främjande af sparsamhet, så synes mig, att man ej bör lämna något tillfälle därtill obegagnadt. Föreliggande fråga gäller ett ganska stort antal tjänstemän, af hvilka många hafva en mycket svag ekonomisk ställning, ja, en del ej ens erhållit ordinarie statstjänst. Bland dem finnas sådana, som efter långvariga akademiska studier och flerårig oafflönad verksamhet erhållit sin första anställning med mycket ringa inkomst.» Och han påpekade det obilliga i att »af denna inkomst, som näppe-ligen räcker till de nödortoftigaste lefnadsbehofvens tillfredsställande, än mindre till förräntande af gamla akademiskulder, nödgas de använda några hundra kronor, någon gång utgörande ett helt års aflöning, till anskaffande af en paraduniform, hvaraf de endast högst sällan hafva användning». Han framhöll äfven, att detta »uppväges ingalunda af den tillfredsställda fåfängan hos en eller annan af dem, som är mera ytligt anlagd och måhända bättre ekonomiskt situerad». Han går vidare i sina ekonomiska synpunkter och säger: »År efter annat förekomma till behandling inom Riksdagen frågor om höjning af lönerna för olika tjänstemannaklasser, och Riksdagen har ej velat undandraga sig att, i den mån statens tillgångar medgifvit, tillmötesgå billiga anspråk på löneförhöjningar. Att ingå på någon granskning af huru de enskilda personerna använda de erhållna lönetillskotten kan naturligen ej ifrågakomma, men däremot kan man ej med likgiltighet iakttaga, att löntagarna på grund af föräldrade bestämmelser nödgas använda en del af de ökade lönebeloppen till obehöfliga utgifter i stället för till ett välbehöfligt förbättrande af deras ekonomiska ställning.»

Utskottet tillstyrkte och Andra kammaren biföll förslaget, som sålunda därefter gick till Första kammaren. Första kammarens tillfälliga utskott ställde sig särdeles välvilligt mot detta förslag, men utskottet trodde sig upptäcka, att Andra kammarens utskott och jämväl Andra kammaren hade handlat utan full insikt i saken, därutinnan nämligen att de förutsatt, att det skulle finnas någon *skyldighet* att bära civiluniform. Därom sade Första kammarens utskott, att det icke kunnat finna, att någon sådan skyldighet existerade, och då sökte det uttänka någon annan kläm, som bättre skulle kunna motsvara hvad man verkligen ville komma till. Utskottet ansåg sig emellertid icke kunna finna sådan inom ramen för motionen, och följden blef, att utskottet, efter en för hufvudtanken välvillig motivering, afstyrkte motionen. Men då frågan kom inför Första kammaren befanns, att där var ett bestämdt intresse för att det verkligen skulle blifva någonting af med saken, och efter ganska ingående och intressanta yttranden af herr Cavalli och någon annan, som ställde sig på motionärens sida, återremitterade Första kammaren ärendet till utskottet. Då utskottet på nytt företog frågan, hade dess ordförande, som var mycket intresserad af frågan, väckt en särskild motion, däri han gifvit en annan vändning åt saken; och det blef den vändningen, som sedan blef Riksdagens beslut. Första kammaren biföll sitt utskotts tillstyrkande utlåtande och Andra

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

kammaren ändrade sitt förra beslut till likhet med detta. Det som sålunda blef beslutadt var, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhöll, det tacktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke bruket af paraduniform för civila ämbets- och tjänstemän vid andra tillfällen än vid tjänsteutöfning må kunna afskaffas, eller, därest det icke lämpligen låter sig göra, inskränkas, och därefter vidtaga de åtgärder i detta syfte, hvartill omständigheterna finnas böra föranleda. Jag vill fästa uppmärksamheten på att, om också själfva denna formulering kan synas vara något tvetydig, så finnes det icke något tvifvel om, då man läser motiveringen, att med orden: »afskaffas eller, därest det icke lämpligen låter sig göra, inskränkas» menades, att antingen alla uniformer eller åtminstone uniformer i massa borde afskaffas.

Den motivering, som skrifvelsen innehåller, innebär dels ett allmänt uttalande, att det vore olämpligt att bibehålla dessa civila paraduniformer och dels att det icke stode väl tillsammans med de tendenser till sammansmältning af samhällsklasserna, som för närvarande gjorde sig gällande. Vidare anmärktes, att öfverordnades önskingar eller allmän kamratanda utöfvar ett tryck, som den enskilde har svårt att undandraga sig. I denna motivering ligger hvad Första kammaren ansåg nödvändigt. Den insåg, att det redan nu icke fanns någon skyldighet att bära uniform och att ett påpekande af att det icke fanns någon sådan skyldighet rakt ingen betydelse hade, utan att seden vidmakthålles af öfverordnades önskan eller ett allmänt kamratbruk, som man skulle vilja komma åt, och därför skulle dessa uniformer afskaffas antingen, och detta helst, för alla eller åtminstone för så många som möjligt. Vidare påpekades den synpunkten, att utgiften vore ganska kännbar. Däremot gjordes ett undantag, nämligen att diplomatiska tjänstemäns uniform måhända borde bibehållas af internationella hänsyn, och detta uttrycktes i skrifvelsen på det sättet, att de borde bibehållas vid sin rätt till paraduniform, hvaraf tydligen framgår, att skrifvelsen afsåg, att i öfrigt ett verkligt upphäfvande af rätten till att bära paraduniform borde ske.

När nu civilministern fick hand om denna skrifvelse, så föreslog han Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t beslöt, att denna skrifvelse icke skulle föranleda annan åtgärd än en erinran därom, att för sådana ämbets- och tjänstemän, som icke äro anställda vid krigsmakten, någon skyldighet att vid vissa tillfällen begagna paraduniform icke finnes stadgad och att följaktligen bärandet af dylik uniform icke kan af chef eller annan öfverordnad påfordras. D. v. s. i stället för att följa Riksdagens hemställan trädde civilministern tillbaka till den ståndpunkt, som under ärendets beredning i Riksdagen hade blifvit lyckligen öfvervunnen, nämligen att erinra om att det icke fanns någon skyldighet att bära paraduniform. Detta hade ju Första kammaren redan upptäckt, och vid sådant förhållande gått vidare och begärt något helt annat. Det kan således vara af betydelse för dem, som hafva något intresse för politisk psykologi, att kon-

statera, att civilministerns reformifver stannar långt bakom Första kammarens, åtminstone då det gäller afskaffande af onödig lyx och flärd.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag måste säga, att det förefaller mig, som om det vore alldeles påtagligt, att man med detta cirkulär icke vunnit någonting. Och man har för öfrigt sett ett ganska egendomligt bevis på att man icke vunnit något, då vid en nyligen hållen hofceremoni, som väckte ett visst uppteende, det till och med föreskrefs, att civil paraduniform skulle användas. Hvad som blifvit gjort har, såvidt jag kan förstå, endast blifvit gjort för att man skall synas hafva gjort något, men med bibehållande af det gamla.

Då jag ser, att ecklesiastikministern hållit ut troget hela dagen utan att blifva på något sätt uppmärksammas, skall jag bedja att till honom få göra, icke en anmärkning men en liten erinran, som jag till på köpet nära nog tror, att han skall finna befogad.

Förhållandet är, att i vårt land förekommer något, som kallas för almanacksmonopol och som också utöfvas såsom ett monopol, ehuru somliga bestrida, att det verkligen finnes något egentligt monopol i detta hänseende. Men det har i alla händelser, tror jag, på senare tider icke gjorts något försök att bestrida det. Det utöfvas såsom ett monopol; det är ett faktum.

Nu synes det mig, att ingenting borde vara klarare än att en tryckt publikation, som utgifves under statsmonopolets hägn, borde vara i politiskt hänseende fullständigt neutral och att där icke borde få förekomma något, som vore utsprunget ur partianda eller som vittnade om en påtaglig ensidighet. Emellertid har det väckt mycken uppmärksamhet, att just motsatsen inträffat med den i slutet af förra året som vanligt utgifna almanackan för detta år. Där förekommer en framställning af förra årets riksdag, gjord af en numera afvidne publicist. Det är naturligtvis icke den afvidne publicisten jag klandrar, utan den firma, som ansvarar för utgifvandet. Artikeln i fråga utgår från de mest ensidiga synpunkter och kan på intet sätt anses vara objektivt hållen. Nu har man nog aldrig tänkt sig, att något sådant skulle kunna förekomma, och därför förmodar jag, att man kanske icke för närvarande kan klandra Vetenskapsakademien därför, att den icke i sitt kontrakt angående upplåtelsen af monopolet intagit sådana bestämmelser, som gjorde detta omöjligt. Men jag vågar hemställa, huruvida icke herr ecklesiastikministern, under hvars vård denna sak ligger, skulle finna lämpligt att öfverväga, huruvida icke något sätt kunde finnas att för framtiden förekomma liknande afvikelser från det korrekta, hvilket är att monopolet användes på ett fullt neutralt, ett fullt objektivt sätt. Att de åsikter och det parti, som i denna ensidiga framställning angripits, äro desamma, som, om jag icke misstager mig, herr ecklesiastikministern stod nära för mindre än ett år sedan, behöfver icke absolut utgöra något hinder härvidlag.

Medan jag var inne på femte hufvudtiteln, skulle jag egentligen framhållit ytterligare en sak, hvilken jag skall bedja att nu i stället få beröra.

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Under mitt arbete i försvarskommittén har jag gjort den egen-
domliga upptäcken, att det synes, som om vårt undervattensbåts-
försvar icke röner den uppmärksamhet och den omsorg, som man
skulle kunna önska. Jag vill visserligen icke ingå närmare på
detaljerna af den diskussion i denna sak, som ägde rum inom kom-
mittén, eller omnämna hvilka då yttrade sig. Men jag vill dock
nämna så mycket, att där har förekommit en diskussion angående
undervattensbåtsförsvaret. För min del har jag i likhet med många
andra stått på den ståndpunkten, att jag trott, att detta försvar
skulle hafva en stor betydelse för det rena försvarskriget, en stånd-
punkt, som för öfrigt, inom parentes sagdt, blifvit ganska betydligt
stärkt genom berättelser om prof, som företagits med dylika båtar
i Frankrike. Men då har svarats, bland annat: Ja, det är så svårt
att veta, hvartill undervattensbåtarna duga, när det, såsom under
lång tid hos oss är fallet, är issörja på de svenska vattnen. Då
vill jag uttala min förundran öfver att man icke, sedan man i
flera år haft undervattensbåtar, lagt sig vinn om att företaga så
utförliga och så grundliga experiment med dessa båtar, att man
fullständigt kunnat utröna, hvilken användning de kunna hafva i
våra vatten. Jag vågar således hemställa till herr sjöförsvarsmi-
nistern, som jag ser vara här närvarande, huruvida han icke god-
hetsfullt ville uppmärksamma den saken, att verkliga metodiska
öfningar och rön borde göras med undervattensbåtar för att klar-
göra, under hvilka klimatiska förhållanden de skulle kunna med för-
del användas.

Här har talats i dag äfven om den stora sak, som under det
förflutna året upptagit allas sinnen. Jag skall för min del icke gå
något utförligare in på detta ämne. Jag vill blott, då en ärad
kamrat på stockholmsbanken i dag förklarade, att han hittills hade
hoppats på en lugn evolution i de sociala rörelserna, men att han,
efter hvad som händt under det sista året, börjat fatta tvifvel i det
fallet — jag vill då säga, att jag är rädd för att jag kanske måste
instämma däri, men jag är också rädd för att jag måste göra det
ur åtskilligt andra synpunkter än han framhöll. Äfven jag fruktar,
att en lugn evolution inom den sociala rörelsen kanske är svårt att
hoppas på, för den händelse de tendenser, som framträdt under stor-
strejken från arbetarledningens sida, skola göras, som det nära nog
vill synas, till fasta, permanenta teorier. Om det således icke ens
får betraktas såsom resultatet af en tillfällig uppsvallning, utan om
det är fullkomligt inrotade åskådningar, detta t. ex., att järnvägs-
männen skola på allt sätt läras, att det är deras legitima rätt att
när som helst söka i klassintresset undandraga staten sin tjänst i
syfte att förlama denna ytterst viktiga förvaltningsgren, om sådant
verkligen är meningen, och om det tillika är meningen att allt mer
och mer implanta i arbetarne den uppfattningen, att gifna förbindelser
kunna brytas i klassintressets namn, att klassintresset har och ger
en helt annan moralisk grundval än den, som samhället i öfrigt
framställer såsom riktig, ja, då måste jag också säga, att jag be-
farar, att evolutionen kanske icke kan komma att blifva lugn. Men

jag har dock mina skäl att icke öfverge allt hopp, oaktadt dessa farhågor. Vi måste ju erkänna, att det var en ytterst skarp pression, som järnvägsmännen underkastades från arbetarledningens och arbetarnes sida, men de veko dock icke. Jag har också en viss öfvertygelse om att det icke går så lätt att införa den s. k. klassmoralen, som många kanske frukta. Det är nog icke så, att bland de stora arbetarmassorna den tanken går så lätt ur sinnet, att man vill vara aktad och hedrad af alla sina medborgare, icke endast af några, och det är ju tydligt, att ju längre man går in i klassmoralens egendomliga labyrinth, dess mer aflägsnar man sig från den ståndpunkten, dess mer nöjer man sig med att vara en klassmedveten man, som af sina klasskamrater erkännes och kanske hedras såsom sådan, i utbyte mot det, som andra medborgare sträfvade efter: att vara aktad och ansedd af alla. Det är min fulla öfvertygelse, att det nog icke kommer att gå så lätt.

Jag har haft den uppfattningen, och jag har också förut uttalat den, att i fråga om denna s. k. klassmoral man får döma arbetare och arbetarledning mycket olika. Ifall man tänker sig in i arbetarnes sinnelag och känslor midt i en brinnande social strid — som för dem naturligtvis endast ter sig såsom en strid mellan de orättvist besittningslösa och de orättvist besittande klasserna — ja, då kan man finna mycket, som förmildrar och mycket, som ursäktar. Men skall det som kan ursäktas såsom en frukt af stridens hetta göras till en fullt medveten och fullt öfverlagd teori, hvilken med alla medel skall utläras och implantas från ledares sida, då synes det mig, att man för sitt samvete icke kan annat än, hvarhelst man ser den läran visa sig, träda upp mot den och bekämpa den allt hvad man kan.

Emellertid är det lika visst, att i denna stora strid var det många, som i själfva verket bemantlade en klassegoism åt det andra hållet med rättens klädebonad. Ty det skall ingen få mig att tro, att *alla* de, som då talade så stora ord om rätten och rättens uppehållande, gjorde det uteslutande af verklig och genomarbetad känsla och värnrad för rätten. Ånej, det är i alla sådana sociala strider på det sätt, att rätten och moralen få stå för så ofantligt mycket egoism på samma gång. Herr civilministern har här i dag uttalat, att han för sin del lifligt och med djup känsla behjärtar arbetarnes läge, att han behjärtar nödvändigheten af att förbättra detta läge och nödvändigheten af sociala reformer. Ja, jag hoppas, att, om hans egen känsla därvidlag är så djup och så allvarlig som han framställt den, han också måtte lyckas att öfvervinna sina kollegers måhända mera indolenta benägenhet i det afseendet och i synnerhet sina partivänners, framför allt i Första kammaren, på vissa håll med all säkerhet fullständigt afgjorda och förbittrade motstånd. Det vore skäl, att man försökte att på alla håll klargöra för sig, hur nödvändigt det är, att denna känsla för arbetarne och dessa sociala reformer komma till full verklighet i vårt samhälle, som i detta afseende står så ofantligt långt efter den utveckling, hvartill många samhällen dock redan nu ha kommit. Men det är enligt min tro

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

den enda förutsättningen. — ty herrarne veta ju väl, att jag hvarken kan gå med stillaståendets män eller med utopiernas män — det är enda villkoret för att vi i alla fall och trots allt skola kunna hinna till denna lugna evolution, som en ärad talare hade hoppats på och som han nu tvisflade på. Jag tror, att man kan hoppas på den, ifall man tillräckligt varmt och energiskt framställer och försöker att öfvertyga andra om de djupgående sociala reformernas nödvändighet, öfvertyga om att hvarken ett stillastående eller ett köpsläende i det afseendet är möjligt, men att man icke heller kommer till verklig och bestående samhällslycka på laglöshetens eller orättfärdighetens vägar.

Herr Räf: Herr talman. Herrar Branting och Lindkvist ha här i dag hållit långa föredrag alldeles som jag brukade göra första tiden jag var här i kammaren — jag visste nämligen icke då, att det var så liten tid tilldelad hvarje talare. Men det mest anmärkningsvärda var dock icke föredragets längd utan det var det, att de, som vanligt är bland socialisterna, förmenat sig tala så allmänt, å snart sagdt *hela den svenska arbetarkårens vägnar*. Ty det torde väl ändå icke vara obekant för dessa herrar, att socialisterna icke på långt när utgöra den större delen af svenska arbetarkåren. Sanningen torde vara den, att den svenska arbetarkåren endast till en viss bråkdel består af socialister, och att icke ens alla dessa på långt när voro belättna med eller nu försvara storstrejkens hufvudledning och de kostnader, som såväl de som samhället därvid fingo vidkännas och hvarom skattesedlarna på sin tid närmare torde meddela.

Jag ber också att med dessa ord få säga, att jag känner industriarbetarekårer, hvilka voro särdeles tacksamma för det skydd emot socialisternas hotfulla hållning, hvilket arbetskårerna i fråga fingo åtnjuta af samhället under dess belägring af de socialistiska härarne. Men det var ej blott industriarbetare, som uttalade sin tillfredsställelse med detta skydd. Samma tacksamhet uttalades äfven bland landtarbetarne. Det synes mig därför också vara alldeles vilseledande, då herrar Branting och Lindkvist så reservationslöst gjorde gällande, att de talade å de svenska arbetarnes vägnar och därigenom sökte göra alla dessa arbetare på detta sätt ansvariga för den skada, som socialisterna år 1909 tillfogat det svenska samhället, dess arbetarkårer och näringar, och det glädde mig också att höra, huru herr civilministern så långt ifrån låtit socialisternas uppträdande å arbetarnes vägnar förleda sig att tänka illa om den svenska arbetaren, att han tvärtom uttalade sitt största förtroende för våra svenska arbetare, när de få vara i fred för socialistiska ledare. — Herr talman, jag har med dessa ord velat betona, att förra årets storstrejk, enligt min uppfattning, förnämligast varit en strid mellan svenska samhället och socialismen, hvarför också samhället har stor anledning att vara erkänsamt mot de män, som fört samhället till seger i denna strid.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag satt under första delen af herr vice talmannens an-

förande och undrade, hur långt han skulle gå, d. v. s. huru många af mina kolleger han skulle kalla inför sig för att mottaga en anmärkning, och jag är tacksam, att han inskränkte sig till fyra af regeringens ledamöter. Jag var rädd för att en del skulle gått sin väg härifrån och därför kanske bli utan hvarje anmärkning eller möjligtvis få förebräelser för att de gått.

Det var särskildt en fråga, som han riktade till mig och som jag ber att få upptaga till besvarande. Det var en direkt framställning till mig, ja, jag skulle vilja kalla det en interpellation, då den bättre skulle ha passat i en interpellationsdebatt än i en remissdebatt. Men jag har icke den allra minsta tvekan att svara. Herr vice talmannen frågade, hur jag ställde mig till den tvist, som uppstått i försvarskommittén mellan honom och hans kolleger, emellan en majoritet och en minoritet.

Jag skulle ju kunna inskränka mig till att svara, att ingendera af dessa tvister har varit föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, men jag kan ju äfven dessutom säga, att hvad den första frågan beträffar, pansarbåtsfrågan, har, såsom herr vice talmannen torde ha sett af statsverkspropositionen, regeringen icke begärt något anslag till någon pansarbåt, och därmed borde väl den saken kunna vara klar, ty det är väl för hvar och en alldeles tydligt, att Kungl. Maj:t icke kan komma efteråt, under riksdagens lopp, och begära någon eller några miljoner till en pansarbåt, sedan budgeten en gång är uppgjord.

Hvad den andra frågan, nämligen om en ny flottstation, beträffar, ha nog herrarna icke läst betänkandet därom, åtminstone torde det vara högst få, som varit i tillfälle därtill. Men herr vice talmannen har naturligtvis läst detta betänkande. För den som det gjort bör det stå alldeles klart, att med den slutkläm, till hvilken kommittén kommit, fråga om ny flottstation icke kan framläggas för innevarande års Riksdag.

Hvad båda frågorna beträffar, tror jag således, att herrarna kunna vara alldeles lugna för att icke något förslag nu kommer fram.

Nu anhåller herr vice talmannen, att jag skall ställa mig såsom ett slags skiljedomare mellan kommitténs minoritet och kommitténs majoritet. Det skulle vara ett försök att draga in mig i kommitténs tvister, men det lockbetet tänker jag icke fastna på, ty jag har alldeles tillräckligt med att sköta mina egna affärer utan att äfven börja sköta kommittéernas. Och för öfrigt, när man försöker lägga sig i kommittéernas affärer och t. ex. gör så, som vi gjort med arbetsaftalskommittén, så ha ju herrarna hört, hvad resultatet blifvit. Tills vidare åtminstone kan således herr Staaff vara alldeles lugn för att han och äfvenså kommittén får sitta som hittills.

Jag kan icke riktigt förstå, hvad herr vice talmannen menade. Menade herr vice talmannen, att Kungl. Maj:t skulle nu vidtaga några åtgärder med kommittén? Eller menar herr vice talmannen, att vi skulle upplösa kommittén eller också taga bort majoriteten och låta minoriteten sitta kvar ensam? Jag kan, som sagdt, icke riktigt reda ut för mig, hvad herr vice talmannen vill. Är herr vice talmannen så angelägen om, att pansarbåtsfrågan och flott-

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

stationsfrågan skola komma fram, att han vill, det Kungl. Maj:t snarast framlägger förslag angående dessa saker? Man skulle ju knappast kunna tänka sig detta efter det sätt, hvarpå nu under ett års tid ifrån vissa håll hela försvarsfrågan drifvits emot den nuvarande regeringen. Hvad som gjordes i den frågan vid förra riksdagen har ju varit utsatt för det allra oerhördaste klander ifrån herr vice talmannens och hans meningsfränders sida, och detta, mina herrar, alldeles i trots af att en jämförelse mellan hans ställning till försvarsfrågan år 1906 och den ställning, som vi intogo år 1909, tydligen kan med siffror bevisas tala för, att han då begärde större anslag till försvaret, än hvad vi gjorde 1909. Detta sätt att demonstrera ett slags försvarsfientlighet har jag naturligtvis ingenting att invända emot — det är en sak, som icke vidkommer mig — men hvad jag opponerar mig emot, det är, när det sker på bekostnad af en annan part och under misstänkliggörande af hvad denna part åtgör i saken.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman! Herr vice talmannen använde en mycket lång stund för att deducera fram, att jag icke hade ställt mig Riksdagens önskingar till mötes med afseende å uniformsfrågan. Jag undrar verkligen icke på, att han behöfde en mycket lång tid för att få fram den saken. Jag måste likväl bekänna, att när han kom till slutet, kunde jag icke förstå, att han hade bevisat, hvad han åsyftade. Det är ändå rätt märkvärdigt, mina herrar, att fastän vi här i landet åtnjuta fördelen af en synnerligen vaken press, hvilken, just när det gäller sådana frågor som denna, följer noga med, har jag dock icke intill denna dag hört eller sett ett enda ord af klander emot regeringen för att den i nu ifrågavarande sak skulle ha gjort något, som på något sätt icke stode i öfverensstämmelse med Riksdagens önskan. Nu är det väl i allmänhet så, att man naturligtvis gärna, när man så kan, går Riksdagens önskingar till mötes, men Riksdagens skrivelser äro dock icke några imperativ, som Kungl. Maj:ts regering alldeles ovillkorligen måste rätta sig efter, och detta gäller i all synnerhet i de fall, då Riksdagen själf, när den skrifver, är litet tveksam om, hvad man skall göra och hur man skall göra.

Herr vice talmannen uppläste lösryckta bitar ur Riksdagens skrifvelse i uniformsfrågan och fick så fram en viss riktning, ett visst uttryck för hvad Riksdagen önskade därvidlag. Jag skall be att få hålla mig till hvad Riksdagen verkligen skref om. Riksdagen hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, »huruvida icke bruket af paraduniform för civile ämbets- och tjänstemän vid andra tillfällen än vid tjänsteutöfning må kunna afskaffas eller, därest det icke lämpligen låter sig göra, inskränkas, och därefter vidtaga de åtgärder i detta syfte, hvartill omständigheterna finnas böra föranleda». Riksdagen hade således den föreställningen, att vid tjänsteutöfning kunde paraduniformen icke tagas bort, och man var icke säker om, huruvida den öfver hufvud taget kunde helt och hållet tagas bort, utan man skref, att om det icke lämpligen låte sig göra,

borde man söka inskränka bruket af sådan uniform. Det var så, att många här i Andra kammaren lefde i den föreställningen, att det fanns skyldighet för tjänstemännen att vid vissa tillfällen ha civil paraduniform. Riksdagen tyckes fortfarande ha den föreställningen, att det vid tjänsteutöfning är nödvändigt för tjänstemännen att ha paraduniform. Vid den omfattande recherche, som jag med anledning af Riksdagens ifrågavarande skrifvelse företog, kom jag underfund med, att någon dylik skyldighet icke finnes, och därför föreslog jag Kungl. Maj:t, att det borde noga inskräpas hos vederbörande, att tjänstemännen öfver hufvud taget icke ha någon skyldighet att bära paraduniform, och att det alldeles särskildt skulle inskräpas, att ingen öfverordnad hade rättighet att ålägga någon att bära paraduniform. Jag tänkte med ett ord att det var bäst att öfverlämna åt allmänna opinionen, åt bruket och seden, att så småningom arbeta bort paraduniformerna, om nu allmänna opinionen fordrade detta.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Zetterstrand; Herr talman, mina herrar! Vårt land har på senare tiden, såsom bekant, genomgått en mycket svår ekonomisk och social kris. Djupa sår ha däraf uppkommit, och att dessa ännu icke äro läkta, det visar den föregående diskussionen här i dag; ja, man kan rent af säga, att dessa sår fortfarande blöda.

Vid ytligt betraktande af statsverkspropositionen kommer man till den upfattningen, hvilken här också uttalats, att regeringen låtit sig angeläget vara att åtminstone i någon mån söka förbättra den statsfinansiella ställningen, och vi veta också, att en hel mängd förslag i olika riktningar äro att förvänta från regeringen, gående ut på att åvägabringa normala förhållanden. Jag är öfvertygad om, att vid behandlingen af dessa förslag liksom af öfriga ärenden, som komma före på kammarens bord, mycket starka meningsbrytningar komma att uppstå, och detta kan icke vara annat än godt, ty det påverkar en bättre lösning af frågorna. Men det må tillåtas mig att med den ställning, jag intager mellan kammarens partier, uttala en varm och innerlig önskan, att vi alla under ärendenas behandling, såväl inom utskotten som här i kammaren, måtte låta oss angeläget vara att, såvidt möjligt är, underlåta att rifva upp de gamla eller nya såren. Rifva vi för mycket i dem, kommer detta ovillkorligen att åstadkomma en bitterhet, och det kan rent af medföra en förgiftning af samhällslifvet. I stället böra vi efter mitt förmenande litet hvar söka att, hvad på oss ankommer, läka dessa sår. Om vi ha denna uppriktiga önskan och gå till vårt arbete med en bestämd mening att handla i alla afseenden opartiskt och hänsynsfullt, då skall också, anser jag, samhällskroppen snart nog återvinna hälsa; vårt samarbete blir då angenämt och resultatet af detsamma skall i så fall också blifva både välsignelsebringande och lyckosamt.

Herr vice talmannen: Ja, herr talman, det är ju beklagligt, att jag icke lyckats göra mig riktigt förstådd af hans excellens herr statsministern. Jag tycker dock icke, att det borde vara så svårt

*Remiss af
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

att förstå, att om man gifvit ett uppdrag och man finner att detta uppdrag icke följes, man skulle kunna gifva en erinran om, hvad uppdraget verkligen innehöll och på hvad sätt det i fortsättningen borde skötas. Det är en dylik afvikelse, som försvarskommittén gjort, och det är en erinran att icke göra så mer, som den borde få af regeringen. Jag har nog sett, att regeringen icke föreslagit någon pansarbåt nu — eljes skulle vi väl ha haft en orkan här i kammaren — men hvad jag menar är, att försvarskommitténs arbete blir totalt missriktadt, om kommittén först kommer fram med ett separatbetänkande och så om en tid igen lägger fram ett annat sådant och på det sättet styckar sönder det hela utan att göra någon fullständig och grundlig finansiell granskning, hvilket dock var meningen att kommittén skulle göra. Det är hvad jag menat. Kanske herr statsministern skulle vilja fundera en gång till på den saken och sedan på nytt gifva mig ett svar, ty det är icke alldeles nödvändigt att anse det svar, som han nyss gaf, såsom definitivt, så mycket mer som herr statsministern själf förklarade, att han icke fullständigt uppfattat mig, hvilket jag som sagt beklagar.

Hvad angår herr statsrådet och chefen för civildepartementet, har han haft ett mycket egendomligt resonemang. Han sade, att vi ha en vaken press, men att han icke sett i den någon sådan anmärkning som den, jag här gjorde. Det var väl hans mening att däraf sluta, att denna anmärkning skulle vara oriktig. Men det skulle ju kunna hända, att jag ordentligt läst hithörande papper och att de, som skriva i den vakna pressen, händelsevis icke ha läst dem fullständigt. Att någon, som läst dem, skulle kunna falla på den tanken att säga, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet i detta fall tillmötesgått Riksdagens önskan, är alldeles omöjligt. Man ser ju alldeles tydligt, huru herr statsrådets åtgärd sammanfaller med den åtgärd, hvilken, såsom jag nyss påvisade, det Första kammarens utskott, som senast afgaf sitt utlåtande, fann vara för svag och otillfredsställande, för ineffektiv, kort sagt.

Nu säger herr statsrådet och chefen för civildepartementet, att Riksdagens skrivelser icke äro några imperativ. Jag har icke påstått, att de det skulle vara; jag har icke alls framställt saken på det sättet, som om herr statsrådet begått något grundlagsvidrigt, utan jag har endast sagt, att jag för min del tycker, att Riksdagen var i sin goda rätt och handlade med mycket förstånd, då den skref till Kungl. Maj:t om afskaffandet af denna onödiga lyx och flärd, hvarför jag anser, att herr statsrådet icke handlat lika förståndigt, då han de facto föreslagit Konungen att utfärda ett cirkulär, hvilket, såvidt jag begriper, icke det ringaste motverkar dessa uniformers anskaffande. Hvad angår herr statsrådets försök att tolka riksdagsskrifvelsens kläm — om det nu verkligen var ett allvarligt försök att tolka den — och att däri inlägga en Riksdagens önskan om att begagnande af uniform skulle fortfares, så tror jag att det fullständigt faller på sin egen orimlighet, blott man jämför klämman med hvad som står i motiveringen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Jag skall bara be att få läsa upp hvad Riksdagen skref. Det lyder så här: »På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, det täcktes Eders Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke bruket af paraduniform för civile ämbets- och tjänstemän vid andra tillfällen än vid tjänsteutöfning må kunna afskaffas eller, därest det icke lämpligen låter sig göra, inskränkas, och därefter vidtaga de åtgärder i detta syfte, hvar till omständigheterna finnas böra föranleda.»

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Är detta illa skrivet af Riksdagen, så att Riksdagen menar någonting annat, än hvad den säger, så är det en fråga för sig: men icke vet jag, att herr vice talmannen har någon befogenhet att vara en sådan uttolkare af skrifterna, som han här gifvit sig ut för. I hvarje fall äro skrifvelsens ordalag klara.

Herr vice talmannen: Det lär tyvärr vara så, att man skall tolka en riksdagsskrifvelses kläm med någon hänsyn till motiveringen. Herr civilministern däremot begär, att man skall tolka en sådan kläm absolut utan afseende å motiveringen. Det är olikheten oss emellan.

Herr Vennersten: Herr Lindqvist fällde ett yttrande, som på skilda håll i kammaren väckt undran, det yttrandet nämligen, då han, på tal om den stora arbetsstridens utbrott förra året, förklarade, att detta för honom kom som en blix från klar himmel.

Med den kännedom jag har om herr Lindqvists stora förmåga att se klart i dessa angelägenheter, förvånar det mig, att så kunnat ske; och det förvånar mig så mycket mera, som hela hans långa utläggning här tydligen gaf bevis för, att den strid, som utkämpades år 1909, hade långt djupare liggande orsaker än att man skulle kunna förmoda, att en af arbetarrörelsens främste ledande män kunnat vara okunnig om dem eller icke väntat, att en sådan strid förr eller senare skulle komma. Då man vet, att förra året flera mycket svårlösta och bekymmersamma konflikter förelågo på arbetsområdet och då man vet, att dessa konflikter voro föremål för upprepade, mycket långvariga förhandlingar, så kan man icke annat än förvånas öfver att herr Lindqvist icke kunde ana, att — för att använda ett uttryck af herr Lindqvist själf — dessa konflikter kunde blifva de droppar, som skulle komma bägaren att flöda öfver.

Jag har blott velat påpeka detta, för att, då herr Lindqvist vädjade till kammaren att höra hans förklaring öfver huru denna stora strid uppkom, få bedja kammarens ärade herrar ledamöter, att, i den mån de icke redan bildat sig ett omdöme om orsakerna till den stora och svåra striden, de åtminstone ville höra äfven den andra parten. Jag vet mer än väl, att en sådan undersökning skall visa, att felet icke låg på *en* sida allenast, och jag är icke nog förmäten att tro, att arbetsgifvaresidan uteslutande hade rätt; ty det är nog så här i lifvet, att, då två trita, hafva de nog någon skuld hvar. Icke heller vill jag söka att här utmäta den andel i skulden, som hvardera parten har; ty det tillkommer icke mig, och knappast någon

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

annan heller, då den saken väl får skärskådas i historiens ljus längre fram. Men det vill jag dock säga, att gör herr Lindqvist anspråk på att hans utläggning skall vinna större gehör än den andra sidans, då är det skäl att påminna om att man därvidlag också kan gå till öfverdrift, liksom den gången då herr Lindqvist undertecknade den bekanta proklamationen af den 8 augusti 1909, hvori han tillkännagaf tillkomsten af landets enda »offentliga» tidning. Det behöfdes då upplysning jämväl från annat håll; och jag är viss om, att sådan upplysning skola kammarens herrar ledamöter veta att förskaffa sig äfven nu. Man skall då finna, att 1909 års konflikt verkligen hade djupare liggande orsaker, än att den skall kunna affärdas med ett uttryck sådant som att lockoutförklaringen kom som en blix från klar himmel.

Själff skulle jag, i min egenskap af arbetsgifvare, vilja ansluta mig till de vackra och manande ord, som uttalades af herr civilministern, då han yttrade, att vi visserligen må draga en slöja öfver det som hände, men icke glömma hvad det lärt oss, samt att vi framför allt må rikta tanken och blicken framåt och söka att i gemensam sträfvan, så vidt möjligt, förebygga sådana förödande strider som de, hvilka förra året ägde rum; och jag är öfvertygad om, att, lika visst som Sveriges arbetsgifvare och Sveriges arbetare hädanefter som hittills måste söka att arbeta gemensamt för våra näringsars framgång, denna synpunkt mer och mer skall göra sig gällande, och att det skall visa sig, att, om vi blott å ömse sidor visa god vilja, äfven samhället skall skänka oss den erkänsla detta uppträdande kan förtjäna samt stödja oss i våra sträfvanden att komma öfverens.

Det är kanske icke lämpligt att vid ett tillfälle sådant som detta gå djupt in på en så omfattande fråga som den föreliggande: men då den genom inlägg från socialdemokratiskt håll redan förut i dag tagit kammarens tid så länge i anspråk, så har jag ansett mig kunna tillåta mig att säga några ord äfven från den andra sidans synpunkt. Jag slutar med att uttala den förhoppningen, att de öfvergrepp, som hafva förekommit, måtte hafva lärt oss att för framtiden undvika sådana.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord, och detta i anledning af ett yttrande af herr vice talmannen. Han sade nämligen, att från arbetareledningens sida skulle ha öfvats ett starkt tryck på järnvägsmännen för att förnä dem att deltaga i storstrejken. Jag vet icke hvarifrån herr vice talmannen fått den uppgiften, men jag ber att här inför honom och kammaren få försäkra, att den är absolut felaktig. Ifrån den af herrarna så kallade ledningen, om man så benämner landssekreteriatet, har ej någon som helst hänvändelse gjorts till järnvägsmännen om deltagande i denna strid, och jag kan gå ett stycke ännu längre och försäkra herrarne, att äfven om en sådan skulle hafva gjorts, den icke skulle ha ländt till någon som helst åtgärd i den riktningen, och jag tror därför att de farhågor i öfrigt, som herr vice talmannen uttalat, äro obefogade.

*Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Beträffande den erinran herr Vennersten gjorde, vill jag för min del säga, att jag hoppas, att mina ord förut ej fallit på ett sådant sätt, att herr Vennersten eller andra i denna kammare fått den uppfattningen, att jag skulle göra anspråk på, att endast de meningar, som från min och mina partikamraters sida uttalas, skola vara absolut gällande och blindt tros af alla. Jag har endast lagt fram saken objektivt, sådan som den förelåg från vårt håll, och det finnes ingenting i världen som hindrar ett liknande förfarande från den motsatta sidan. På så sätt får gifvetvis hvar och en döma efter, hvad han finner vara riktigt. Jag har emellertid i detta sammanhang sagt, att arbetsgifvarföreningens lockoutförklaring 1909 kom som en blyxt från klar himmel, och jag understryker det ännu en gång trots herr Vennerstens förundran däröfver. Faktum är att till landssekreteriatet icke hade hänskjutits något af de ärenden, som sedermera utgjorde den verkliga anledningen till att från arbetsgifvarföreningens sida proklamerades lockout. Den befann sig ännu på ett förberedande stadium, och hvarje enskild konflikt var af ganska underordnad betydelse jämförd med den kamp, som sedan upptogs. I ett annat sammanhang har också af en arbetsgifvareföreningens egen ledamot understrukits just det förhållandet, att striden var af denna karaktär. Vi ägde således ingen kännedom om, att det förelåg någon anledning till generallockout, och därför har jag tillåtit mig att fälla det omnämnda uttrycket. Sammanställer man dessa förhållanden med ett annat yttrande af herr Vennersten, så inser man hela sammanhanget, och nu veta vi, att vi vid allra minsta tvist måste vara beredda på en generallockout från den arbetsgifvarorganisation, som herr Vennersten tillhör, ehuru väl jag är öfvertygad om, att det icke är herr Vennersten som åstadkommer dessa lockoutförklaringar.

Till sist vill jag säga herr Räf, att jag för min del skulle vara glad, om jag liksom han kunde konstatera, att storstrejken i somras var en strid mellan socialismen och samhället. Men jag är icke i den lyckliga belägenheten att kunna göra det. De 300,000 arbetare, som deltog i storstrejken, kunna nog ej alla inrangeras som socialister, men jag hoppas, att den tiden skall komma, då så låter sig göra, och då blir jag och herr Räf eniga i den punkten.

Herr Räfs anmärkning mot mitt förra anförandes längd träffar ganska lindrigt, då jag under föregående riksdagar ingalunda exellerat med långa anföranden, och jag skall nu sluta med detta och hoppas, att de af mig uttalade önskningarna med anledning af herr Räfs erinran snart komma att gå i uppfyllelse.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag beklagar mycket, om jag af ett misstag kommit att lämna en oriktig uppgift. Jag hade verkligen fått den uppfattningen, att den så mycket omtalade resolutionen, som antogs af ett massmöte vid Lilljans, varit föreslagen af ledningen. Jag vill påpeka, att då jag talat om ledningen, jag ej precis menat landssekreteriatet utan äfven den socialdemokratiska partiledningen. Nu inhämtar jag, att denna resolution frami-

Remiss af
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lades å en annan lednings, ett storstrejksutskotts vägnar. Jag kan sålunda icke för närvarande åtminstone vidhålla det påstående, jag gjorde, i vidsträcktare mån, än att jag fått den uppfattningen, att det förekom en ganska stark påtryckning, men det kan naturligtvis vara så, att det ej varit landssekretariatet, som gjort dem. Dock torde i den socialistiska ledningen långt framskjutna personer ha varit med.

Eftersom jag har ordet, vill jag tillåta mig att gent emot herr civilministern tillägga en liten detalj, och det är, att om det var hans mening att genom det där cirkuläret få bruket af uniform småningom upphäfdt, det var bra egendomligt, att det kort därefter fastställdes en ny uniform för ett ämbetsverk.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, beslöt kammarerna att hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma afgifna yttrandena till statsutskottet.

Därjämte hänvisades propositionen i de delar, som tillhörde bankoutskottets behandling, till detta utskott samt, i hvad den tillhörde jordbruksutskottets handläggning, till sistnämnda utskott.

§ 4.

Härefter föredrogs hvar efter annan de å kammarens bord hvilande motionerna; och hänvisades därvid:

herr *Jonssons* i Gumboda motion, nr 8, till statsutskottet;
herrar *Carlsons* i Herrljunga och *Olaussons* motion, nr 9, till lagutskottet;
herr *Kjellbergs* motion, nr 10, till lagutskottet;
herr *Leanders m. fl.* motion, nr 11, till bevillningsutskottet;
herr *Fornanders* motion, nr 12, likaledes till bevillningsutskottet; samt
greffe *Hamiltons* motioner, nr 13, 14 och 15, till jordbruksutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogs Riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande af tjänstemän i Riksdagens kansli.

Hvad deputerade anmält och hemställt godkändes.

§ 6.

Afgåfvos följande nya motioner, nämligen af:

Herr *Olofsson*, nr 16, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett permanent penninglotteri, hvars vinst skulle afsättas till en ålderdomspensioneringsfond;

Herr *Hellberg*:

nr 17, om ändring af bestämmelserna angående förfarandet vid exekutiv auktion å fastighet på landet m. m.; och

nr 18, om tilläggsarfvoden åt extra provinsialläkarne i Dorotea m. fl. distrikt;

herr *Berg* i Stockholm, nr 19, om ändrade villkor för statsbidrag till aflönande af vikarie för småskollärarinna under tjänstledighet på grund af sjukdom m. m.;

herr *Bogren*;

nr 20, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående nedbringande af landets försvarsutgifter m. m.; och

nr 21, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lägre telefon-taxa i Skaraborgs län;

herr *Jonsson* i Hå, nr 22, om utsättande å debetsedlarna af tid och ställe för uppbördsstämma;

herr *Hagberg m. fl.*;

nr 23, om ändrad lydelse af 16 § förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905; och

nr 24, om ändrad lydelse af 9 § förordningen angående försäljning af vin och öl den 9 juni 1905;

herr *Nilson* i Örebro, nr 25, om vissa tjänstemäns vid telegraf-verket lönetursrätt;

herr *Berg* i Munkfors, nr 26, om styckning i egnahemslägenheter af förra majorsbostället 2 mantal Hammar nr 1 i Värmlands län m. m.; samt

herr *Fornander*, nr 27, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning i syfte att främja uppkomsten af en pensionskassa för jordägare.

Ifrågavarande motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Jönsson* i Kvarnberga under den 1 februari,

» <i>Bogren</i>	»	4 dagar fr. o. m. den 25 januari,		
» <i>Thavenius</i>	»	6 » » »	26	»
» <i>Andersson</i> i Höckerum	»	2 » » »	27	»
» <i>Igel</i>	»	5 » » »	27	» och
» <i>Kjellberg</i>	»	4 » » »	28	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 6,²⁵ e. m.

In fidem.
Per Cronvall.